

Βιοποικιλότητα
και Μονοπάτια Πολιτισμού στις
Μικρές Κυκλάδες

Biodiversity
on Greek Paths of Culture in the
Lesser Cyclades

Βιοποικιλότητα
και Μονοπάτια Πολιτισμού
στις Μικρές Κυκλάδες

Biodiversity
on Greek Paths of Culture
in the Lesser Cyclades

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Περιβάλλοντος και Πολιτισμού

Τριπόδων 28, Πλάκα, Τ.Κ. 105 58

Αθήνα

ELLINIKI ETAIRIA

Society for the Environment & Cultural Heritage

28, Tripodon St., 105 58 Plaka

Athens

elet@ellinikietairia.gr

www.ellet.gr

Βιοποικιλότητα και Μονοπάτια Πολιτισμού στις Μικρές Κυκλάδες

Επιμέλεια:

Κ. Καρράς, Μ. Λάζογλου, Π. Παφίλης,
Κ. Στεππίλη, J. Φουφόπουλος

Συγγραφείς:

Μ. Αντύπας, Γ. Γαβαλάς, Ε. Καραμέτα,
Θ. Κωνσταντινίδης, Ειρ. Λεγάκι,
Ι. Μπαζός, Π. Παφίλης, J. Φουφόπουλος

Φωτογραφίες:

Π. Ανδριόπουλος, Γ. Βερροϊόπουλος,
Γ. Γαβαλάς, Ι. Γαβριηλίδη, Εμ. Καραμέτα,
Θ. Κωνσταντινίδης, Μ. Λαζόγλου,
Ειρ. Λεγάκι, Χρ. Μακρής, Π. Παφίλης,
Κ. Πολυμενάκος, Σ. Σφενδουράκης,
J. Φουφόπουλος

Επιστ. Υπεύθυνοι Προγράμματος:

Π. Παφίλης, J. Φουφόπουλος

Σχεδιασμός Έκδοσης:

Β. Παπιομύτογλου

Biodiversity on Greek Paths of Culture in the Lesser Cyclades

Editing:

C. Carras, M. Lazoglou, P. Pafilis,
K. Stebili, J. Foufopoulos

Authors:

M. Antypas, J. Gavalas, E. Karameta,
Th. Konstantinidis, Eir. Legaki, P. Pafilis,
P. Pafilis, J. Foufopoulos

Photos:

P. Andriopoulos, G. Verroioopoulos,
G. Gavalas, I. Gavriilidi, E. Karameta,
Th. Konstantinidis, M. Lazoglou,
Eir. Legaki, Chr. Makris, P. Pafilis,
K. Polymenakos, S. Sfenthourakis,
J. Foufopoulos

Sci. Responsible for the Project:

P. Pafilis, J. Foufopoulos

Layout:

V. Papiomytoglou

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	12
Μικρές Κυκλάδες	18
Αρχαιολογία των Μικρών Κυκλάδων	24
Τα μονοπάτια	35
Δονούσα	36
Ηρακλειά	42
Κουφονήσια	50
Σχινούσα	54
Βιοποικιλότητα των Μικρών Κυκλάδων	56
Ασπόνδυλα	57
Πεταλούδες	65
Ερπετά και Αμφίβια	73
Τα πουλιά των Κυκλάδων	79
Θηλαστικά	101
Φυτά	107
Βιβλιογραφία	128

TABLE OF CONTENTS

Introduction	13
The Lesser Cyclades	19
Archaeology of the Lesser Cyclades	25
The footpaths	35
Donousa	37
Heraklia	42
Koufonisia	51
Schinousa	54
Biodiversity in the Lesser Cyclades	56
Invertebrates	57
Butterflies	65
Reptiles and Amphibians	73
Birds of the Cyclade	79
Mammals	101
Plant Life	107
Bibliography	128

Βιοποικιλότητα
και Μονοπάτια Πολιτισμού
στις Μικρές Κυκλάδες

Biodiversity
on Greek Paths of Culture
in the Lesser Cyclades

ΑΘΗΝΑ / ATHENS 2015

Ο προσεκτικά γραμμένος και όμορφα εικονογραφημένος οδηγός για τις Μικρές Κυκλάδες είναι αποτέλεσμα σχολαστικής έρευνας που ξεδιπλώνεται στο συναρπαστικό και ελάχιστα γνωστό στο ευρύ κοινό νησιωτικό σύμπλεγμα των Μικρών Κυκλάδων, όπου συναντώνται αρμονικά ο πολιτισμός και η βιοποικιλότητα. Οι οργανωμένες μορφές τουριστικής ανάπτυξης συχνά προσπερνούν τη φυσική ομορφιά ενός τοπίου, που σε πολλές περιπτώσεις διαμορφώνεται από τις παραδοσιακές αιγαιοπελαγίτικες ξερολιθιές, τους αρχαιολογικούς χώρους και τα ιστορικά αξιοθέατα. Το φυσικό τοπίο έχει εμποτιστεί με το πέρασμα χιλιετιών από τον ανθρώπινο πολιτισμό, αλλά συνεχίζει να παρουσιάζει ακόμα μοναδική βιοποικιλότητα. Ο οδηγός αυτός δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε μια μικρή ομάδα νησιών στην καρδιά του αρχιπελάγους. Υπογραμμίζει την ανάγκη να αναγνωριστούν και να διατηρηθούν τα ευαίσθητα οικοσυστήματά τους καθώς και οι τεχνητές δομές και τα μνημεία του παρελθόντος, σε μια γεωγραφική περιοχή όπου άνθρωπος και φύση συνυπάρχουν αρμονικά εδώ και αιώνες.

Το **Ίδρυμα Α.Γ. Λεβέντη** έχει υποστηρίξει το έργο της **Ελληνικής Εταιρείας** στη δημιουργία μονοπατιών στην Ηρακλεία, στη Σχινούσα, στα Κουφονήσια και στη Δονούσα. Η αποκατάσταση και σήμανση των παραδοσιακών μονοπατιών επιτρέπουν στους επισκέπτες να εξερευνήσουν τα νησιά περπατώντας, αλλά επίσης συμβάλλει στην ευαισθητοποίηση των τοπικών κοινοτήτων, σχετικά με τις δυνατότητες που προσφέρει ο αειφόρος οικοτουρισμός –ένα είδος τουριστικής δραστηριότητας που ανθεί όλο το χρόνο και όχι μόνο τους καλοκαιρινούς μήνες– υπενθυμίζοντας σε όλους μας ότι η μακροπρόθεσμη ευημερία μπορεί να έρθει μόνο επιλέγοντας το σωστό, αντί για το εύκολο. Οι Μικρές Κυκλάδες, ως φυσικός χώρος των κυκλαδικών ειδωλίων και του Μαυροπετρίτη, αξίζουν τόσο την προσοχή μας όσο και το σεβασμό μας.

Αναστάσιος Π. Λεβέντης

Πρόεδρος

Ιδρύματος Α.Γ. Λεβέντη

This carefully written, beautifully illustrated and meticulously researched guide to the Lesser Cyclades unfolds a fascinating and little-known world where culture and biodiversity intertwine. Organised tourism has often passed over both the natural beauty of a landscape modified in many cases by the traditional dry stone walls of the Aegean, and the archeological remains of ancient and historic sites. This is a natural world infused by human culture over the millenia, but still fully and profusely representing the extraordinary biodiversity of these beautiful islands. This guide draws particular attention to the importance of a small group of islands at the heart of the archipelago. It emphasizes the need to acknowledge, and preserve, fragile ecosystems as well as the man-made structures and monuments of the past, in a geographical region where man and nature have co-existed harmoniously for centuries.

The **A. G. Leventis Foundation** has supported the work of **Elliniki Etairia**, in the creation of paths on Iraklia, Schinousa, Koufonisia and Donousa. In the restoration and signposting of traditional paths that allow visitors to explore the islands on foot, but also help raise awareness, not least among local communities, of the possibilities offered by sustainable ecotourism – a tourism which flourishes throughout the year, not just in summer months. Reminding us all that long-term prosperity can come only by choosing what is right, over what is easy; that these islands, which have long been home to Cycladic figurines and to Eleonora's Falcons, deserve both our attention and our respect.

Anastasios P. Leventis

Chairman

The A. G. Leventis Foundation

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
Περιβάλλοντος και Πολιτισμού

Χαιρετίζουμε την έκδοση του οδηγού

**«Βιοποικιλότητα και Μονοπάτια
Πολιτισμού στις Μικρές Κυκλάδες».**

Η προσπάθεια αυτή απαιτήσε στενή
συνεργασία του Προγράμματος

**«Μονοπάτια Πολιτισμού» με το Συμβούλιο
Φυσικού Περιβάλλοντος (ΣΦΥΠ) και με**

πολλούς επιστήμονες που συνέβαλαν στην επιτυχή
υλοποίηση του οδηγού αυτού.

Θα θέλαμε εκ βάθους καρδιάς να ευχαριστήσουμε
το **Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη**

για την γενναιόδωρη υποστήριξή του καθώς και
όλους τους συντελεστές της προσπάθειας αυτής.

Κώστας Μ. Σταματόπουλος

Πρόεδρος

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Περιβάλλοντος και Πολιτισμού 2014-2017

(Περίοδος που συντάχθηκε το βιβλίο)

Λυδία Καρρά

Πρόεδρος

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Περιβάλλοντος και Πολιτισμού 2017-...

(Περίοδος που εκτυπώθηκε και κυκλοφόρησε
το βιβλίο)

We welcome the publication of the guide
**“Biodiversity on Greek Paths of Culture in
the Lesser Cyclades”**. This effort required
close collaboration of the Programme **“Greek
Paths of Culture”** with the **Council for the
Natural Environment (SFYP)** and with many
scientists who contributed to the successful
creation of this guide.

We thank the **Foundation A. G. Leventis**
for their generous support as well as all those
who have contributed to this project.

ELLINIKI ETAIRIA
Society for the Environment
and Cultural Heritage

Kostas M. Stamatopoulos

Chairman

ELLINIKI ETAIRIA

and Cultural Heritage

(Society for the Environment

2014-2017 (period in which the book was written)

Lydia Carras

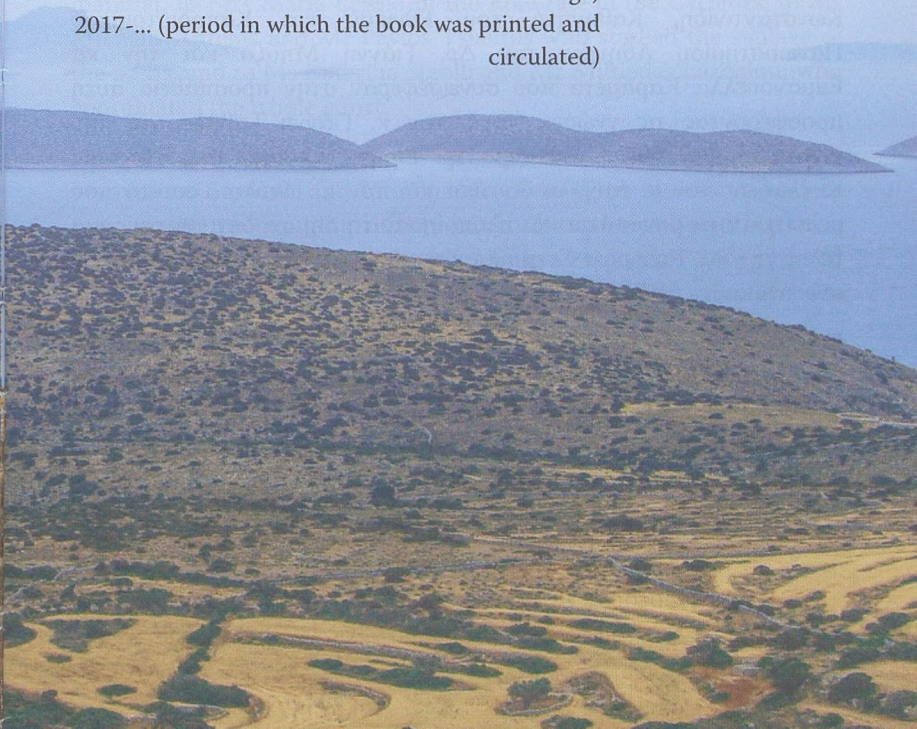
Chairman

ELLINIKI ETAIRIA

(Society for the Environment

and Cultural Heritage)

2017-... (period in which the book was printed and
circulated)

Ο οδηγός αυτός αποτελεί την τελική Δράση του Προγράμματος «Αειφόρο Αιγαίο» της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ Πριβάλλοντος και Πολιτισμού που λειτούργησε από το 2005 έως το 2014. Αφορά τις Μικρές Κυκλάδες (Ηρακλεία, Δονούσα, Σχινούσα Άνω και Κάτω Κουφονήσι), ένα νησιωτικό σύμπλεγμα που βρίσκεται ανατολικά της Νάξου με ιδιαίτερη σημασία τόσο λόγω βιοποικιλότητας, όσο και λόγω του πρώιμου Κυκλαδικού πολιτισμού.

Η δράση «Βιοποικιλότητα και Μονοπάτια Πολιτισμού στις Μικρές Κυκλάδες» πραγματοποιήθηκε χάρις στην γενναιόδωρη υποστήριξη του Ιδρύματος Α.Γ. Λεβέντη και είχε διττή στόχευση: αφενός τη σηματοδότηση και ανάδειξη παραδοσιακών μονοπατιών, όπως έχει επίσης ήδη επιτευχθεί στην Αίγινα, στην Αρκαδία, στην Είδαυρο, στην Ορεινή Κορινθία και στο Μαραθώνα (χορηγίες Ιδρύματος Α.Γ. Λεβέντη) στην Πάτμο και στη Σίκινο (χορηγίες Φ. Ποταμιάνου) και στην περιοχή του Νέστου και της Ξάνθης στη Θράκη (χορηγία Ιδρύματος Σταύρου Νιάρχου) και αφετέρου την καταγραφή των φυσικών χαρακτηριστικών χλωρίδας και πανίδας που συναντάει ένας περιπατητής. Τα Μονοπάτια Πολιτισμού σήμερα επεκτείνονται στη Σαλαμίνα, στη Σαμοθράκη και στην ευρύτερη περιοχή Δελφών.

Ευχαριστούμε θερμά τον κ. Παναγιώτη Παφίλη, Καθηγητή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, τον κ. Johannes Foufopoulos, Καθηγητή του University of Michigan, τον κ. Θεοφάνη Κωνσταντινίδη, Καθηγητή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, τον Δρ. Γιάννη Μπαζό και την κα Εμμανουέλλα Καραμέτα που συνεισέφεραν στην προσπάθεια αυτή προσφέροντας τις γνώσεις τους, τον κ. Γιάννη Γαβιλά για την πολύπλευρη βοήθεια του, την Δρ. Ειρήνη Λεγάκη της Εφορείας Κυκλάδων, τον κ. Μιχάλη Αντύπα και τον κ. Παύλο Γσιαντό που μελέτησαν τα μονοπάτια και υλοποίησαν τη σηματοδότησή τους και τέλος την κα. Κατερίνα Στεμπίλη και τον κ. Μιλτιάδη Λίξογλου που συντόνισαν τη Δράση.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ευελπιστεί ότι η ποιότητα και η επιστημονική τεκμηρίωση που προσφέρει ο οδηγός, αυτός σε συνδυασμό με τη σηματοδότηση των παραδοσιακών μονοπατιών των Μικρών Κυκλάδων θα συμβάλλουν στην ανάδειξη της μοναδικότητας των χαρακτηριστικών του φυσικού τους περιβάλλοντος.

Κώστας Καρράς

Πρόεδρος Προγράμματος Αειφόρο Αιγαίο

This book is the climax of ten years (2005-2014) work by the Sustainable Aegean Programme of Elliniki Etairia (Society for the Environment and Cultural Heritage) in the Aegean Islands. It forms part of a project in the Lesser Cyclades, which lie east of Naxos, islands which are of great importance alike for their biodiversity and their Early Cycladic settlements. The project, generously funded by the A.G. Leventis Foundation, had two aspects, first the signposting and upgrading of pathways, as part of the Programme "Greek Paths of Culture", which has already been carried out also in Aigina, Arkadia, Epidauros, Psari in Korinthia and Marathon (funded by the A.G. Leventis Foundation) Patmos and Sikinos (funded by P. Potamianos) and the area of Nestos and Xanthi in Thrace (funded by the Stavros Niarchos Foundation); second, this book which will enable visitors to appreciate the beauty of the natural features (flora and fauna) surrounding them as they walk.

The Sustainable Aegean Programme is grateful to Professor Panayiotis Paphilis of the Kapodistrian University of Athens, who has overseen the project, to Professor Johannes Foufopoulos of Michigan University, to Professor Theofanis Konstantinidis, of the University of Athens, to Mr Ioannis Basos and Ms Emmanuela Karameta who contributed their knowledge of the flora and fauna of the islands, to Mr Iannis Gavalas who helped us with photographic material, to Mrs Maria Legaki of the Ephorate of the Cyclades, to Mr Michalis Antipas and Mr Pavlos Tsiantos who studied the signage of the paths, and to Ms Katerina Stebili and Mr Miltiades Lazoglou, who coordinated the whole effort.

The Lesser Cyclades were uninhabited for many centuries because of Saracen and later pirate raids. They do not therefore possess the outstanding quality of traditional architecture that is common in the larger Cycladic islands. As a result they have suffered even more from the erection of cement buildings in pseudo-Cycladic style in recent decades.

The nature of the Lesser Cyclades is however of exceptional interest and it is the hope of Elliniki Etairia that this book together with the newly signposted paths, will encourage many visitors to enjoy their beauty and their inhabitants to safeguard that beauty in the coming decades.

Costa Carras

Chairman, Sustainable Aegean Programme

Μικρές
Κυκλάδες

The Lesser
Cyclades

Εισαγωγή

Το Αιγαίο θεωρείται η πλέον σημαντική περιοχή της Ευρώπης ως προς την βιοποικιλότητα. Με ένα σύνολο πάνω από 5.000 νησιά διαφορετικών μεγεθών και γεωλογικής ιστορίας, το Αρχιπέλαγος βρίσκεται στο σταυδρόμι τριών ηπείρων, κάθε μια από τις οποίες συμβάλει με τη δική της διακριτή επίδραση στην πανίδα και τη χλωρίδα της περιοχής. Τα αιγαιοπελαγίτικα νησιά διαθέτουν εκατοντάδες ενδημικά είδη που επιβίωσαν στις αντίξοες συνθήκες της ξηρασίας και της ανομβρίας κα-

ταφεύγοντας σε εντυπωσιακές προσαρμογές. Μια από αυτές είναι και η σχέση που ανέπτυξαν με τον άνθρωπο, παρόντα στο χώρο του Αιγαίου εδώ και χιλιετίες. Ο άνθρωπος σμίλεψε το Αιγαίο καθώς και την βιοποικιλότητά του. Ζώα και φυτά μεταφέρθηκαν από νησί σε νησί κι από ήπειρο σε ήπειρο, ρίζωσαν, προσαρμόστηκαν και επικράτησαν στα νησιωτικά οικοσυστήματα. Οι ανθρώπινες δραστηριότητες σχετικά ήπιες λόγω του περιορισμένου περιβάλλοντος και της κλίμακας του τοπίου παρείχαν τη δυνατότητα συνεξέλιξης στα τοπικά είδη. Δυστυχώς οι εντατικές χρήσεις της νησιωτικής γης κατά το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα παραβίασαν την πρακτική των ηπίων δραστηριοτήτων και απείλησαν ευθέως την ίδια την ύπαρξη πολλών ειδών που ζουν στο Αιγαίο.

Ο βιομηχανικής κλίμακας μαζικός τουρισμός αποτελεί την κύρια αιτία της απώλειας μιας ισορροπίας που ίσχυσε για χιλιάδες χρόνια. Τουριστικές μονάδες

Introduction

The Aegean is considered to be one of the most important regions of Europe with regard to biodiversity. With over 5,000 islands varying in size and geological history, the archipelago lies at the meeting point of three continents, each of which contributes to the flora and fauna of the region. The islands of the Aegean Archipelago are home to hundreds of endemic species, which have survived the adverse conditions of aridity through an impressive process of adaptation. One of the main characteristics of the local species communities is their ability to coexist with humans, who have been present in the Aegean for many millennia. Both the Aegean environment and its biodiversity have been intricately shaped by human activities. Animals and plants carried from island to island, and from continent to continent, took root and adapted to island ecosystems. Unfortunately, intensive exploitation of these island environments accelerated during the latter half of the 20th century. Departure from traditional practices, has led to the degradation of many areas and is increasingly posing a threat to the continued survival of many of the unique species inhabiting the Aegean.

The increasingly industrial scale of mass tourism is the main reason why the balance that existed for thousands of years is now being lost. Apart from the direct damage it causes to island biotopes, tourism has

ποικίλων μεγεθών, πέραν της άμεσης καταστροφής των νησιωτικών βιοτόπων, προκάλεσαν την υπεράντληση των αποθεμάτων του περιορισμένου υδροφόρου ορίζοντα και ενέτειναν το πρόβλημα της λειψυδρίας. Η παρουσία μεγάλων παροδικών πληθυσμών τουριστών και οι τροφικές απαιτήσεις που αυτή συνεπάγεται, οδήγησαν σε εντατικοποίηση των γεωργικών καλλιεργειών στα νησιά και σε υπερβόσκηση με τελική συνέπεια την ερημοποίηση. Οι επιπτώσεις του εντατικού τουρισμού αλλοίωσαν δραματικά και τις τοπικές νησιωτικές κοινωνίες. Παραδοσιακές ενασχολήσεις, όπως η αλεία, η ήπιας κλίμακας κτηνοτροφία και γεωργία, η παραγωγή γαλακτομικών προϊόντων, ατόνησαν και λησμονήθηκαν.

Ο συνδυασμός αυτών των δύο φαινομενικά αποκλιόντων προβλημάτων μπορεί να οδηγήσει στη λύση αμφοτέρων. Η κατανόηση της υπεραξίας της βιοποικιλότητας, όχι μόνο ως αυθύπαρκτο αγαθό αλλά και ως οικονομικό μέγεθος, ίσως προσφέρει διέξοδο σε δύο ζητήματα, την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος και την αλλοτρίωση των νησιωτικών κοινωνιών. Μέσα από ήπιες δραστηριότητες που όχι μόνο θα προστατεύουν αλλά και θα προβάλλουν τον φυσικό πλούτο του Αιγαίου, οι τοπικές κοινότητες μπορούν να επωφεληθούν επανανακαλύπτοντας τον εαυτό τους. Ένα τέτοιο πρότυπο θα μπορούσε να δοκιμαστεί πιλοτικά σε μικρή κλίμακα, σε νησιά που δεν στηρίζονται πλήρως στον μαζικό τουρισμό.

Τυπικά παραδείγματα της ανθρώπινης επίδρασης στα αιγαιοπελαγίτικα νησιά είναι οι ξερολιθικές κατασκευές και τα μονοπάτια. Οι ξερολιθίες αποτελούν μια από τις αρχαιότερες τεχνικές χτισίματος. Χωρίς συνεκτικό κονίαμα, οι πέτρες αρμολίζουν τέλεια μεταξύ τους χάρη στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε μίας. Απλή στη σύλληψή της και με ελάχιστες υλικές απαιτήσεις, η μέθοδος στηρίζεται στην εμπειρία και την τέχνη των μαστόρων που περνούσαν από γενιά σε γενιά. Τα νησιά του Αιγαίου εποικίστηκαν πολύ νωρίς από τον άνθρωπο, ο οποίος έκτισε μια πληθώρα ξερολιθικών κατασκευών σε όλα τα νησιά, ακόμα και σε μικρές απομονωμένες νησίδες. Ένα εκτεταμένο δίκτυο ξερολιθιών διατρέχει όλο το Αρχιπέλαγος και αποτελεί το «σήμα κατατεθέν» των Κυκλάδων. Τα μονοπάτια από την άλλη χαράχτηκαν πριν από χιλιετίες και πολλά από αυτά παραμένουν ενεργά ακόμα και στις μέρες μας. Συνδέοντας τοποθεσίες και θέσεις εργασίας, αποτελούσαν τη ραχοκοκαλιά των νησιών. Η χρήση τους έχει πρόσφατα περιοριστεί δραματικά, αλλά είναι

been responsible for depleting the limited water reserves of the islands, therefore greatly exacerbating the general aridity problem. The presence of large transient tourist populations and the need to feed them, have led to the intensification of farming and overgrazing on many islands,

which, in turn, have accelerated desertification. Mass tourism has also caused dramatic social changes in local island communities. Traditional occupations, such as fishing, agriculture and non-intensive animal husbandry have declined and often abandoned.

Yet tourism, implemented in an appropriate fashion, has the potential to also address many of these issues. A full appreciation of the importance of biodiversity, not only in terms of natural services rendered, but also as a commodity, could perhaps provide a solution for both problems: the degradation of natural habitats and the abandonment of the traditional way of life in island communities. Through non-intensive activities, which not only protect the natural wealth of the Aegean, but also highlight it, a way forward can be forged for local communities as they rediscover their old ways. An effort of this kind could be piloted on a small scale on islands which do not yet depend on mass tourism.

Dry-stone buildings and paths are characteristic examples of the human imprint on the islands of the Aegean. Dry-stoning is one of the oldest known construction skills and involves the fitting of carefully selected and matched stones without the use of mortar. Simple in concept and requiring only local materials, this method relies on the skill and the experience of the workman, passed from generation to generation. The Aegean was settled by humans very early, and dry-stone buildings were the predominant construction on all of its islands, even on those which are small and isolated. An extensive network of dry-stone structures runs through all the Aegean, and represents the 'trademark' of the Cyclades. Dry-stone paths, many of which are still used to the present day, were carved out of the landscape thousands of years ago. They constitute the transportation and communication backbone of the islands, connecting settlements and places of agriculture. Many ancient pathways have fallen into disuse, but many others have survived and

πολλές οι παραδοσιακές διαδρομές που διασώζονται. Ειδικά στις Κυκλάδες τα δύο αυτά ιδιαίτερα στοιχεία του Αιγαίου, μονοπάτια και ξερολιθιές, βρίσκονται σε πλήρη αρμονία, σε μια διαρκή συνομιλία. Τα μονοπάτια ορίζονται και προστατεύονται από ξερολιθιές κι έτσι είναι άρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους.

Σκοπός του Προγράμματος που εκπόνησε η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ Περιβάλλοντος και Πολιτισμού με την καθοριστική υποστήριξη του Ιδρύματος Α. Γ. Λεβέντη, ήταν η ανάδειξη του ιδιαίτερου αυτού παντρέματος της πέτρας και της γης και μάλιστα λαμβάνοντας υπόψη και τη μοναδική βιοποικιλότητα του Αρχιπελάγους. Διόλου τυχαία για την εκπόνηση του Προγράμματος επιλέχθηκαν οι Μικρές Κυκλάδες, το λίκνο του κυκλαδικού πολιτισμού, όπου η ανθρώπινη παρουσία είναι συνεχής εδώ και χιλιετίες. Το νησιωτικό αυτό συγκρότημα, σύμπλεγμα σπάνιου φυσικού κάλλους, κατοικείται από μικρές κοινότητες και αποτελεί ένα ιδανικό σύστημα εφαρμογής ενός εναλλακτικού, παραδείγματος αειφορικής ανάπτυξης.

Πώς χρησιμοποιείται ο οδηγός

Σκοπός της έκδοσης του ανά χείρας βιβλίου είναι η εύκολη και γρήγορη ξενάγηση του επισκέπτη ο οποίος θα έρθει σε επαφή με το τοπίο και τη φύση των Μικρών Κυκλάδων. Έπειτα από διεξοδική αναζήτηση, καταλήξαμε σε συγκεκριμένες διαδρομές που συνδυάζουν παραδοσιακές ανθρώπινες παρεμβάσεις (π.χ. αλώνια, ξερολιθιές, δεξαμένες, παλιές καλλιέργειες) με το φυσικό κάλλος των νησιών του συμπλέγματος. Μεγάλη προσοχή δόθηκε στην επιλογή των μονοπατιών ως προς την προσβασιμότητά τους. Παρά το σχετικά ανώμαλο, σε κάποιες περιπτώσεις, ανάγλυφο των νησιών, προσπαθήσαμε να ακολουθήσουμε μονοπάτια βατά σε κάθε περιπατητή τα οποία δεν απαιτούν ιδιαίτερες ικανότητες. (Η αρίθμηση των μονοπατιών ακολουθεί την ήδη υπάρχουσα αρίθμηση των διαδρομών σε κάθε νησί). Παρακάτω απεικονίζονται και περιγράφονται συνοπτικά τα πιο κοινά είδη χλωρίδας και πανίδας που απαντούν στις Μικρές Κυκλάδες, εκείνα που ο επισκέπτης θα συναντήσει στις διαδρομές που έχουν επιλεγεί. Προφανώς το φυσικό περιβάλλον αλλάζει ανάλογα με την εποχή και συνεπώς δεν είναι δυνατή η παρατήρηση όλων των ειδών καθόλη τη διάρκεια του χρόνου. Αυτή η εναλλαγή όμως προσθέτει επιπλέον γοητεία στο μοναδικό τοπίο των μικρονησιών του Αιγαίου.

await rediscovery. Particularly in the Cyclades, these two defining features of the Aegean, pathways and dry-stone structures, are found in close proximity and are harmoniously integrated into the rest of the Aegean landscape.

The purpose of this programme, designed by Elliniki Etairia (Society for the Environment and Cultural Heritage), with the invaluable support of the A. G. Leventis Foundation, is to celebrate this marriage of earth and stone within the context of the unique biodiversity of the Archipelago. In designing the programme the choice of the Lesser Cyclades, cradle of Cycladic civilization, where humans have been present for millennia, was by no means random. This cluster of islands, with its small settlements, a place of rare natural beauty, offers an ideal opportunity for the implementation of an alternative, sustainable model of touristic development.

How to use this guide

The aim of this pocket publication is to provide a brief and easy guide for visitors to enjoy the landscape and natural surroundings of the Lesser Cyclades. After a great deal of research, the authors decided on certain walking routes, which highlight the marriage of traditional human intervention in the landscape (e.g. threshing floors, water tanks, old farmlands) with the natural beauty of the islands. Careful attention was paid to the factor of accessibility in the choice of footpaths. Despite the sometimes relatively rough relief of the islands, we have tried to choose paths which are possible for every walker to follow, without any special abilities. (The numbering of the selected footpaths follows the already existing numbering of paths on each islands) The most common species of flora and fauna found in the Lesser Cyclades are pictured and described briefly below: those which visitors will come across on their chosen routes. Obviously, the natural habitat changes according to the season, and it is not possible to observe all the species throughout the whole year. These seasonal changes, however, add even greater charm to the unique landscape of the small isles of the Aegean and keep the routes interesting throughout the whole year.

Μικρές Κυκλάδες

Οι Μικρές Κυκλάδες (Ηρακλειά, Σχινούσα, Κουφονήσια και Δονούσα) είναι ένα ιδιαίτερο νησιωτικό συγκρότημα. Ανάμεσα στη Νάξο και την Αμοργό, αποτελούν ένα μωσαϊκό από νησιά και νησίδες που διαθέτουν το καθένα τα δικά του μοναδικά μυστικά. Το σπήλαιο του Αγίου Ιωάννη στην Ηρακλειά, το μεικτό αμμοθινικό οικοσύστημα και τα μοναδικά γεωλογικά ανάγλυφα στο Πορί στα Κουφονήσια, η πηγή και τα πλατάνια της Δονούσας είναι καταφύγια για μια εντυπωσιακή ποικιλία ειδών, πολλά από τα οποία είναι ενδημικά, οάσεις μέσα στο θαλασσίνο τοπίο και στη άνυδρη νησιωτική γη.

Ο άνθρωπος έφτασε γρήγορα σε αυτό το νησιωτικό συγκρότημα στην καρδιά του Αιγαίου, εγκαταστάθηκε και ανέπτυξε ποικίλες δραστηριότητες. Ανάμεσα σε αυτές και η δόμηση με ξηρολιθικού τύπου κατασκευές καθώς και η διάνοιξη μονοπατιών για την επικοινωνία των οικισμών και των καλλιιεργειών. Δεν είναι υπερβολική η παρατήρηση ότι ο άνθρωπος έχει κυριολεκτικά διαμορφώσει το τοπίο σε αυτά τα μικρά νησιά που όμως παραμένουν εξαιρετικά ενδιαφέροντα ως προς το φυσικό τους περιβάλλον.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι πολυάριθμες νησίδες που υπάρχουν στην περιοχή. Με μεγάλη ποικιλία στο μέγεθος (κάποιες ίσα που φτάνουν

The Lesser Cyclades (Heraklia, Schinoussa, Koufonisia and Donousa), compose a very distinct island cluster. Situated between the larger islands of Naxos and Amorgos, they are part of a mosaic of islands and islets, each with its own unique characteristics. The Cave of Ai Gianni (Saint John) on Heraklia, the mixed ecosystem found in the sand dunes and the unique geological reliefs of Pori on the Koufonisia, the spring and the plane trees of Donousa sheltering an impressive variety of endemic species, are all unique ecological elements embedded in a complex and diverse seascape of the region.

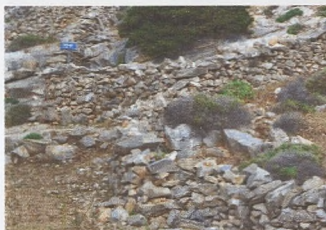
Human beings reached this group of islands in the heart of the Aegean before the dawn of history, settled, and developed a range of activities. Among these activities were the building of dry-stone constructions and the opening of pathways connecting the settlements and farmlands. It is no exaggeration to state that humans were literally responsible for the formation of the landscape of these small islands, which, nevertheless, remain extraordinarily interesting in terms of their natural environment.

The countless uninhabited islets of the region are especially interesting from an ecological perspective. Varying widely in size (some no bigger than a large meeting hall) and in their degree of isolation, they are home to many and diverse species, suitably adapted to the rather inhospitable conditions found there. People used the islands variously: some were used, and still are, as pasture, where a few animals, mainly goats, are left to graze untended, while others were used by fishermen anchorages, to repair their nets and unload their catch. One surely unique case is the rocky islet Daskalio, south east of Keros, where there is an Early Cycladic site. Over time this piece of high ground was cut off from Keros by the sea, and today forms a separate islet.

The climate of the Lesser Cyclades is Mediterranean, and typical of the whole general island region. The main characteristics are mild, relatively dry winters, and the yearly Meltemia, strong northerly winds which blow during the summer months, mainly during the daytime. There is strong sunlight, and little rainfall, which often comes in the form of brief storms.

The variety of biotopes is obviously more limited than those of the larger islands, but is still wide: maquis-type vegetation, dwarf scrubland, abandoned

The Lesser Cyclades

τις διαστάσεις μιας μεγάλης αίθουσας) και στο βαθμό απόμონωσής τους, φιλοξενούν πολλά και ξεχωριστά είδη, κατάλληλα προσαρμοσμένα στις μάλλον αφιλόξενες συνθήκες που επικρατούν. Οι χρήσεις τους από τον άνθρωπο ποικίλλουν. Κάποιες χρησίμευσαν (και χρησιμεύουν) ως βοσκοτόπια όπου λίγα ζώα (συνήθως κατσίκες) αφήνονται να ζήσουν χωρίς φροντίδα. Άλλες χρησιμοποιήθηκαν από τους ψαράδες ως αραξοβόλια και θέσεις επιδιόρθωσης και ξεψαρίσματος. Μια ειδική και σίγουρα μοναδική περίπτωση είναι η βραχονησίδα Δασκαλιό στα νοτιοανατολικά της Κέρου, όπου υπάρχει Πρωτοκυκλαδική εγκατάσταση. Με τα χρόνια το ύψωμα αποκόπηκε από την Κέρο και σήμερα αποτελεί ένα ξεχωριστό νησί.

Το κλίμα στις Μικρές Κυκλάδες είναι μεσογειακό, τυπικό των νησιών της περιοχής. Κύρια χαρακτηριστικά του είναι ο ήπιος και σχετικά ξηρός χειμώνας, και τα ετήσια μελτέμια, βόρειοι ισχυροί άνεμοι που πνέουν το καλοκαίρι, κυρίως κατά τη διάρκεια της ημέρας. Οι επικρατέστεροι άνεμοι είναι οι βόρειοι. Η ηλιοφάνεια είναι μεγάλη ενώ το ύψος των βροχοπτώσεων μικρό, συχνά με τη μορφή σύντομων καταιγίδων. Οι ακραίες θερμοκρασίες που έχουν καταγραφεί είναι από -2 ως 38 βαθμούς Κελσίου. Σε σπάνιες περιπτώσεις παρατηρούνται χιονοπτώσεις.

Η ποικιλία των βιοτόπων είναι προφανώς πιο περιορισμένη από εκείνη των μεγαλύτερων γειτονικών νησιών, αλλά παραμένει υψηλή: μακκία βλάστηση, φρυγανότοποι, εγκαταλειμμένες αναβαθμίδες, ελαιώνες, πεδινές εκτάσεις με μη αρδευόμενες χειμερινές καλλιέργειες, αμμόδεις και βραχώδεις ακτές, σπηλιές, βραχονησίδες και εγκαταλειμμένοι μικροί οικισμοί δημιουργούν ένα μωσαϊκό που φιλοξενεί πολλά ενδημικά είδη.

Η τοπική οικονομία παραδοσιακά βασίζεται στις μικρής έκτασης καλλιέργειες, στην κτηνοτροφία και την αλιεία. Τα καλλιεργούμενα σιτηρά ιδιαίτερα μετά

agricultural terraces, limited olive groves, level areas where winter crops grow without the need for irrigation, sandy and rocky coastlines, caves, rocky islets and small abandoned settlements create the mosaic which is home to many unique species.

The local economy is based on the triad of small-scale agriculture, free-range animal husbandry, and fishing. Much of the grain cultivation on the islands is for animal food. On some islands, such as Heraklia, the main crop is fava, a small yellow variety of pea, which is exceptionally tasty. All the traditional crops are grown without irrigation as they depend entirely on rainfall for watering. Olive groves are few, vineyards and fig trees rare. There are a lot of goats, a few sheep, cows, pigs, and hens. While a few islanders are professional fishermen, many others fish occasionally. Sea salt is still gathered along the rocky coasts on a small scale. Over recent years tourism has increased considerably. Indeed a large amount of tourist accommodation has been built on Pano (Upper) Koufonisi and Schinoussa, perhaps more than these small islands, with their limited water supplies, can sustain.

The islands have been inhabited continuously from the Prehistoric Era up until the Middle Ages, with some important differences: the Koufonisia, flatter and more arid, showed more limited settlement activity. Traces of Prehistoric settlements, Early Cycladic cemeteries and numerous surface findings scattered throughout the is-

από ανομβρία χρησιμοποιούνται κυρίως για ζωοτροφές. Σε κάποια νησιά, όπως στην Ηρακλειά, η σημαντικότερη είναι η καλλιέργεια της φάβας που μάλιστα είναι εξαιρετικής νοστιμιάς. Παραδοσιακά όλες οι καλλιέργειες είναι ξηρικές, δηλαδή υδροδοτούνται μόνο από το νερό της βροχής. Οι ελαιώνες είναι σχεδόν ανύπαρκτοι, τα αμπέλια και οι συκιές ελάχιστα. Υπάρχουν πολλά κατσίκια, λίγα πρόβατα, αγελάδες, γουρουνία και κότες. Μερικοί κάτοικοι ασχολούνται επαγγελματικά με την αλιεία, ενώ αρκετοί άλλοι περιστασιακά. Συνεχίζεται σε μικρό βαθμό η παραδοσιακή συλλογή αλατιού. Τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί πολύ ο τουρισμός. Στο Πάνω Κουφονήσι μάλιστα και την Σχινούσα έχουν χτιστεί πολλές μονάδες, ίσως περισσότερες από όσες μπορούν να αντέξουν νησιά τόσο μικρού μεγέθους με περιορισμένη παρουσία νερού.

Τα νησιά φαίνεται ότι κατοικήθηκαν συνεχώς από την προϊστορική εποχή μέχρι τον μεσαίωνα με κάποιες διαφοροποιήσεις (τα πιο άνυδρα και χαμηλά Κουφονήσια φιλοξένησαν πιο περιορισμένη οικιστική δραστηριότητα). Έχουν βρεθεί ίχνη προϊστορικών οικισμών, πρωτοκυκλαδικών νεκροταφείων και πλήθος ευρημάτων, διάσπαρτων στις εκτάσεις των νησιών. Τα αρχαιότερα ευρήματα χρονολογούνται στην Πρωτοκυκλαδική II εποχή (2800-2200 π.Χ). Πολλά στοιχεία προϊστορικών και αρχαίων κτισμάτων χρησιμοποιήθηκαν στην κατασκευή σύγχρονων δομών (ξερολιθιές, σπίτια, ναοί, αλώνια). Κατά τον ύστερο Μεσαίωνα και μέχρι την Επανάσταση τα περισσότερα νησιά ήταν ακατοίκητα και δασωμένα (όπως η Ηρακλειά) ή φιλοξενούσαν λίγους κατοίκους (όπως η Δονούσα). Οι Μικρές Κυκλάδες μνημονεύονται στις νεώτερες πηγές ως *Ερημονήσια* ή *Αμόργιες νήσοι*, καθώς έως τα μέσα του 19ου αιώνα κατοικούνταν περιστασιακά και χρησιμοποιούνταν ως βοσκοτόπια, έως δε τα μέσα του 20ου αιώνα εξαρτώνταν διοικητικά από την αμοργινή Μονή Χοζοβιώτισσας. Με την Ανεξαρτησία οι Μικρές Κυκλάδες απέκτησαν σταθερούς πληθυσμούς (κυρίως από την Αμοργό).

lands have been recorded. The oldest findings date from the Early Cycladic II Period (2800-2200 BCE). Numerous elements from prehistoric and ancient buildings were re-used in the building of contemporary structures such as dry-stone walls, houses, temples and threshing floors. In Heraklia especially, some particular designs, spiral petroglyphs, have been found. These 23 rock carvings, whose symbolism remains unknown, consist of anti-clockwise spirals either continuous or formed by chipping out repeated shallow pits. From the late Middle Ages onwards and until the Greek Revolution, most of the islands were uninhabited and became wooded (like Heraklia) or were sparsely inhabited (like Donoussa). The Lesser Cyclades were mentioned in later sources as the *Erimonisia* or *Amorgies Islands*, and up to the 19th century were inhabited only occasionally and used as pasture while under the jurisdiction of the Hozobiotissa Monastery of Amorgos. After Independence, the Lesser Cyclades gained stable populations, being settled mainly from Amorgos.

Αρχαιολογία των Μικρών Κυκλάδων

Ειδώλιο από τον Κάβο
Δασκαλιού της Κέρου

Idol from Kavos
Daskaliou, Keros

Η σκιαγράφηση της αρχαιολογικής εικόνας των Μικρών Κυκλάδων δεν είναι μια διαδικασία χωρίς δυσκολίες, διότι ανέκαθεν βρίσκονταν στην άγνοια γραμμή της ακτοπολοίας και στο περιθώριο των αναπτυξιακών προγραμμάτων (που τροφοδοτούν εν μέρει την αρχαιολογική έρευνα). Οι περισσότερες γνώσεις μας προέρχονται από επιφανειακές και όχι ανασκαφικές έρευνες.

Τα διαθέσιμα στοιχεία φανερώουν ότι το σύμπλεγμα αυτό συνιστούσε έναν μικρόκοσμο νησιών όπου οι τοπικές κοινωνίες εκμεταλλεύτηκαν στο έπακρο τους φυσικούς πόρους και τα γεωμορφολογικά τους χαρακτηριστικά αναπτύσσοντας τη γεωργία, την κτηνοτροφία, την αλιεία και τη ναυσιπλοία προκειμένου να επιβιώσουν. Ταυτόχρονα, το κάθε ένα ξεχωριστά αξιοποίησε τη θέση του στο κεντρικό για το Αιγαίο νησιωτικό σύμπλεγμα, με τα καίρια αραξοβόλια του σε θαλάσσιους δρόμους, λειτουργώντας σαν περαία που ένωνε τον Βορρά με τον Νότο και την Ανατολή με τη Δύση.

Δεν μπορεί να μη σημειωθεί η εξέχουσα σημασία των βραχογραφιών που μέχρι στιγμής έχουν εντοπιστεί στην Κέρο, το Δασκαλιό και την Ηρακλεία (στην τελευταία σε αξιοσημείωτη αφθονία) καθώς συνιστούν μια ιδιαίτερη έκφανση της ζωής των νησιωτών και επαναπροσδιορίζουν τη θέση των συγκεκριμένων μικρονήσων στον ευρύτερο χώρο της Ευρωπαϊκής Προϊστορίας. Πρόκειται για εγχάρακτες ή επίκρουστες σπείρες και κοιλότητες (συνήθως σε σπειροειδείς σχηματισμούς) επάνω σε οριζόντιες και, κατά κύριο λόγο, επίπεδες επιφάνειες ριζιμιών βράχων δολομιτικού ασβεστόλιθου, οι οποίες, με βάση ασφαλώς χρονολογημένα τυπολογικά τους παράλληλα στην Άνδρο, την Αμοργό και την Αστυπάλαια, τοποθετούνται στον ευρύ χρονολογικό ορίζοντα μεταξύ της Τελικής Νεολιθικής και της Πρωτοκυκλαδικής περιόδου (περ. 4.500-1.900 π.Χ.).

ΔΟΝΟΥΣΑ: Η Δονούσα απέχει από τη Νάξο 8 ναυτικά μίλια. Η έκτασή της είναι 13,5 τ. χλμ. και είναι λοφώδης και βραχώδης με πολλούς κόλπους. Ανάμεσα στο Αιγαίο και το Ικάριο πέλαγος μοιάζει απομονωμένη από τις υπόλοιπες Κυκλάδες. Εκτεθειμένη σε όλους τους καιρούς σείεται και δονείται, όπως δείχνει το νησιώνυμό της, το οποίο στο πέρασμα των αιώνων αρκετές φορές παραφράστηκε (Δόνουσα, Ντονούσα, Τονούσα, Δονουσία, Δενούσα, Ντενούσα και Τενού-

It is not an easy task to outline the archaeological profile of the Lesser Cyclades, which have always been at the mercy of unprofitable shipping lines and marginal development programmes (which partially support archaeological research). Most available evidence suggests that this island group constituted a microcosm of its own, its people exploiting the limited natural resources and geomorphologic features to develop agriculture, animal husbandry, fishing and shipping. Similarly, each island community exploited its position at the centre of the Aegean archipelago, providing their convenient anchorages on the seaways, and functioning as a transit point, connecting North with South and East with West.

The petroglyphs that have been found to date on Keros, Daskalio and Heraklia (on the last in significant numbers) are especially noteworthy as they give expression to a facet of the life of the islanders and redefine the place of specific islands within the wider context of European Prehistory. These are etched or pitted designs, usually spiral shapes, carved onto horizontal and, in most cases, smooth surfaces of dolomite limestone firmly embedded into the ground. According to reliable dating methods for similar finds in Andros, Amorgos and Astypalaia they can be placed in the broad period between the end of the Neolithic Age and the Early Cycladic period (approx 4500 - 1900 BCE).

DONOUSA: Donousa is approximately 8 nautical miles from Naxos. 13.5 square kilometers in size, it is hilly and rocky, with many small bays. Lying in the centre of the Aegean Sea, it is located at the eastern margin of the other Cyclades, and is exposed to every kind of weather: it shakes and quakes, as its name suggests (Greek δονώ = to shake or quake). Other versions of

Archaeology of the Lesser Cyclades

Ηρακλεία, βραχογραφία

Heraklia, petroglyph

Δασκαλιό, άποψη από την Κέρο

Daskalio, view from Keros

Δονούσα, Βαθύ Λιμενάρι
Donousa, Vathy Limenari

σα). Ενίοτε αναφέρεται από τους περιηγητές ως Σπινόζα ή Στενόζα. Λόγω της θέσης της υπήρξε αναπόφευκτος σταθμός σε ποικίλα θαλάσσια περάσματα. Ο Βιργίλιος την αναφέρει με αφορμή την πορεία του Αινεία από την Τροία στην Ιταλία, ενώ ταξιδιώτες του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα πλέοντας από τη Νάξο στην

Πάτμο ή αντίστροφα διέρχονταν από αυτή.

Επιφανειακές ενδείξεις στα Αχτιά των Αγριλών, τον Κάτω Μύλο Πλατυβόλιας και τον Ασπρο Κάβο καθιστούν πιθανή την ίδρυση εκεί οικισμών των Πρωτοκυκλαδικών χρόνων (3.200-1.900 π.Χ.). Η κεφαλή ενός μαρμάρινου Πρωτοκυκλαδικού ειδωλίου που βρέθηκε το 1969 προέρχεται ίσως από μία εξ αυτών ή άλλη, άγνωστη ακόμα, θέση. Επάνω από τα οικιστικά κατάλοιπα ενός άλλου οικισμού της 3^{ης} χιλιετίας π.Χ., στο Βαθύ Λιμενάρι, αποκαλύφθηκε γεωμετρική (8^{ος} αιώνας π.Χ.) οχυρή εγκατάσταση-εμπορικός σταθμός στον θαλάσσιο δρόμο που ένωνε την Αττική και την Εύβοια με το Ανατολικό Αιγαίο. Τον 1^ο αιώνα π.Χ. ο Αντώνιος παραχώρησε τη Δονούσα στους Ροδίους. Το νησί ακολουθώντας την ίδια μοίρα με άλλα νησάκια του Αιγαίου χρησιμοποιήθηκε ως τόπος εξορίας.

ΗΡΑΚΛΕΙΑ: Η Αρακλειά, όπως σήμερα αποκαλείται το νησί στην τοπική διάλεκτο, ταυτίζεται με την Ηράκλεια που μνημονεύει ο Πλίνιος στη Φυσική Ιστορία του. Σε συγγράμματα περιηγητών αναφέρεται ως Ρακλειά και Ραχέα. Το νησί, έκτασης 17,6 τ. χλμ., προστατευμένο από τους βόρειους ανέμους από τον όγκο της Νάξου, είναι το μεγαλύτερο και ψηλότερο από τις Μικρές Κυκλάδες, χαρακτηριστικά που, σε συνδυα-

the name have been recorded over the millennia, including *Donousa*, *Tonousa*, *Donousia*, *Denousa* and *Tenousa*. Sometimes travellers referred to it as Spinoza or Stenoza. Because of its position it was an inevitable stopping place on a number of sea routes.

Vergil mentions it in his narrative of the voyage of Aeneas from Troy to Italy, while 18th and 19th century travellers sailing from Naxos to Patmos or vice versa passed by the island.

Surface evidence at Achтия and Agrilion, at Kato Mylo Platybolias and at Aspro Kavo, indicate the likelihood of Early Cycladic settlements there (3200 - 1900 BCE). The marble head of an Early Cycladic idol found there in 1969 might have originated from one of these or from another, unknown, location. Above the remains of another settlement from the 3rd millennium BCE at Vathy Limenari, a fortified installation and trading centre from the Geometric Period (8th century BCE) was discovered, located on the sea route linking Attica and Euboea with the Eastern Aegean. In the 1st century BCE, Anthony gave Donousa to Rhodes. Following the fate of other small islands in the Aegean, it then became a place of exile.

HERAKLIA: *Arakleia*, as the local people call it nowadays, is identified with the Erakleia mentioned by Pliny the Elder in his *Natural History*. In travellers' accounts it is referred to as *Rakleia* or *Rachea*. Sheltered from the north winds by the bulk of Naxos, and 17.6 square kilometers in size, the island is the largest and has the

Ο κάτω Μύλος στη Δονούσα
Kato Mylos in Donousa

Εγκαταλελειμμένος οικισμός με
αμιγώς πετρόχτιστα σπίτια
Abandoned settlement of houses
built entirely of stone

Ηρακλειά, λόφος του Κάστρου
Irakleia, Kastro Hill

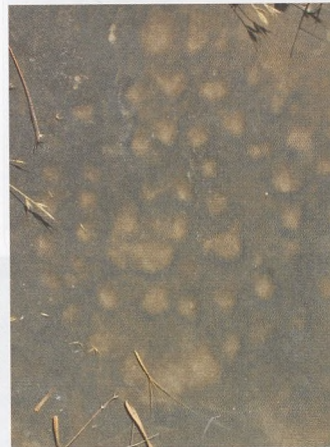

σμό με την εγγύτητά του με τη Νάξο (από το νοτιότερο άκρο της οποίας απέχει μόλις 3 ναυτικά μίλια), συνετλεσαν στην ακμή του ήδη από την προϊστορική εποχή Απόδειξη, μεταξύ άλλων, αποτελεί το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της και «σήμα κατατεθέν» του νησιού, οι επίκρουστες σπείρες και κοιλότητες που έχουν εντοπιστεί μέχρι στιγμής, σε αξιοσημείωτη ποσότητα και σε μεγάλη έκταση, στον Άγιο Μάμα, τον Άγιο Αθανάσιο, τη Βορεινή Σπηλιά και ίσως το Κάστρο. Μια σχέση των βραχογραφιών με προϊστορικούς οικισμούς και νεκροταφεία είναι πιθανή, ωστόσο δεν έχει αποδειχτεί ανασκαφικά. Ο Ross πληροφορεί για προϊστορικούς τάφους κατασκευασμένους από μεγάλες πλάκες και υπογραμμίζει ότι στον έναν βρέθηκαν «δύο μαρμάρινα ειδώλια που πουλήθηκαν στη Θήρα». Την πτωίθησή του ότι το νησί κατοικήθηκε όχι μόνο στους προϊστορικούς αλλά και στους ιστορικούς χρόνους επιβεβαιώνουν μικρό οχυρό των ιστορικών χρόνων σε κορυφή λόφου στον όρμο Λειβάδι, επιφανειακή κεραμική (μυκηναϊκών, γεωμετρικών, κλασικών, ελληνιστικών και μεταγενέστερων χρόνων) σε διάφορα σημεία του νησιού και ελληνιστική επιγραφή (σίμερα στην Αρχαιολογική Συλλογή Αμοργού) με απαγόρευση ακόμη και της εισόδου αιγών, για την προστασία της χλωρίδας. Στην ίδια επιγραφή αναφέρεται ένα «Μητρώο», ιερό της Μητέρας των Θεών. Το Σπήλαιο της Ηρακλείας, τέλος, είναι αντίστοιχο, ίσως, ως προς τη διαχρονικότητα της χρήσης του με εκείνο του Ζα στη Νάξο. Η ευρισκόμενη απέναντί του «Δίπορτη Σπηλιά» ονομάζεται και «Σπηλιά του Κύκλωπα» ή του «Πολύφημου», καθώς, σύμφωνα με τις παραδόσεις, που κατά πάσα πιθανότητα απηχούν το παρελθόν της, ήταν η κατοικία του Πολύφημου, που τυφλώθηκε από τον Οδυσσέα, και στη συνέχεια του έριξε τη βραχονήσιδα του Άβελα. Σε κοντινή, τέλος, βραχοσκεπή, συγκεντρώσεις οψιανών αποτελούν ισχυρές ενδείξεις για χρήση της κατά την προϊστορική εποχή.

ΣΧΙΝΟΥΣΑ: Η σχεδόν επίπεδη Σχινούσα, με επιφάνεια λίγο μεγαλύτερη από 8 τ. χλμ., είναι το τρίτο σε μέγεθος νησί, μετά την Ηρακλεία, με την οποία βρίσκεται σε άμεση εγγύτητα, και την Κέρο. Στην αρχαιότητα ονομαζόταν Σκινούσα, όπως δηλαδή την αποκαλούν οι κάτοικοί της σήμερα. Σε νεότερους χρόνους μνημονεύεται και ως Πέργκολα ή Σκινόζα. Περιηγητές του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα παρατηρούν ότι προμήθευε την Αμοργό με ξυλεία σχίνων (σκίνων), που ευδοκι-

highest elevation of the Lesser Cyclades. Its physical characteristics, together with its proximity to Naxos, from whose southernmost point it is a mere 3 nautical miles distant, contributed to the fact that it had already reached a peak in the Prehistoric Era. One part of the evidence for this is the particular characteristic and 'trade mark' of the island, the petroglyphs, the etched spirals and hollows discovered to date in considerable numbers and over a wide area: at Agios Mamas, at Agios Thanassios, at Voreini Spilia and perhaps at Kastro. A relationship between these rock paintings with prehistoric settlements and cemeteries is probable, but has not yet been proven through excavation. Ross speaks of prehistoric tombs constructed from large stone slabs, and emphasizes that in one of these 'two marble idols, which were sold to Thira (Santorini)' were found. His belief that the island was inhabited not only in prehistoric times, but also in later historical periods, is borne out by the presence of a small historical fortification on a hilltop of the Levadia mountain range, as well as ceramics found on the surface (Mycenaean, Geometric, Classical, Hellenistic and later) in different parts of the island, and a Hellenistic inscription, now in the Archaeological Museum of Amorgos, forbidding entry, even to goats, for the protection of the flora. The same inscription refers to a 'Mitroo', a temple to the Mother of the Gods. Finally, the Cave of Heraklio may have been in use at the same time as that of Za in Naxos. Opposite this is the 'Cave of the Two Entrances', also known as the 'Cyclops' Cave' or 'Polyphemus' Cave' which, according to the tradition echoing back into distant history, was the home of Polyphemus. The Cyclops Polyphemus, a son of Poseidon, was blinded by Odysseas and in retaliation hurled the rock islet of Avela at him. Under a nearby rocky ledge a collection of obsidian artifacts provides strong evidence that it was used in prehistoric times.

SCHINOUSA: Third in size, at 9.5 square kilometers, and nearly completely flat, Schinousa lies between Heraklia and Keros. In ancient times, the island was known as Skinousa, the name which the inhabitants still use today. More recently, it was known as Pergola

μούν στο νησί, από τους οποίους ετυμολογείται και το όνομά της (εξού και υιοθετείται εδώ η ορθογραφία της λέξης με -ι- αντί της επικρατούσας με -οι-). Στον λόφο του Προφήτη Ηλία, στην κορυφή του οποίου δεσπόζει κάστρο των υστεροελληνιστικών χρόνων με χρήση μέχρι και τη ρωμαϊκή περίοδο, πιθανολογείται ότι είχε ιδρυθεί Πρωτοκυκλαδική ακρόπολη. Την ύπαρξη μίας τουλάχιστον θέσης, οικιστικής ή ταφικής, της 3^{ης} χιλιετίας π.Χ. υποδεικνύει γυναικείο ειδώλιο στη Συλλογή Γουλανδρή που φέρεται να έχει προέλθει από το νησί. Στη ΝΔ ακτή, στο Τσιγκούρι, όπου βρίσκεται σε εξέλιξη ανασκαφή οικισμού Ύστερης Ρωμαϊκής-Πρώιμης Βυζαντινής περιόδου, διατηρούνται τα θεμέλια παλαιοχριστιανικής βασιλικής, ενώ πληθώρα οστράκων (δηλαδή κομματιών από σπασμένα πήλινα αγγεία και σκεύη) παραπέμπει και σε πρωϊμότερη εγκατάσταση ή τουλάχιστον ανθρώπινη παρουσία τους προϊστορικούς και ελληνιστικούς χρόνους. Από διάφορα σημεία του νησιού προέρχονται διάσπαρτα μαρμάρινα παλαιοχριστιανικά και βυζαντινά αρχιτεκτονικά μέλη.

ΚΟΥΦΟΝΗΣΙΑ: Στα 3 μίλια ΝΑ της Νάξου βρίσκονται τα δύο Κουφονήσια, το Άνω και το Κάτω, έκτασης 5,7 και 4,4 τ. χλμ. αντίστοιχα, που χωρίζονται από έναν στενό πορθμό (πλάτους 200-250 και βάθους 5,5-8 μ.). Η θαλάσσια περιοχή μεταξύ τους ήταν γνωστή στην αρχαιότητα ως Κωφός Λιμήν, χαρακτηρισμός που χρησιμοποιείται για τα κλειστά και κατ' επέκταση απάνεμα και ασφαλή λιμάνια. Σύμφωνα, ωστόσο, με μία άλλη εκδοχή, το νησιώνυμό τους οφείλεται στο ότι τα παρωλιθικά βράχια τους είναι διαβρωμένα («κούφια») από τη θαλάσσια αλμύρα. Οι κάτοικοί τους, σήμερα, καλούν Νησί το Άνω Κουφονήσι και Κάτω Νησί το Κάτω Κουφονήσι. Το αρχαίο όνομα τους, Φακκούσαι νήσοι, παραπέμπει στην καλλιέργεια, μέχρι πριν από μερικές δεκαετίες τουλάχιστον, της φακής.

Στο Νησί έχουν ανασκαφθεί δύο Πρωτοκυκλαδικοί οικισμοί ή αποθέτες υλικού από οικισμούς στην ανατολική πλευρά του σημερινού χωριού και στην Ποταμιά. Από τον Φοίνικα προέρχονται Πρωτοκυκλαδικά όστρακα. Στον απάνεμο όρμο του Παριανού, σε απόσταση μόλις 3 μ. από τη θάλασσα, τοίχοι της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού ανήκουν πιθανώς σε αλιευτική

Αποψη ανασκαφής στην περιοχή Χάλασμα του Άνω Κουφονησιού

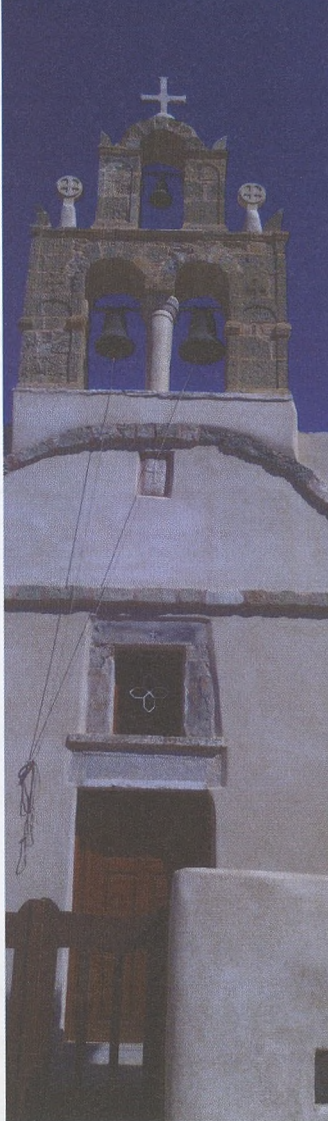
View of archaeological site in the Halasma area of Upper Koufonisi

or Skinosa. 18th and 19th century travellers recorded that it provided Amorgos with *schinos* or *skins* wood, which flourished on the island - hence the name Schinoussa or Skinoussa. There was probably an Early Cycladic Acropolis on the hill of Profitis Elias, on whose peak survive the remains of the Late Hellenistic fortress still in use in the Roman period. The existence of at least one settlement or burial site is indicated by a female figure in the Goulandris Collection which is believed to have come from the island. At Tsigouri, on the North West coast, where the excavation of a Late Roman - Early Byzantine Settlement is in progress, the foundations of an Early Christian basilica are preserved. A large number of potsherds (pottery fragments) suggest an earlier installation, or, at least, a human presence during prehistoric and Hellenistic times. Scattered marble architectural fragments from the Early Christian and Byzantine periods have been found at different locations on the island.

KOUFONISIA: Three miles North East of Naxos lie the two Koufonisia, Ano (Upper) Koufonisi and Kato (Lower) Koufonisi, 5.7 and 4.4 square kilometers respectively and divided by a narrow channel. The area of sea between the two islands was known in ancient times as *Κωφός Λιμὴν* (Hollow Lake), a description used for closed, and by extension, leeward and safe harbours. However, according to a different version, the islands' name derives from the way that their porous rocks have been eroded, hollowed out, by sea salt. The inhabitants nowadays call Ano Koufonisi simply *Nisi* (Island) and Kato Koufonisi *Kato Nisi* (Lower Island). Their ancient name, *Fakkousi* Islands, refers to the cultivation, still carried out until a few decades ago, on the islands of *fakki*, i.e. lentils.

Two Early Cycladic settlements or depositories for items from settlements have been excavated on the eastern side of the modern village of Nisi and at Potamia. Early Cycladic potsherds have come from Finikas. Early Bronze Age walls just 3 metres from the sea on the leeward bay of Parianos probably belong to a fishing base. Two Early Cycladic cemeteries have been investigated in the areas of Pano Mylos and Loutros, and a third one, large, and with strangely shaped chamber tombs at Agrilia. These tombs contain grave offerings identical to others found in large Early Bronze Age centres: in Poliochni in Limnos (in the

εγκατάσταση. Δύο Πρωτοκυκλαδικά νεκροταφεία έχουν ερευνηθεί στις περιοχές του Πάνω Μύλου και του Λουτρού και ένα τρίτο, μεγάλο, με ιδιόρρυθμους θαλαμοειδείς τάφους, στη θέση Αγριλιά, με ταφικές προσφορές που πανομοιότυπές τους έχουν βρεθεί σε μεγάλα κέντρα της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού: στην Πολιόχνη της Λήμνου (Βορειοανατολικό Αιγαίο) και σε εγκαταστάσεις στη βορειοανατολική ακτογραμμή της Κρήτης. Μεγάλος Ρωμαϊκός οικισμός είναι ορατός στα Λουτρά, ενώ τμήμα του ανασκάφθηκε πρόσφατα στο Χάλασμα. Μολονότι ανάμεσα στα Πρωτοκυκλαδικά και τα Ρωμαϊκά χρόνια δεν έχουν βρεθεί ίχνη κατοίκησης, όστρακα της Μεσοκυκλαδικής περιόδου (1.900-1.600 π.Χ.) παραδόθηκαν στην Αρχαιολογική Υπηρεσία από κάτοικο του *Νησιού*. Πολλά, τέλος, παλαιοχριστιανικά αρχιτεκτονικά μέλη είναι ενσωματωμένα σε σύγχρονες κατασκευές και εκκλησίες, ενώ τα θεμέλια δύο παλαιοχριστιανικών βασιλικών σώζονται σε εξαιρετική κατάσταση.

Στο *Κάτω Νησί* επιφανειακά ευρήματα σχετίζονται με Πρωτοκυκλαδικές οικιστικές και ταφικές εγκαταστάσεις στα βόρεια και νότια, ενώ σε δύο άλλες θέσεις έχουν αποκαλυφθεί οικιστικά κατάλοιπα σε σχέση με κεραμική αφενός της πρώιμης Υστεροκυκλαδικής περιόδου (15ος αιώνας π.Χ.) με έντονες μινωικές και μυκηναϊκές επιδράσεις, αφετέρου της Υστερογεωμετρικής εποχής. Επιπλέον, στη βιβλιογραφία σημειώνεται ότι και σε άλλες θέσεις του *Κάτω Νησιού* έχει διαπιστωθεί η ύπαρξη ελληνιστικής επιφανειακής κεραμικής. Δύο Ρωμαϊκές επιτύμβιες επιγραφές (σήμερα στην Αρχαιολογική Συλλογή Αμοργού) μαρτυρούν ότι και τα δύο Κουφονήσια κατοικήθηκαν στη Ρωμαϊοκρατία ενώ και ο Ross μνημονεύει καλοδιατηρημένα στην εποχή του αρχαία και μεσαιωνικά κατάλοιπα και στα δύο νησιά.

North East Aegean), and in sites on the northeastern coast of Crete. A large Roman settlement is visible at Loutra, and a part of it has been recently excavated at Halasma. Although no traces of settlements have been found between the Early Cycladic and Roman Periods, potsherds from the Middle Cycladic period (1900 - 1600 BCE) were handed in to the Archaeological Service by an islander of Ano Nisi. Finally, many broken fragments of Early Christian buildings have been incorporated into modern buildings and churches. The foundations of two Early Christian basilicas survive in excellent condition.

Surface findings in north and south Kato Nisi are linked to Early Cycladic domestic and burial installations. At two other locations, domestic pottery both from the beginning of the Late Cycladic Period (15th century BCE) with striking Minoan and Mycaenean influences, and also from the Late Geometric Period, have been found. Moreover the bibliography notes that the existence of Hellenistic surface ceramic remains have been discovered at other locations of Kato Nisi. Two Roman tomb inscriptions, now in the Archaeological Museum of Amorgos bear witness to the habitation of Kato Nisi during the Roman Empire, and Ross records well-preserved antiquities in his time (19th century CE), as well as medieval remains on both islands.

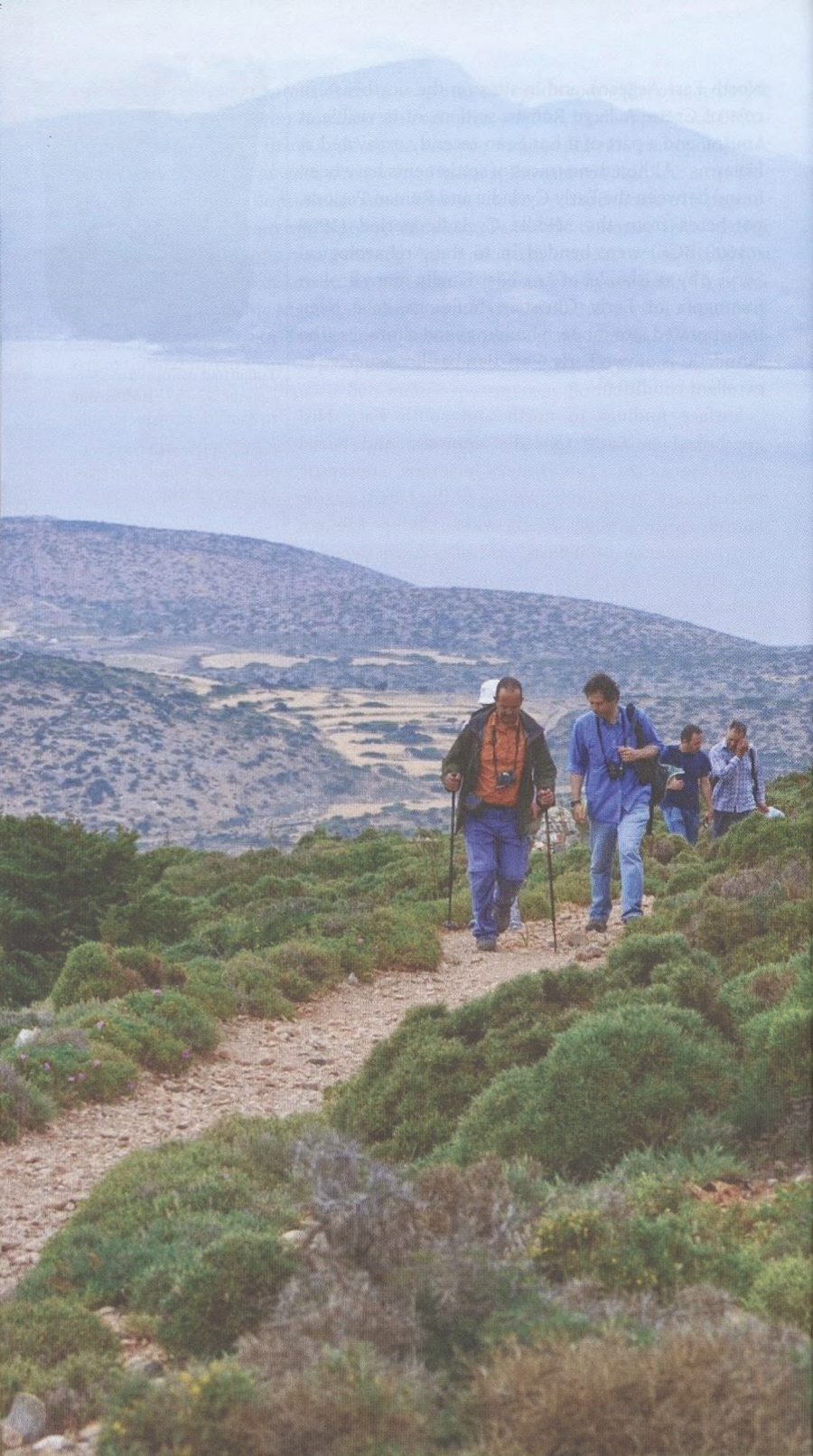
Τμηματικά σωζόμενο
Πρωτοκυκλαδικό ειδώλιο από
το Άνω Κουφονήσι

Partially preserved fragment
of an Early Cycladic idol from
Upper Koufonisi

Χαμηλή μεσογειακή
βλάστηση όπου επικρατεί ο
σχίνος και η φίδα.

Low Mediterranean vegeta-
tion, mainly schinos and fida.

Τα μονοπάτια

The footpaths

Σε κάθε νησί επιλέγησαν διαδρομές με κριτήριο την όσο δυνατόν πιο ολοκληρωμένη κάλυψη των ιδιαιτεροτήτων του νησιού και την ανάδειξη της βιοποικιλότητας.

The main criterion for choosing the walks on each island has been to include as many as possible of the special features of the island, as well as to display its biodiversity.

Το μονοπάτι είναι το πιο απαιτητικό (πεζοπορικά) μιας και έχει το μεγαλύτερο μήκος και τη μεγαλύτερη υψομετρική διαφορά από τα υπόλοιπα του νησιού. Παράλληλα όμως είναι και το πιο ενδιαφέρον αισθητικά. Αφετηρία του μονοπατιού η κεντρική πλατεία του Σταυρού. Διασχίζουμε τον οικισμό με κατεύθυνση βόρεια μέχρι να βγούμε στην άσφαλτο την οποία διασχίζουμε κάθετα. Αφού περάσουμε το δρόμο ακολουθούμε πλέον το παλαιό μονοπάτι το οποίο αρχίζει δίπλα από έναν χώρο με οικοδομικά υλικά.

Τώρα κινούμαστε παράλληλα με το χωματόδρομο, που έχουμε στο δεξί μας χέρι. Ανάμεσα σ' εμάς και το χωματόδρομο παρεμβάλλεται η κοίτη ενός ρυακιού. Αριστερά μας και αφού έχουμε περπατήσει 500 μ. από την άσφαλτο, έχουμε όμορφη θέα προς

τον κόλπο του **Ξυλοπάτη**. Μετά από λίγο το μονοπάτι διασταυρώνεται με το χωματόδρομο που είχαμε στα δεξιά μας και πλέον τον ακολουθούμε μέχρι το σημείο που θα αρχίσουμε να κατηφορίζουμε προς **Καλοταρίτισσα**. Δυστυχώς αυτό το τμήμα του μονοπατιού καταστράφηκε από την διάνοιξη του χωματόδρομου. Αφού έχουμε μπει στο χωματόδρομο, στα δεξιά μας θα διακρίνουμε τις εισόδους των παλιών μεταλλείων του νησιού.

Στο ψηλότερο σημείο του μονοπατιού τελειώνει ο χωματόδρομος και αρχίζει πάλι το παλαιό μονοπάτι το οποίο κατηφορίζει προς την Καλοταρίτισσα. Σε αυτό το σημείο δεξιά μας βρίσκεται η ψηλότερη κορυφή του νησιού, ο **Πάππας**, σε υψόμετρο 385 μ. Αν κάποιος αποφασίσει να παρεκκλίνει και να ανέβει στην κορυφή θα απολαύσει την υπέροχη θέα προς το Αιγαίο. Η κατάβαση μέχρι τον οικισμό της Καλοταρίτισσας είναι ίσως η εντυπωσιακότερη του νησιού, καθώς περνά κατά μήκος της κορυφογραμμής των «Φτερών» έχοντας από κάτω τις απόκρημνες πλαγιές της με καταπληκτική θέα.

Αν το επιθυμούμε μπορούμε να συνεχίσουμε το μονοπάτι και μετά τον οικισμό της Καλοταρίτισσας μέχρι την όμορφη παραλία της «Μέσα Άμμου» για να απολαύσουμε ένα όμορφο μπάνιο.

Ο οικισμός της Καλοταρίτισσας σε προστατευμένη θέση στο βορειοανατολικό άκρο της Δονούσας

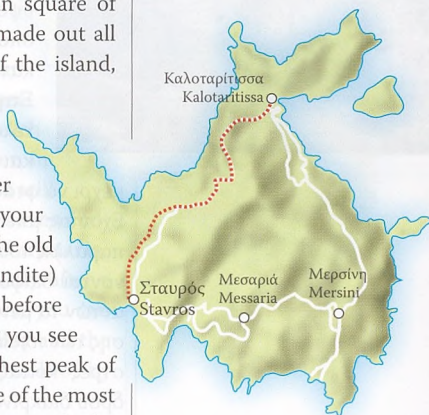
The Kalotaritissa settlement, in a sheltered position at the North-eastern extreme of Upper Koufonisi

#1 Stavros - Kalotaritissa

4.4 km / 1 hour 30 mins (approx.)

The longest and perhaps the most interesting walk on Donousa. Starting out from the main square of **Stavros**, the path, which can be clearly made out all the way, follows the whole NNW side of the island, terminating in the picturesque settlement of **Kalotaritissa**. About halfway along the route, turn to the left and enjoy the incredible view over **Xylobatis**. Further on, when you come to the dirt track, on your right hand side you will see the entries to the old iron, aluminium, copper and emery (corundite) workings. Near the end of the walk, and before the descent of Kalotaritissa, on your right you see **Pappas**, at 385m above sea level, the highest peak of the island. The climb to the top offers some of the most thrilling vistas of the Aegean. The route towards the village is perhaps the most impressive walk of the island, as it takes you along the so-called **Fteron** mountain ridge where the side of Pappas falls perpendicularly on your right hand. The path continues beyond the village of Kalotaritissa and **Vlychos beach** and terminates at **Trypitis beach**, which takes its name from its perforated rocks. (Greek τρύπα = hole).

Donousa

Η εκκλησία του Τιμίου
Σταυρού στη Δονούσα

The Holy Cross church
in Donousa

#4 Κέδρος - Κάτω Μύλος

1,8 χλμ. / 40 λεπτά (περίπου)

Το μονοπάτι ξεκινάει από τον αμαξιτό (στο ύψος κάτω από την εκκλησία της Παναγίας), όπου τα πρώτα 300 μ. είναι λιθόστρωτο που κατεβάζει προς την παραλία του Κέδρου. Στη συνέχεια διασχίζει την παραλία μέχρι το τέλος της, προς την ανατολική πλευρά της και συνεχίζει παράλληλα με την ακτογραμμή

μέχρι να φτάσει στον **Κάτω Μύλο**.

Έχοντας μπει και πάλι στο μονοπάτι από το τέλος της παραλίας του Κέδρου, μετά από 100 μ. περίπου, διακρίνονται διάφορες κατασκευές, “οι γλίστρες”, που μέσω αυτών τα μεταλλεύματα κατέληγαν στα σημεία φόρτωσης των πλοίων. Από το ίδιο περίπου σημείο με τις “γλίστρες” κοιτάζοντας προς το βυθό της θάλασσας του Κέδρου διακρίνονται πολύ καθαρά τα ύφαλα γερμανικού πλοίου που βυθίστηκε εκεί στον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο. Συνεχίζοντας κινούμενοι παράλληλα με την ακτογραμμή περνάμε διάφορους κολπίσκους με καταπληκτικά χρώματα νερών, τους οποίους οι παλαιότεροι κάτοικοι χρησιμοποιούσαν για αραξοβόλι για τις βάρκες τους. Τώρα πλησιάζουμε τον Κάτω Μύλο και σε αυτό το σημείο η διαδρομή γίνεται ελαφρώς ανηφορική. Στο σημείο που το μονοπάτι γίνεται πάλι επίπεδο, υπάρχει σήμανση προς τα δεξιά η οποία μας οδηγεί προς τον Ανεμόμυλο, που ακόμα στέκει ως κτίσμα αν και τραυματισμένο. Από εδώ μπορούμε να απολαύσουμε τη θέα προς τον κόλπο **Βαθύ Λιμενάρι**, τον οποίο μπορούμε να επισκεφθούμε αν συνεχίσουμε ευθεία στο σημείο της σήμανσης. Ο κόλπος αυτός έχει μεγάλη αρχαιολογική σημασία αφού εδώ ανακαλύφθηκαν τα υπολείμματα αρχαίου οικισμού Γεωμετρικής εποχής.

Η παραλία Κέδρος με το ναυάγιο

Kedros Beach with the shipwreck

#4 Kedros - Kato Mylos

1,8 km / 40 mins (approx.)

The path begins from the east side of **Kedros** beach and crosses the whole left side of the bay, terminating in **Mylos**. The remains of a German ship wrecked during WWII can be seen very clearly on the seabed. As you walk along the path you will reach the iron furnace where the ores were taken in order to be loaded onto the ships. Next you will cross the little cove with the **Gerantonis Caves** and the wonderful water, to continue towards **Horistaria**. Here millers used to beach their boats. Lastly, after a short climb, you will reach Mylos. From there you can look down to the left to **Vathy Limenari Bay** and the Geometric settlement which was excavated in 1967 by the archaeologist Foteini Zafeiropoulou.

Οι Σπηλιές του Γεραντώνη
The Gerantoni Caves

Ο Κάτω Μύλος όπου παλιά
οι κάτοικοι της Δονούσας
έφτιαχναν αλεύρι
Kato Mylos - Old, tradi-
tional flour mill

Αιγαιόσαυρα
ανάμεσα σε σχοίνα
Erhard's wall lizard
(*Podarcis erhardii*) among
schinos bushes

#5 Σταυρός - Λίμνη - Άσπρος Κάβος

2,1 χλμ. / 45 λεπτά (περίπου)

Το μονοπάτι ξεκινάει από το λιμάνι και, αφού περάσει μέσα από τον οικισμό με κατεύθυνση βόρεια, συναντάει τον κεντρικό δρόμο του νησιού, σημείο που στρίβουμε αριστερά για λίγα μέτρα επί του ασφαλτόδρομου και αμέσως δεξιά για να συνεχίσουμε στο χωματόδρομο.

Αφού έχουμε περπατήσει περίπου 250 μ. αφήνουμε το χωματόδρομο ακολουθώντας το μονοπάτι που βρίσκεται στα αριστερά μας. Περπατώντας πλέον στο μονοπάτι, μπορούμε να διακρίνουμε γύρω μας τα απομεινάρια του παλιού οικισμού **Ζαλί**. Στα αριστερά μας έχουμε θαυμάσια θέα προς τον κόλπο του Γερογιάννη και μετά από λίγο συναντάμε τη **Λίμνη**, μια μικρή και πολύ όμορφη παραλία.

Το μονοπάτι συνεχίζει μέχρι το απόκρημνο και με ωραία θέα ακρωτήρι **Άσπρος Κάβος** που η ονομασία του μαρτυρά και το χρώμα του βραχώδους τοπίου.

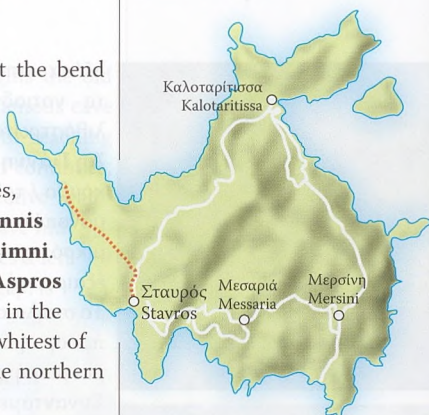
Η Λίμνη και ο Άσπρος Κάβος.

#5 Stavros - Limni - Aspros Kavos

2,1 km / 45 mins (approx.)

The path leaves the island's main road at the bend which leads to the rubbish dump. Right and left you see the remains of the old village of **Zali**. Leaving the dirt track, the path passes above the area called Plakes, and crosses Sikia. On your left is **Geroyiannis Bay** and a little further on you will reach **Limni**. After Limni the route takes you to the **Aspros Kavos** headland, one of the loveliest spots in the Archipelago. Take time to wander in this whitest of landscapes, and enjoy the view towards the northern coastline of the island.

Limni and Aspros Kavos.

Μέσα από το χωριό και με κατεύθυνση προς τα νοτιοδυτικά της Παναγιάς ξεκινά το παλιό, λιθόστρωτο μονοπάτι προς το περίφημο σπήλαιο του **Άη Γιάννη**. Ελαφρώς ανηφορικό ως τον περιπατητικό κόμβο / τρίστρατο (για τα πρώτα 1000 μ. περίπου), το μονοπάτι συνεχίζεται ομαλά και κατηφορικά (με ένα μικρό προστατευτικό τοιχάκι κατά μήκος του) και εξαιρετική θέα προς τη θάλασσα.

Το σπήλαιο του Άη Γιάννη – ο ιδιαίτερα εντυπωσιακός προορισμός της διαδρομής μας – βρίσκεται μέσα σε μια μικρή χαράδρα.

Συναντάμε το σπήλαιο, σχεδόν κρυμμένο κάτω από έναν μεγάλο βράχο, αφού στρίψουμε αριστερά στο μονοπάτι μας. Η είσοδος του είναι μια ασβεστωμένη τρύπα που βρίσκεται απέναντι από την είσοδο μιας άλλης σπηλιάς και μας αναγκάζει να γονατίσουμε για να μπούμε στο σπήλαιο. Το θέαμα μας αποζημιώνει: Βλέπουμε ένα από τα μεγαλύτερα σπήλαια των Κυκλάδων και από τα πιο ενδιαφέροντα της Ελλάδας με μοναδικό διάκοσμο από σταλακτίτες, σταλαγμίτες, κολόνες, αλλά και σπάνιο «σπηλαιόγαλα» (σπάνια σταλαγμική ύλη σε υδαρή κατάσταση). Το σπήλαιο προσφέρει ακόμα υπέροχη θέα προς τη θάλασσα.

Κάθε χρόνο, στις 29 Αυγούστου γίνεται λειτουργία στο εσωτερικό του σπηλαίου με ιδιαίτερα υποβλητική ατμόσφαιρα.

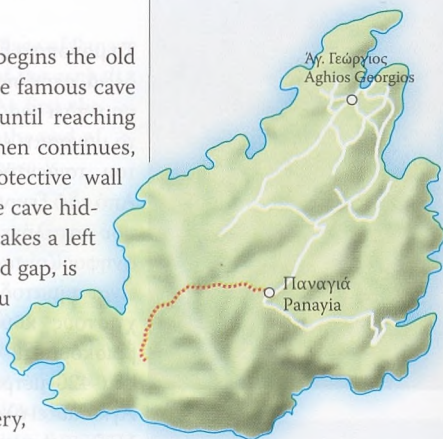

#1 Panayia - Cave of Ai Gianni

2,5 km / 1 hour 30 mins (approx.)

South West of the village of Panayia begins the old stone-paved footpath which leads to the famous cave of **Ai Gianni**. It winds gently uphill until reaching the place where the paths cross, and then continues, smoothly downwards, with a low protective wall along its whole length. You will find the cave hidden below a great rock, after the path takes a left hand bend. The entrance, a whitewashed gap, is situated opposite another cave, and you have to kneel down to enter. The interior of the cave is beautiful with stalactites, stalagmites and columns, including 'cave-milk' a rare, watery, stalagmite material. This is one of the largest caves in the Cyclades, and one of the most interesting in Greece. A religious service is held in the cave on 29 August every year, in an atmosphere charged with emotion. The cave has a wonderful view to the sea.

Heraklia

Το χωρίο Παναγιά και
στο βάθος η Νάξος

The village of Panaghia
with Naxos

#2. Παναγία - Προφήτης Ηλίας - Πάπας

2 χλμ. / 1 ώρα (περίπου)

Το μονοπάτι ξεκινάει λίγο έξω από το χωριό Παναγία, δεξιά στην πρώτη στροφή, από τον ασφαλτόδρομο που πάει για την παραλία Τουρκοπήγαδο. Για λίγο το μονοπάτι είναι τσιμεντοστρωμένο όπου στο τέρμα του τσιμεντόδρομου υπάρχει μια υδατοδεξαμενή. Από εδώ ξεκινάει ωραίο πλακόστρωτο με σκαλοπάτια που καταλήγει σε ένα πηγάδι. Το μονοπάτι συνεχίζει ανηφορίζοντας μετά τη συρμάτινη γιδομάντρα και είναι σηματοδοτημένο με τον αριθμό 1 και μεγάλους χτιστούς κούκους. Μετά από 30 λεπτά περίπου βρισκόμαστε στο ψηλότερο σημείο του νησιού, στα 420 μέτρα, απ' όπου η θέα είναι εντυπωσιακή. Αγκαλιάζει όλα τα γύρω νησιά (Ιος, Πάρος, Αντίπαρος, Νάξος, Δονούσα, Ικαρία, Κουφονήσια, Σχοινούσα, Αμοργός, Ανάφη, Σαντορίνη) καθώς και όλα σχεδόν τα δαντελένια ακρογιάλια της Ηρακλείας και χάνεται στο γαλάζιο του Αιγαίου. Κατά την κατάβαση και λίγο μετά την κορυφή μπορούμε να παρακάμψουμε δεξιά προς το εκκλησάκι του **Προφήτη Ηλία** με το μονοπάτι μετά το εκκλησάκι να είναι πλακόστρωτο με σκαλοπάτια και κατάληξη λίγο πριν την αφετηρία του μονοπατιού 1. Η διαδρομή είναι μέτριας δυσκολίας με τμήματα μεγαλύτερης δυσκολίας. Στο δρόμο θα δείτε παραδοσιακές ξερολιθιές και αναβαθμίδες, παλιά αλώνια, το όμορφο ξωκλήσι του προφήτη Ηλία, καθώς και διάφορα άγρια πουλιά.

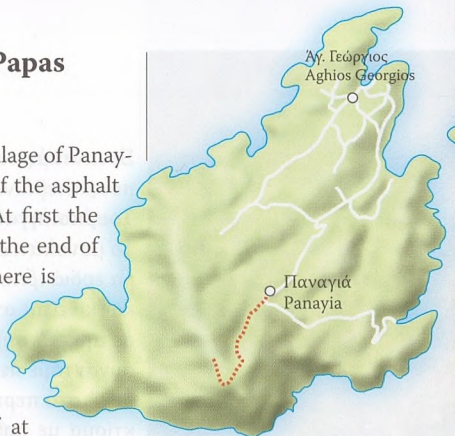
Θέα από το μονοπάτι προς την κορυφή Πάπας.

View from the footpath towards the summit of Papas.

#2. Panayia - Profitis Elias - Papas

2 km / 1 hour (approx.)

The path begins a little way out of the village of Panayia. You turn off right at the first bend of the asphalt road leading to Tourkopigado beach. At first the path is cemented, with a water tank at the end of the cemented stretch. From here on there is lovely stone paving with steps leading to a well. The path continues uphill until it reaches a goatfold surrounded by a wire fence. After another 30 minutes you find yourself at the highest point of the island, 420m above sea level, from where there is an impressive view, taking in all the surrounding islands: Ios, Paros, Antiparos, Naxos, Donousa, Ikaria, the Koufonisia, Schinoussa, Amorgos, Anafi and Santorini, as well as all the lacy coastline of Heraklia, and fading beyond into the blue of the Aegean. At the start of the descent, just below the summit, you can take a detour toward the right and the chapel of the **Prophet Elias**. After the chapel the path is stone-paved with steps, ending just before the starting point of route 1. The walk is moderately difficult, with some parts more difficult. Along the way you will see traditional dry-stone buildings and terraces, old threshing floors, and various wild birds.

Η Νάξος δεσπόζει πίσω από την ξηρολιθική κατασκευή

Naxos behind the traditional dry-stone constructions

Άποψη του Μέριχα από ψηλά
View of Mericha from above

#3 Παναγία - Φτερό Μέριχα

1,5 χλμ. / 45 λεπτά (περίπου)

Συναντάμε το μονοπάτι δεξιά του ασφαλτόδρομου που κατεβαίνει από την **Παναγία** προς την παραλία **Τουρκοπήγαδο**.

Το μονοπάτι στο μεγαλύτερο μήκος του είναι ιδιαίτερα ευδιάκριτο μιας και παλαιότερα ήταν λιθόστρωτο και κινείται ανάμεσα σε τοίχους από ξερολιθιές που σε αρκετά σημεία έχουν χαλάσει, με αποτέλεσμα να συναντάμε πεσμένες πέτρες που απαιτούν λίγη προσοχή στο περπάτημα. Το μονοπάτι καταλήγει σε ένα κτίσμα με πηγάδι πάνω από το φρύδι του απόκρημνου όρμου με καταπληκτική θέα.

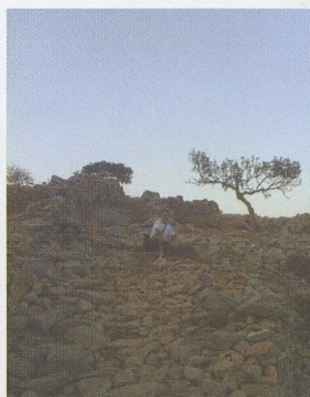
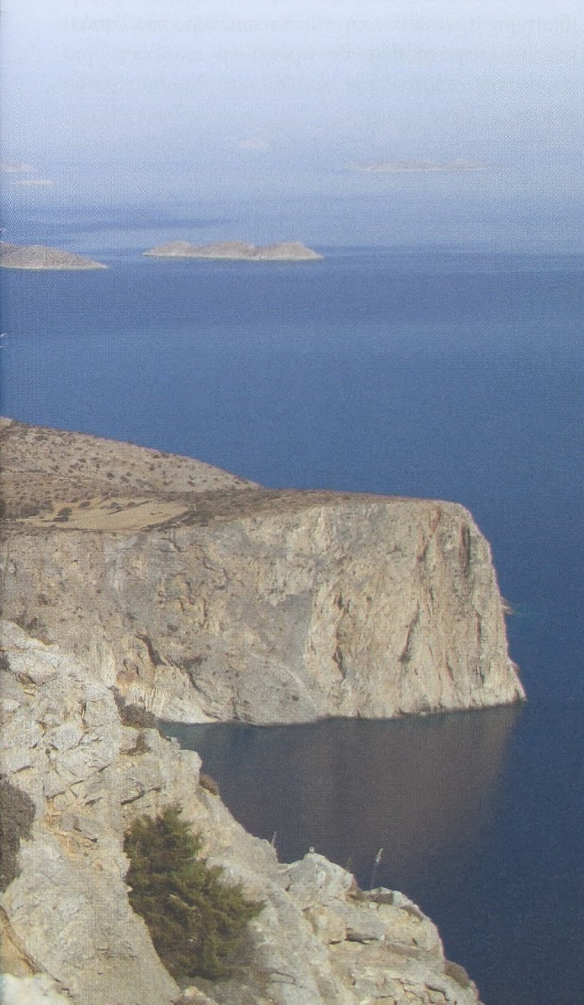
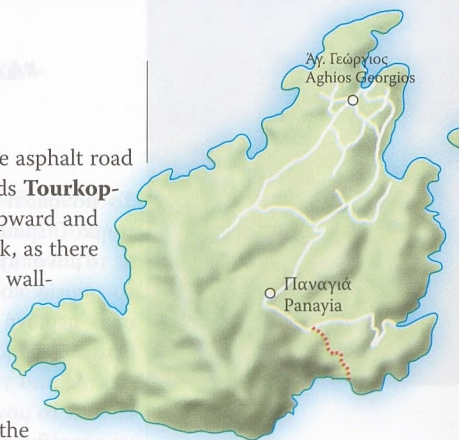
Επιβλητικοί, κατακόρυφοι βράχοι με ύψος πάνω από 100 μ., όπου αρπακτικά πουλιά και αγριοπερίστερα φτιάχνουν τις φωλιές τους, περιβάλλουν τον όρμο του **Μέριχα**. Ανάλογα με την εποχή που επισκεπτόμαστε την περιοχή, μπορεί – με λίγη τύχη – να δούμε μεγάλα αρπακτικά πτηνά να πετούν κοντά στα απόκρημνα βράχια.

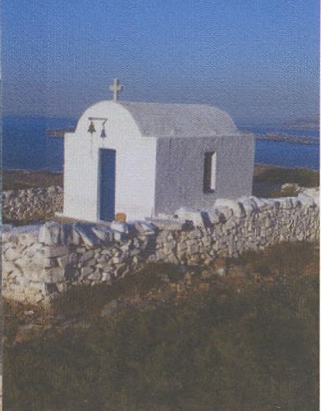
#3 Panayia - Ftero Mericha

1,5 km / 45 mins (approx.)

You will find this path to the right of the asphalt road which leads down from **Panayia** towards **Tourkopigado beach**. The path climbs gently upward and you need to take a little care as you walk, as there are scattered stones from the dry-stone walling. When you reach the fork, take the right hand path and continue, all downhill, until it ends at a building with a well. This is the end of the path. Here you are on the edge of the cliff and in a place of exceptional natural beauty. **Mericha Bay** is surrounded by vertical pinnacles of rock over 100m in height, where wild doves and birds of prey nest. An easy walk.

Φτερό Μέριχα απόκρημνες ακτές.
The sheer cliffs of Ftero Mericha.

#4 Παναγιά - Άγιος Αθανάσιος - Άγιος Γεώργιος

5,3 χλμ. / 1 ώρα 40 λεπτά (περίπου)

Το μονοπάτι αυτό έχει κοινή αφετηρία και κοινό τμήμα (περίπου 1.100 μ. με μικρή ανηφορική κλίση) με το μονοπάτι προς το Σπήλαιο του **Άη Γιάννη** μέχρι το σημείο που στρίβει δεξιά προς Άγιο Αθανάσιο, στην περιοχή **Σελλάδι**. Χαρακτηριστικό σημείο της διασταύρωσης όπου πρέπει να στρίψουμε δεξιά είναι - εκτός από την σήμανση - μια ξερολιθιά που τέμνει κάθετα το μονοπάτι και εκτείνεται στα αριστερά μας με κατεύθυνση προς το βουνό. Από αυτό το σημείο και μέχρι τον παλαιό οικισμό **Άγιο Αθανάσιο**, το μονοπάτι έχει κατηφορική κλίση και το τοπίο είναι κλασικό κυκλαδίτικο με χαμηλή βλάστηση.

Φθάνοντας στον οικισμό του Αγίου Αθανασίου με την ιδιαίτερη αρχιτεκτονική και το ομώνυμο εκκλησάκι με την υπέροχη θέα, θα πρέπει να ανοίξουμε μια συρμάτινη πόρτα, την οποία και θα πρέπει να κλείσουμε ξανά πίσω μας.

Είμαστε πια στο εσωτερικό του νησιού και το τοπίο γίνεται αγροτικό μιας και βλέπουμε τον μικρό κάμπο με τους ελαιώνες και τις εποχιακές καλλιέργειες.

Μετά τον οικισμό, το μονοπάτι γίνεται χωματόδρομος αλλά μετά από 1.000 μ. περίπου, σε μια αλλαγή κατεύθυνσης του μονοπατιού προς τα αριστερά, μας επιφυλάσσει μια ευχάριστη έκπληξη: συναντάμε παλιό, λιθόστρωτο τμήμα του μονοπατιού για τα επόμενα 700 μ. Στη συνέχεια, το τελευταίο τμήμα που μας οδηγεί στον οικισμό του **Αγίου Γεωργίου** γίνεται και πάλι χωματόδρομος.

Το χωρίο Παναγιά και στο
βάθος η Νάξος

The village of Panaghia with
Naxos

#4 Panayia - Aghios Athanasios - Aghios Georgios

5,3 km / 1 hour 40 mins (approx.)

Toward the southwest of Panayia you will find the old stone-paved path leading to the famous Cave of **Ai Gianni**, at first climbing gently uphill until it reaches the place where the paths cross.

Here you turn right, following the path numbered 4 (the old road), in the direction of **Aghios Athanasios**.

When you reach the settlement, open the wire gate, taking care to close it carefully after you. Now you are at the interior of the island, where you will see a little plain with olive groves and seasonal crops, and the old settlement of Aghios Athanasios with its unusual architecture and the little church of St Athanasios, from which there is an exceptional view. This is a downhill path, ideal for fast walking. The signs will guide you to the settlement of **Aghios Georgios**.

Το καϊκι μας αφήνει στον όρμο της Παναγιάς, με την ομώνυμη μικρή εκκλησία. Από το σημείο αυτό ξεκινάμε, παίρνοντας το μικρό δρόμο που διατρέχει τον οικισμό με τα λίγα κτίσματά του. Στα αριστερά μας θα συναντήσουμε τη μοναδική ταβέρνα του **Βενετσάνου**. Συνεχίζουμε την πορεία μας στον τσιμεντόδρομο. Λίγο πιο κάτω – πάλι στα αριστερά μας – θα δούμε χώρο για κατασκηνωτές και τη βοτσαλωτή παραλία των Λάκκων. Ο δρόμος γίνεται χωματόδρομος και αφού αφήσουμε πίσω μας και τα τελευταία σπίτια του οικισμού μετατρέπεται σε ένα ευδιάκριτο μονοπάτι που κατεβαίνει στις υπέροχες παραλίες στον όρμο του **Δέτη**.

Αφήνουμε τον όρμο του Δέτη και ανηφορίζουμε ακολουθώντας το μονοπάτι σε μια όμορφη πλαγιά προς ένα διάσελο. Φτάνουμε στην περιοχή που ονομάζεται του Λολαντώνη, όπου θα συναντήσουμε μια παλιά αγροικία με στάνη και θα απολαύσουμε την όμορφη θέα προς το νησί και τη θάλασσα. Κοιτάζοντας προς τα κάτω, θα δούμε την παραλία **Νερό**, την οποία όμως μπορούμε να προσεγγίσουμε μόνο αφού προχωρήσουμε πιο κάτω, διασχίζοντας χωράφια, μέχρι να συναντήσουμε τη ρεματιά που κατεβαίνει ως τη θάλασσα. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της παραλίας είναι οι φοίνικες και ένα μεγάλο αρμυρίκι, δίπλα στο πηγάδι. Μπορούμε να επιστρέψουμε με το καϊκι.

#2 Panayia - Detis - Nero (Lower Koufonisi)

2,5 km / 1 hour (approx.)

From the point the boat drops you in Panayia Bay, with the little church of the Virgin you take the narrow road which runs through the little settlement. A few metres further on and on your left hand, you will see the one and only tavern of **Venetsanos**. Carry on along the cement road, and a bit further down on the left you see a camping ground and the Laki pebble beach. The cement road of the settlement turns into a dirt track, and after leaving the last houses behind, it becomes a well-defined path leading down to the lovely Detis Bay. After leaving Detis Bay the path climbs gently up a beautiful hillside towards a ridge. Here there is an old farmstead with an enclosure for animals. From this place, Lolantoni, you get a beautiful view toward the island and the sea. **Nero beach** lies below you, but out of sight and inaccessible from this point. You have to carry on further down, through the fields until you meet the stream that runs down to the sea. The special characteristic of the beach here is the palm trees and the large tamarisk growing next to the well. You can get back by boat.

Koufonisia

Προς την παραλία Νερό
Looking towards Nero Beach

Εντυπωσιακά βράχια στο Κάτω Κουφονήσι
Magnificent rocks at Lower Koufonisi

#1 Χώρα - Φανός - Ξυλομπάτης - Πορί - Πλατιά Πούντα (Ιταλίδα) - Φανός - Χαρακόπου - Γιαλός - Χώρα (Πάνω Κουφονήσι)

6,7 χλμ. / 1 ώρα 30 λεπτά (περίπου)

Το μονοπάτι ξεκινάει από τον οικισμό και συγκεκριμένα από την παραλία της **Άμμου** ακολουθώντας τον παραλιακό δρόμο προς ανατολικά. Θα διασχίσουμε την συνοικία Στρούμπος (αμέσως μετά την παραλία της Άμμου), την παραλία **Χοντρός Κάβος** και θα φθάσουμε στην παραλία του **Χαρακόπου**. Στο σημείο αυτό συνεχίζουμε αριστερά τον τσιμεντόδρομο με κατεύθυνση βόρεια. Στα 300 μ. περίπου στα δεξιά μας μπαίνουμε στο μονοπάτι του οποίου το τμήμα μέχρι το **Πορί** λέγεται «Μάντρα-Πορί» και συνδέει την περιοχή Χαρακόπου με το Πορί.

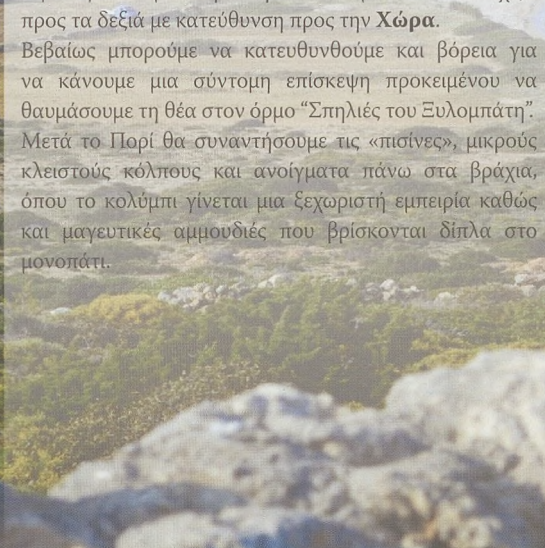
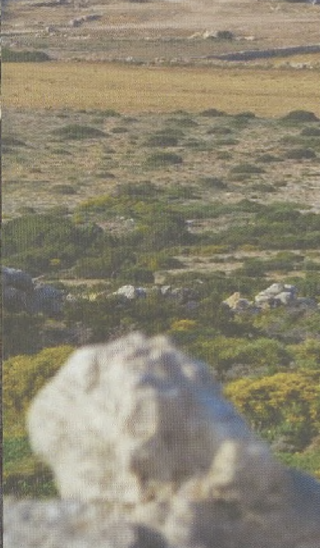
Η διαδρομή είναι πολύ όμορφη με εξαιρετική θέα προς το νησί της Κέρου και προς τις παραλίες του Κουφονησιού. Το μονοπάτι σε αυτό το τμήμα κατακλύζεται από βλάστηση με φρύγανα και σχίνους – βλάστηση αρκετά πυκνή σε ορισμένα σημεία προς το Πορί.

Στα 150 μ. αφού έχουμε μπει στο μονοπάτι θα δούμε κάποια (πολύ βατά) βράχια που πιθανόν να μας μπερδέψουν και να μας δημιουργήσουν την εντύπωση πως πρέπει να κατευθυνθούμε προς τα δεξιά. Προσοχή όμως, η διαδρομή συνεχίζεται πάνω από τα βραχάκια.

Στο σημείο που το μονοπάτι κατηφορίζει προς την παραλία Πορί το τοπίο μας εντυπωσιάζει. Πυκνή βλάστηση πάνω σε αμμοθίνες με καταπληκτική θέα προς την παραλία με το κυκλικό της σχήμα.

Αφού φθάσουμε στην παραλία το μονοπάτι συνεχίζει προς τα δεξιά με κατεύθυνση προς την **Χώρα**.

Βεβαίως μπορούμε να κατευθυνθούμε και βόρεια για να κάνουμε μια σύντομη επίσκεψη προκειμένου να θαυμάσουμε τη θέα στον όρμο “Σπηλιές του Ξυλομπάτη”. Μετά το Πορί θα συναντήσουμε τις «πισίνες», μικρούς κλειστούς κόλπους και ανοίγματα πάνω στα βράχια, όπου το κολύμπι γίνεται μια ξεχωριστή εμπειρία καθώς και μαγευτικές αμμουδιές που βρίσκονται δίπλα στο μονοπάτι.

**#1 Hora - Fanos - Xilobatis - Pori -
Platia Pounta (Italida) - Fanos -
Harakopou - Gialos - Hora
(Upper Koufonisi)**

6,7 km / 1 hour 30 mins (approx.)

A circular route beginning north of Fanos, first taking the cement road, and then the footpath heading east towards Pori. When you reach **Pori Bay**, turn northward towards **Xilobatis**. There you will see a wonderful sea cave where wild doves nest. After Pori you will reach the 'swimming pools', small enclosed coves and openings on to the rocks, where swimming is a special experience. Further along the route you meet magical sandy coves, interspersed with caves carved out into the rocks by the waves, and you will be delighted by the sand dunes and the white lilies growing next to the footpath.

Κρινάκι της θάλασσας στο Πορί

Pori - *Pancratium maritimum* sea
daffodil.

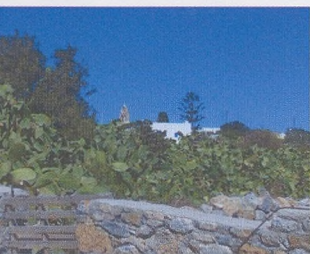
Το μονοπάτι προς την παραλία Πορί

The path towards Pori Beach

Σχινούσα

#1 Μεσαριά - Ψιλή Άμμος - Φυκιο - Μεσαριά

2,8 χλμ. / 1 ώρα

Διαδρομή από τον οικισμό της **Μεσαριάς** προς την παραλία της **Ψιλής Άμμου**. Από κει κατά μήκος του κάβου συνεχίζει μονοπάτι ως την παραλία του Φυκιού (και επιστροφή). Από τη Μεσαριά ακολουθούμε τον τσιμεντόδρομο προς την παραλία της Ψιλής Άμμου. Φθάνοντας στην παραλία αριστερά μας στην πλαγιά θαυμάζουμε τις αμμοθίνες. Αριστερά της παραλίας και μετά το τέλος των αμμοθινών, συνεχίζει μονοπάτι με κατεύθυνση προς βορρά για τη παραλία Φυκιο. Στα βορειοδυτικά με θέα τη θάλασσα διαγράφονται τα νησιά Κάτω Κουφονήσι και **Κέρος**. Από την παραλία του **Φυκιού** ακολουθούμε τον δρόμο δυτικά που οδηγεί στους αμπελώνες και στη μεγάλη, σχεδόν επίπεδη έκταση του **Κάμπου**. Μόλις φθάσουμε στην άσφαλτο, στο αριστερό μας χέρι ακολουθούμε το μονοπάτι με κατεύθυνση νότια αυτή τη φορά που μας οδηγεί στον οικισμό της Μεσαριάς.

Αξιοθέατα: εκκλησία Ευαγγελισμός της Θεοτόκου στη Μεσαριά.

Παραλία Ψιλή Άμμος
Psili Ammos Beach

#1 Mesaria - Psili Ammos - Fykio - Mesaria

2,8 km / 1 hour

Schinousa

Route from the settlement of **Mesaria** to the beach of **Psili Ammos** (= beach of the fine sand), and then on along the headland on the path taking you to Fikio beach and back. Follow the cement road to Psili Ammo. When you reach the beach you will be enchanted by the sand dunes. To the left of the beach the path leads beyond the sand dunes in a northerly direction toward Fikio beach. Looking northwest across the sea you can see the islands of Kato Koufonisi and **Keros**. Follow the road westward from **Fikio** beach, leading to the vineyards and the wide, almost flat **Kambos** area. As soon as you reach the asphalt road, take the path on your left, heading south this time, taking you back to Mesaria.

Features of Interest: the Church of the Annunciation in Mesaria.

Βιοποικιλότητα των Μικρών Κυκλάδων

Η θέση του νησιωτικού συγκροτήματος, στην καρδιά του Αιγαίου, αντικατοπτρίζεται στην πλούσια βιοποικιλότητά του. Παρότι τα νησιά, λόγω της περιορισμένης τους έκτασης, δεν φιλοξενούν πολλά πανιδικά και χλωριδικά είδη σε σχέση με τα μεγαλύτερα κυκλαδονήσια, παρουσιάζουν εντούτοις υψηλό ενδιαφέρον. Στη συνέχεια θα γνωρίσουμε τα πιο σημαντικά είδη των φυτών και των ζώων που εξαπλώνονται στις Μικρές Κυκλάδες και που μπορεί κανείς να παρατηρήσει εάν περπατήσει στα μονοπάτια των νησιών.

Biodiversity in the Lesser Cyclades

The position of this group of islands at the heart of the Aegean is reflected in its rich biodiversity. Though the islands, being limited in size are not home to the numerous species of flora and fauna found on the larger Cyclades, still they offer a great deal of interest. Below we will introduce the most important plant and animal species to be found in the Lesser Cyclades, and which visitors to the islands can observe as they walk the footpaths.

A close-up photograph of a red and black beetle, likely a species of Stenobothrus, perched on a large, vibrant pink flower. The beetle's body is primarily red with black markings, and its head and antennae are black. The flower's petals are a deep pink color with visible veins. The background is softly blurred, showing green foliage and a brown stem.

Ασπόνδυλα Invertebrates

Τα ασπόνδυλα που εξαπλώνονται στις Μικρές Κυκλάδες αποτελούν υποσύνολο των όσων βρίσκονται στη Νάξο και την Αμοργό. Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι είναι πολύ πιθανό να υπάρχουν στενοενδημικά είδη στη σπηλιά του Αγίου Ιωάννη στην Ηρακλειά. Παρακάτω παρουσιάζονται τα πιο συχνά απαντώμενα είδη.

The invertebrates found on the Lesser Cyclades represent a subset of those encountered in Naxos and Amorgos. Below we list the most commonly occurring species that are likely to be encountered during the proposed hikes.

Lampyridae sp.

Πυγολαμπίδα

Μικρό σκαθάρι της οικογένειας των Πυγολαμπίδων (τάξη Κολεόπτερα), συχνό σε βιοτόπους με ασβεστολιθικά εδάφη. Τα θηλυκά είναι εδαφόβια και σκουληκόμορφα και μέσω ειδικών οργάνων που βρίσκονται στην κοιλιακή χώρα παράγουν φως ώστε να προσελκύσουν τα αρσενικά. Τα τελευταία πετούν και ζουν στις φυλλωσιές των δένδρων. Οι προνύμφες είναι σαρκοφάγες και τρέφονται κυρίως με σαλιγκάρια ενώ τα ενήλικα άτομα τρέφονται ελάχιστα.

Fireflies

A small beetle of the Firefly family (Coleoptera), often found in areas with limestone terrain. Females are ground-dwelling and wormlike, and by means of specialized organs in the belly region produce a light which attracts males. Males fly and live in among the foliage of trees. Larvae are carnivorous and feed mainly on snails, whereas adults consume very little.

Spilostethus saxatilis

Ετερόπτερο

Πολύ κοινό έντομο σε όλους τους Μεσογειακούς βιοτόπους με έντονο κόκκινο-μαύρο χρώμα. Αρκετά μικρόσωμα (έως 12 χιλιοστά), απαντώνται στο έδαφος και πάνω στα φυτά, τους χυμούς των οποίων απομυζούν μέσω

μιάς λεπτής προβοσκίδας (μυζητήρας) του κάτω μέρους της κεφαλής τους. Συγκεντρώνονται σε μεγάλα νούμερα κάτω από πέτρες ή φλοιούς δέντρων για να διαχειμάσουν.

Ground Bug

An insect commonly found across many Mediterranean biotopes, bright red and black in color. Small in size (up to 12mm), this species is found at ground level and on plants, whose juices it sucks up through a fine beak (proboscis) on the lower part of its head. They gather in large numbers under stones and in the bark of trees, where they feed on the sap.

Mesobuthus gibbosus

Σκορπιός

Το είδος αυτό απαντάται κυρίως σε ξηρές περιοχές και στο πίσω μέρος παραλιών, κάτω από πέτρες ή μέσα σε στοές, ενώ τη νύχτα ξεπροβάλλει στην επιφάνεια του εδάφους για να τραφεί. Έχει κιτρινωπό-καφετί σώμα (έως 8,5 εκατοστά), σχετικά λεπτές δαγκάνες (προσακτρίδες) με τις οποίες συλλαμβάνει ασπόνδυλα, τα μεγαλύτερα από τα οποία δηλητηριάζει με το κεντρί του τελευταίου άρθρου της ουράς του. Αναπαράγεται από τον Ιούλιο έως τον Σεπτέμβριο.

Scorpion

This species is found mainly in dry areas with low vegetation, underneath

stones, especially at the area of the back end of beaches, coming out to the surface to feed at night. Body yellowish-brown, up to 8.5 cm in length, with rather fine pincers (pedipalps) with which they grasp invertebrate prey, which is then injected with venom from the Aculeus situated on the last segment of the tail. Reproduction period lasts from June to September.

Libelloides lacteus

Νευρόπτερο

Μικρό ημερόβιο έντομο (έως δύο εκατοστά) με δύο ζεύγη ημιδιάφανων φτερών με έντονη φλεβική νεύρωση, μεγάλους σύνθετους οφθαλμούς και ροπαλοειδείς κεραίες. Τα ενήλικα εμφανίζονται κυρίως το διάστημα μεταξύ Μαΐου-Ιουλίου και τρέφονται με άλλα έντομα που συλλαμβάνουν κατά τη διάρκεια της πτήσης. Οι προνύμφες είναι σαρκοφάγες και ζουν στο έδαφος. Τα αρσενικά άτομα φέρουν ειδικούς σχηματισμούς (κέρκους) με τους οποίους «γατζώνονται» στα θηλυκά κατά τη σύζευξη.

Neuropteran

A small net-winged insect (up to 2cm in length) with two pairs of semi-transparent wings with well-defined vein-shaped nervure, large compound eyes and club-shaped antennae. Adults are present mainly between May and July, and prey on other insects which they catch in flight. Larvae are carnivorous and ground-dwelling. Males have special formations with which they 'hook on' to the females during mating.

Rivetina balcanica

Αλογάκι της Παναγίας

Το έντομο αυτό ανήκει στην τάξη των Δικτυοπτέρων και απαντάται σε όλους τους βιοτόπους, κυρίως μέσα σε αραιή βλάστηση. Με τα μπροστινά του πόδια, τα οποία φέρουν επιμήκεις άκανθες, γραπώνει διάφορα έντομα τα οποία καταβροχθίζει με τα ισχυρά σαγόνια του. Τα αρσενικά, συνήθως μικρότερα σε μέγεθος από τα θηλυκά, συχνά καταναλώνονται από τα τελευταία μετά το ζευγάρωμα. Τα αυγά εναποτίθενται σε κάψες σκληρού περιβλήματος πάνω σε κλαδιά, κορμούς βράχους κα.

Praying Mantis

Known in Greece as 'the Virgin's Pony', this insect belongs to the Dictyoptera (net-winged class). It is found in all biotopes, especially those with sparse vegetation. It seizes various insects with its front legs which are equipped

with elongated spines and then devours them with its powerful jaws. The females often consume the males, which are smaller, after mating. The eggs are deposited in a hard egg sheath on tree branches or trunks, rocks and so on.

Asilidae sp.

Δίπτερο

Μεσαίου και μεγάλου μεγέθους μύγες (έως τρία εκατοστά) με ρωμαλέο τριχωτό θώρακα, μεγάλους σύνθετους οφθαλμούς και δυνατά πόδια. Συλλαμβάνουν έντομα και απομυζούν τους χυμούς τους μέσω της μακριάς προβοσκίδας (μυζητήρας) τους. Είναι ακίνδυνες για τον άνθρωπο. Οι προνύμφες βρίσκονται μέσα σε κορμούς που σαπίζουν και είναι είτε σαπροφυτικές είτε σαρκοφάγες.

Asilid Flies Diptera

Medium-sized and large flies (up to 3cm in length) with robust and hairy thorax, large compound eyes and powerful legs. They catch insects and suck out their juice through their long proboscis. Harmless to humans. The larvae are found in rotting tree trunks, and are either saprophytic or carnivorous.

Scolopendra cingulata

Σκολόπενδρα

Γνωστό και ως σαρανταποδαρούσα, το είδος αυτό ανήκει στα Χειλόποδα (Μυρίαποδα, Αρθρόποδα) κι απαντάται

στο χώμα, στη φυλλοστρωμή, κάτω από πέτρες και πεσμένους κορμούς. Το πλατύ αρθρωτό σώμα (έως 16 εκατοστά) φέρει δύο πόδια ανά άρθρο, εκτός του πρώτου όπου τα άρθρα έχουν

τροποποιηθεί σε δηλητηριώδη γναθόποδια για τη σύλληψη και θανάτωση διάφορων εδαφικών ασπονδύλων. Τα θηλυκά γεννούν αυγά και τυλίγονται γύρω τους για να τα προστατεύσουν. Τα νεαρά ωριμάζουν αναπαραγωγικά έπειτα από ένα περιόπου χρόνο.

Mediterranean banded centipede

The species belongs to the class of Chilopoda (Myriapoda, Arthropoda) and is found in the soil, in litterfall, under stones and fallen tree trunks. Its flat, articulated body (up to 16 cm in length) has two legs on each segment, except for the front pair, which have been converted to venomous claws, 'forcipules' used to seize and kill various ground-dwelling invertebrates. The species can deliver painful bites and should be handled with care. The females lay eggs, and wrap themselves around them to protect them. The offspring are mature enough to reproduce after about a year.

Acrida ungarica

Ακρίδα

Φυτοφάγο είδος ακρίδας (τάξη Ορθόπτερα) των ανοικτών θαμνωδων περι-

οχών. Όπως όλες οι ακρίδες φέρει μακριά αλτικά πόδια. Έχει είτε καφέ είτε πράσινο χρώμα με σκούρες ή ανοικτές κηλίδες. Τα αρσενικά (3,5-4,5 εκατοστά) παράγουν ήχους τρίβοντας το φτερό με το πόδι τους για να προσελκύσουν τα ελαφρώς μεγαλύτερα θηλυκά (6,5-7,5 εκατοστά). Ζευγαρώνουν μέχρι τα τέλη φθινοπώρου και αμέσως μετά πεθαίνουν. Τα αυγά εναποτίθενται στο έδαφος και εκκολάπτονται την επόμενη άνοιξη.

Locust

The plant-eating species of locust (Orthoptera) of open shrubland. Like all locusts, it has long legs designed for jumping. It is green or brown with dark or light spots. The males (3.5-4.5 cm) produce a noise by rubbing their wings against their legs in order to attract the somewhat larger females (6.5 - 7.5 cm). They mate up until late autumn, and die immediately after. The eggs are deposited on the ground and hatch the following spring.

Argiope lobata

Αράχνη

Σχετικά κοινό είδος που απαντάται συνήθως μέσα στη βλάστηση. Υφαίνει μεγάλους ιστούς με μια πλατιά χαρακτηριστική ζικ-ζακ ταινία. Τα θηλυκά (11-15 χιλιοστά) φέρουν 3-4 λοβούς στην κοιλιά τους που καλύπτεται από μαύρες, άσπρες και ενδιάμεσες κίτρινες ρίγες. Τα μικρότερα αρσενικά (4-4,5 χιλιοστά) έχουν καφετί χρώμα και συνήθως καταβροχθίζονται από τα θηλυκά μετά ή κατά τη διάρκεια του ζευγαρώματος. Ωριμάζουν το καλοκαίρι και ζουν μέχρι το τέλος φθινοπώρου.

Spider

A relatively common species, usually found amongst vegetation. It weaves large webs in a characteristic wide zig-zag pattern. The females (11-15 mm) have 3 or 4 lobes in their bellies, covered with black, white and interspersed yellow stripes. The males, which are smaller, are brown in color and are usually devoured by the females after mating. The young mature in the summer, and live until the end of autumn.

Armadillo officinalis

Ισόποδο

Είδος τόσο χαρακτηριστικό των Μεσογειακών οικοσυστημάτων που θεωρείται κάτι σαν την ελιά για τα φυτά. Είναι σκουρόχρωμο (έως 20 χιλιοστά) με λείο περίβλημα. Παράγει ήχο με τρίψιμο ορισμένων ποδιών του στο εσωτερικό του περιβλήματος για να διώχνει τους θηρευτές του. Τα θηλυκά μεταφέρουν τα αυγά τους σε μάρσιπο ανάμεσα στα πόδια. Όταν απειλείται σφαιροποιείται (γίνεται «μπαλάκι»). Παλιά το ξέραιναν, το έτριβαν και έτρωγαν τη σκόνη ως φάρμακο για το στομαχόπονο. Σε μερικά μέρη το αποκαλούν «γουρουνίτσα».

Pill Bug (Isopoda)

A species so typical of Mediterranean ecosystems that it is considered something like an indicator taxon the olive tree among plants. Dark in color, and up to 20mm in length, with a smooth exoskeleton. To discourage predators it produces a noise as some of its legs rub against the inside of its case. Females carry their eggs in a pouch between the legs. When threatened it curls up into a ball. In the old days people used to dry them, grind them and take the powder as a cure for stomach ache. In some places these pill bugs are known as 'piglets'.

Porcellio weneri

Ισόποδο

Είδος ενδημικό των κεντρικών Κυκλάδων. Το συναντάμε σε σχετικά γυμνές, βραχώδεις τοποθεσίες με ασβεστόλιθο, κάτω από πέτρες. Μεγάλο (φθάνει τα 15mm) σκουρόχρωμο με άσπρα κράσπεδα. Έχει πολύ πλατύ και «λεπτό» σώμα για να μπορεί να κινείται μέσα στις σχισμές των βράχων. Τρέφεται με νεκρή φυτική ύλη. Δεν μπορεί να σφαιροποιηθεί, όπως αρκετά άλλα ισόποδα.

Pill Bug (Isopoda)

This is a species endemic to the central Cyclades. Can be seen in almost bare, rocky limestone locations generally hiding under stones. The species is large (up to 15mm in length), dark in color, with white edges. The body is wide and 'slim', so as to be able to move in and out of fissures in the rocks. It feeds on dead plant material. *Porcellio weneri* is unable to roll itself up into a ball like many other isopods.

Porcellionides pruinosus

Ισόποδο

Γκριζωπό, στενόμακρο ισόποδο, μεσαίου μεγέθους (μέχρι 8-10mm), με κοσμοπολιτική πλέον εξάπλωση. Από τα πιο κοινά είδη ισόποδων. Κινείται

γρήγορα και ζει σχεδόν σε όλους τους τύπους βιοτόπου (πολύ συχνό σε ανθρωπογενείς). Ίσως στην πραγματικότητα να είναι σύμπλοκο αρκετών διαφορετικών ειδών.

Pill Bug (Isopoda)

Large (up to 8-10mm), greyish, long thin isopod. Very widespread - one of the most common species of isopods in the region. Fast moving, and able to live in almost any type of biotope (very often encountered in anthropogenic biotopes). There is a possibility that it is actually not one, but a complex of related species.

Julodis ehrenbergi & Capnodis tenebrionis

Κολεόπτερα Buprestidae

Τα σκαθάρια της οικογένειας Buprestidae έχουν χαρακτηριστικό ωσειδές σχήμα και έντονα μεταλλικά χρώματα. Οι προνύμφες συνήθως τρέφονται με σπηώμενο ξύλο ενώ υπάρχουν είδη όπως το *Capnodis tenebrionis* που είναι ιδιαίτερα βλαβερά για τα καρποφόρα δέντρα. Οι προνύμφες του είδους αυτού επιτίθενται στις ρίζες και τον κορμό των δέντρων ενώ τα ενήλικα στους βλαστούς και στους μίσχους των φύλλων.

Coleoptera Buprestidae

Beetles of the Buprestidae family have a characteristic oval shape and bright metallic colors. The larvae usually feed on rotten wood, with species like *Capnodis tenebrionis* (Flatheaded Woodborer) particularly harmful to fruit-bearing trees. The larvae of this species attack tree roots, while the adults attack shoots and leaf stalks.

Erodium orientale

Κολεόπτερο Tenebrionidae

Ενδημικό είδος της Ελλάδας (οικογένεια *Tenebrionidae*), χαρακτηριστικό των παραθαλάσσιων βιοτόπων και ιδιαίτερα των αμμοθινών. Όπως και τα περισσότερα είδη της οικογένειας αυτής, έχει μαύρο χρώμα και είναι ιδιαίτερα ανθεκτικό στις άνυδρες συνθήκες των νησιών καθώς και στην αυξημένη αλατότητα της άμμου στην παράκτια ζώνη.

Coleoptera Tenebrionidae

Species endemic to Greece (*Tenebrionidae* family), typically found in seaside biotopes and sand dunes. Like most members of the family black in color, and particularly tolerant of the arid island conditions as well as the increased salinity of the coastal zone.

Πεταλούδες Butterflies

Παρότι οι γνώσεις μας για τα
ασπόνδυλα της Ηρακλειάς
είναι μάλλον περιορισμένες,
για τις πεταλούδες υπάρχουν
πολύτιμα στοιχεία που έχουν
συλλεχθεί από τον φυσιολόγο
και Ηρακλειώτη Γιάννη Γαβαλά.

Though our knowledge of the
invertebrates of the Lesser
Cyclades is greatly limited,
valuable data have been
collected and made available
by Giannis Gavalas, a naturalist
from Irakleia.

Pontia edusa

Κοινή πεταλούδα μεσαίου μεγέθους, με άνοιγμα φτερών 4,5-5 εκατοστά. Ανήκει στην οικογένεια *Pieridae*. Τα δύο φύλα σχεδόν όμοια. Η άνω επιφάνεια των φτερών της είναι λευκή με μαύρα σημάδια. Η κάτω επιφάνεια λευκοπράσινη. Έχει τη συνήθεια να κάθεται με κλειστά τα φτερά της. Όταν πνέει ισχυρός άνεμος, μας αφήνει να την πλησιάσουμε πολύ. Συναντάται σε αγρούς. Πετάει σε δύο γενεές, από Μάιο ως Σεπτέμβριο. Από μακριά συχνά συγχέεται με την συγγενική της *Euchloe ausonia*, ειδικά τους μήνες Μάιο και Ιούνιο που τα δύο είδη συνυπάρχουν στον ίδιο βιότοπο.

Eastern Bath White, *Pontia edusa*

A common, medium-sized, butterfly with a wingspan of 4.5-5cm, belonging to the *Pieridae* family. The two sexes are almost identical. The upperside of the wings is white with black markings and the underside greenish white. It likes to sit with wings folded. When there is a strong wind, it allows observers to approach fairly closely. The species flies from May to October in two generations and frequents fields. From a distance it can be confused with its relative *Euchloe ausonia*, especially in May and June when the two species share the same biotope.

Colias crocea

Κοινότατη πεταλούδα μεσαίου μεγέθους, με άνοιγμα φτερών 4,5-5 εκατο-

στά. Ανήκει στην οικογένεια *Pieridae*. Τα δύο φύλα σχεδόν όμοια. Το πάνω μέρος των φτερών έχει το κίτρινο χρώμα του Κρόκου, από εκεί πήρε και το όνομά της. Το κάτω μέρος τους είναι κιτρινοπράσινο. Τα μπροστινά φτερά έχουν μια μαύρη κηλίδα και στις δύο όψεις, ενώ στην πίσω όψη μια διπλή λευκή κηλίδα με σκούρο περίγραμμα. Πετάει σχεδόν όλο το χρόνο σε 2-3 γενεές. Παρατηρείται ακόμη και στις βραχονησίδες. Απαντάται σπανιότερα κατά την θερμή περίοδο, ειδικά τον Αύγουστο.

Clouded Yellow

Very common medium-sized butterfly, with a wingspan of 4.5-5cm, belonging to the *Pieridae* family. The two sexes are almost identical. The upperside of the wings is saffron (=Crocus) yellow, hence its name, and the underside is yellowish green. The forewings have a black spot on both sides while the hind wings have a double white spot with a dark outline. It flies from May to October in two to three generations. It can even be seen even on small rock islets, and is seen more rarely during the hot season, particularly in August.

Gonepteryx cleopatra

Πεταλούδα μεσαίου μεγέθους, με άνοιγμα φτερών 5,5-6 εκατοστά. Ανήκει στην οικογένεια *Pieridae*. Το αρσενικό είναι κιτρινοπράσινο, με μυτερά φτερά που έχουν ευδιάκριτες νευρώ-

σεις, θυμίζοντας φύλλο δένδρου. Το θηλυκό πιο ανοιχτόχρωμο, σχεδόν λευκοπράσινο. Όταν κάθεται ακίνητη ανάμεσα σε φύλλα διακρίνεται δύσκολα. Πετάει σε μια γενεά από Μάρτιο ως Σεπτέμβριο σε ποικιλία βιοτόπων, με προτίμηση στους φρυγανότοπους και στους κήπους των σπιτιών. Σχηματίζει ζεύγη και τα δύο φύλα πετούν σε μικρή απόσταση μεταξύ τους, έχοντας σταθερή επικράτεια.

Cleopatra Butterfly

A medium-sized butterfly, with wingspan 5.5 -6 cm, belonging to the *Pieridae* family. The male is yellowish green with pointed wings whose pronounced veining resembles the leaflets from a tree. The female is lighter in color, a very light greenish white. When it sits motionless among leaves it can be hard to spot. It flies from May to September in one generation. It is found in a variety of biotopes, preferring scrubland and domestic gardens. Can be observed flying in couple formation, where two individuals fly close together, keeping a steady distance apart.

Danaus chrysippus

Πεταλούδα μεγάλου μεγέθους, με άνοιγμα φτερών 7-8 εκατοστά. Τα δύο φύλα σχεδόν όμοια. Ανήκει στην οικογένεια *Danaidae*. Η εμφάνισή της είναι μοναδική, δεν συγχέεται με κανένα άλλο είδος. Έχει κιτρινοπορτοκαλί φτερά με μαύρο περίγραμμα το οποίο πε-

ριέχει λευκές κηλίδες. Τα έντονα χρώματά της προειδοποιούν τους εχθρούς ότι είναι δηλητηριώδης και πρέπει να την αποφεύγουν. Στην Ελλάδα εμφανίζεται ως μεταναστευτική από γειτονικές χώρες. Στις Μικρές Κυκλάδες εμφανίζεται το φθινόπωρο, κυρίως Σεπτέμβριο και Οκτώβριο, όταν μεμονωμένα άτομα μεταναστεύουν κινούμενα με γρήγορο πέταγμα. Παρατηρείται συχνά να πετάει πάνω από τη θάλασσα πολύ κοντά στην επιφάνεια, περνάει όμως από παντού, ακόμη και από τις κορυφές των βουνών. Πολύ σπάνια σταθμεύει για ανάπαυση.

Plain Tiger

Large butterfly with a wingspan of 7-8cm. The two sexes are almost identical. Unique in appearance, they cannot be confused with any other species. The wings are yellowy orange with a black border with white spots. These bright colors communicate to predators the poisonous nature of this species, thus reducing the number of needless attacks. They seem to be migrants to Greece from neighbouring countries, appearing in the Lesser Cyclades in autumn, mainly in September and October, when single individuals migrate in swift flight. They are often seen flying just above the surface of the sea, but are found everywhere, even on mountain tops. They rarely stop to rest.

Satyrrium spini

Πεταλούδα μικρού μεγέθους, με άνοιγμα φτερών 3-3,5 εκατοστά. Ανήκει στην οικογένεια *Lycaenidae*. Τα δύο φύλα σχεδόν όμοια. Τα φτερά της είναι γκρι-καφέ, σκουρότερα στο αρσενικό. Η κάτω επιφάνεια έχει μια διακεκομμένη λευκή γραμμή, πορτοκαλί σημάδια στο πίσω φτερό και μια πολύ χαρακτηριστικό μεγάλο γαλάζιο σημάδι που συνοδεύεται από μυτερή προεξοχή. Πολύ κοινή για μικρή χρονική περίοδο, πετάει σε μια γενεά τους μήνες Μάιο και Ιούνιο. Συνήθως την βλέπουμε σε μεγάλους πληθυσμούς πάνω σε ρίγανη (*Origanum onites*). Έχει πάντοτε κλειστά φτερά. Μας αφήνει να την πλησιάσουμε πολύ, ειδικά όταν ρουφάει νέκταρ από κάποιο άνθος. Έχει αργό πέταγμα. Κινεί συχνά τα πίσω φτερά, τρίβοντάς τα μεταξύ τους.

Blue Spot Hairstreak

A small butterfly with a wingspan of 3-3,5cm, and a member of the *Lycaenidae* family. The sexes are almost identical. Grey-brown wings, slightly darker in the male with one cotted line, orange markings on the hind wing and one characteristic large blue patch on the pointed wing tip. Very common for a short time of year, it flies in one generation in May and June. We usually see it in large numbers on flowering oregano (*Origanum onites*), always with its wings folded. It allows observers to approach closely, especially when it is

drinking nectar from a flower. It flies slowly, fluttering the hind wings, which rub together as it flies.

Lycaena phlaeas

Σχετικά κοινή πεταλούδα μικρού μεγέθους, με άνοιγμα φτερών 2,5-3 εκατοστά. Ανήκει στην οικογένεια *Lycaenidae*. Τα δύο φύλα σχεδόν όμοια. Το πάνω μέρος των φτερών έχει κιτρινοπορτοκαλί χρώμα με μαύρα στίγματα και περίγραμμα, στο πίσω φτερό συνήθως υπάρχουν 3-4 γαλάζια στίγματα. Το κάτω μέρος τους είναι κιτρινο με μαύρα στίγματα στο μπροστινό φτερό και γκρι-μπεζ με αχνά στίγματα στο πίσω. Πετάει χαμηλά με σύντομες πτήσεις. Όταν κάθεται στο έδαφος ή σε κάποιο άνθος, ανοιγοκλείνει συχνά τα φτερά της. Πετάει σε τρεις γενεές, από Μάρτιο ως Νοέμβριο.

Common Copper

A relatively small butterfly, with a wingspan of 2.5-3 cm, member of the *Lycaenidae* family. The sexes are almost identical. The upperside forewings are orange-yellow with a black border and black spots, and the hind wing usually bears 3 or 4 light blue spots. The underside of the forewings is yellow with black spots and the hindwings are greyish beige with pale spots. It takes short, low flights. It opens and closes its wings when sitting on the ground or on a plant. It flies in three generations, from March to November.

Lampides boeticus

Πεταλούδα μικρού μεγέθους, με άνοιγμα φτερών 3-3,5 εκατοστά. Ανήκει στην οικογένεια *Lycaenidae*. Τα δύο φύλα σχεδόν όμοια. Το πάνω μέρος των φτερών έχει χρώμα γαλάζιο στο αρσενικό και καφέ με γαλάζιες αποχρώσεις στο θηλυκό. Το κάτω μέρος είναι μπεζ με αχνές καφετιές λωρίδες. Τα πίσω φτερά έχουν δύο μαύρα στίγματα που μοιάζουν με μάτια, με αποτέλεσμα τα πουλιά να επιτίθενται συνήθως σε αυτό το σημείο και να παρατηρούνται πολλά άτομα με φαγωμένο το συγκεκριμένο τμήμα. Αρκετά κοινό είδος, πετάει σε όλους τους βιοτόπους από Μάρτιο ως Δεκέμβριο.

Pea Blue

Small butterfly with a wingspan of 3-3.5cm, and a member of the *Lycaenidae* family. The upperside of the wings is blue in males and brown with blue shading in females. The underside is pale brown with faint brown spots. The hind wings bear two black spots, which look like eyes. Birds attack these 'eyes', leaving many individuals with damage of this part of the wing. A relatively common species, which is found across all island biotopes from March to December.

Leptotes pirithous

Πεταλούδα μικρού μεγέθους, με άνοιγμα φτερών 2-2,5 εκατοστά. Ανήκει στην οικογένεια *Lycaenidae*. Τα δύο φύλα σχεδόν όμοια. Πολύ παρόμοια με την *Lampides boeticus*, από την οποία διαφέρει κυρίως στο σχήμα των λωρίδων του κάτω μέρους των φτερών. Πολύ κοινή το φθινόπωρο, από Αύγουστο ως Νοέμβριο. Σχετικά σπάνια την άνοιξη, Μάιο και Ιούνιο. Το φθινόπωρο συνήθως σε μεγάλους πληθυσμούς πάνω σε ρείκια (*Erica manipuliflora*). Πετάει ταχύτατα κοντά στο έδαφος με ξαφνικές αλλαγές κατεύθυνσης.

Lang's Short-tailed

Blue or Common Zebra Blue

Small butterfly, wingspan 2-2.5 cm, a member of the *Lycaenidae* family. The sexes are almost identical. Very similar to *Lampides boeticus*, the main difference being the shape of the bands on the underside of the wings. While very common in autumn, (from August to November) the species is relatively rare in spring (May and June). In the autumn it can be found - usually in substantial numbers on the heather (*Erica manipuliflora*). Flight is rapid, close to the ground, and with sudden changes of direction.

Pseudophilotes vicrama

Πεταλούδα μικρού μεγέθους, με άνοιγμα πτερών 2-2,5 εκατοστά. Ανήκει στην οικογένεια *Lycaenidae*. Η πάνω επιφάνεια των πτερών είναι γαλάζια στο αρσενικό και καφέ-γαλάζια στο θηλυκό. Η κάτω και στα δύο φύλα ανοιχτό γκρι με μαύρα σημάδια και στα δύο πτερά. Στα πίσω πτερά υπάρχουν επιπλέον χαρακτηριστικά πορτοκαλί σημάδια. Είναι πολύ κοινό είδος, πετάει σε δύο γενεές από Μάρτιο ως Σεπτέμβριο σε όλους τους βιοτόπους. Πετάει ταχύτατα κοντά στο έδαφος. Όταν κάθεται στο έδαφος ή σε άνθη ανοίγει συχνά τα πτερά της.

Eastern Baton Blue

Small butterfly, wingspan 2-2.5 cm, and a member of the *Lycaenidae* family. The upperside of the wings

is blue in males and brownish-blue in females. The underside in both is light grey with black markings on both wings. On the hindwings there are also characteristic orange markings. Very common, it flies in two generations, from March to September and in most habitats. It flies rapidly and close to the ground. When resting on the ground or on a flower it opens and closes its wings frequently.

Vanessa atalanta

Πεταλούδα μεσαίου μεγέθους, με άνοιγμα πτερών 5,5-6 εκατοστά. Ανήκει στην οικογένεια *Nymphalidae*. Τα δύο φύλα όμοια. Έχει καφέ-μαύρο χρώμα με πορτοκαλί γραμμές και λευκά στίγματα. Πετάει σχεδόν όλο το χρόνο σε δύο γενεές. Είναι κοινή σε όλους τους βιοτόπους. Παρατηρείται ακόμη και στις βραχονησίδες. Παρατηρείται σπανιότερα τις πολύ ζεστές και τις πολύ κρύες περιόδους. Συχνά

τις βλέπουμε να απομυζούν χυμούς από ώριμα σταφύλια.

Red Admiral

Medium-sized butterfly with a wingspan of 5.5-6cm, belonging to the *Nymphalidae* family. The two sexes are identical. It is brown-black with orange stripes and white markings. It flies almost all year long, in two generations. Common in all biotopes, even observed on rock islets. Observed less often during very hot or very cold periods. Can be frequently seen feeding on the juice of ripe grapes.

Vanessa cardui

Πεταλούδα μεσαίου μεγέθους, με άνοιγμα φτερών 5,5-6 εκατοστά. Ανήκει στην οικογένεια *Nymphalidae*. Τα δύο φύλα όμοια. Το πάνω μέρος των φτερών είναι ανοιχτό πορτοκαλί-καφέ με μαύρα και άσπρα σημάδια. Το κάτω μέρος είναι λευκό-μπεζ με διάσπαρτα λευκά σημάδια και πέντε χαρακτηριστικά «μάτια». Πετάει όλο το χρόνο σε 2-3 γενεές. Παρατηρείται ακόμη και στις βραχονησίδες. Είναι η κοινότερη πεταλούδα στην περιοχή. Εμφανίζεται σε μεγάλους αριθμούς όταν ανθίζει το θυμάρι ή το ρέικι. Έχουν καταγραφεί πολλά άτομα να μεταναστεύουν πετώντας πάνω από τη θάλασσα σε μικρό ύψος. Τη βλέπουμε να κάθεται στο έδαφος ή σε ανθισμένους θάμνους ανοιγοκλείνοντας συχνά τα φτερά της. Οι κάμπιες της παρατηρούνται εύκολα τους μήνες Δεκέμβριο και Ιανουάριο πάνω σε φύλλα μολόχας.

Painted Lady

Medium-sized butterfly, with a wingspan of 5.5-6 cm. It is a member of the *Nymphalidae* family. The two sexes are identical, the upperside of the wings light orange-brown with black and white spots, the underside white-beige

with scattered white spots and five characteristic 'eyes'. It flies throughout the year in 2 -3 generations, and can be seen even on small rock islets. The commonest butterfly in the region, it appears in large numbers when thyme and heather are in bloom. Many individuals have been seen migrating, flying low over the sea. Its caterpillars can be easily seen in December and January on the leaves of mallows.

Maniola jurtina

Πεταλούδα μεσαίου μεγέθους, με άνοιγμα φτερών 4-4,5 εκατοστά. Ανήκει στην οικογένεια *Nymphalidae*. Τα δύο φύλα ανόμοια. Το αρσενικό είναι μεγαλύτερο και με πιο έντονα χρώματα και σημάδια. Η γενική εμφάνιση είναι καφέ με πορτοκαλί σε τμήμα των μπροστινών φτερών. Ένα μεγάλο «μάτι», υπάρχει στα μπροστινά φτερά και δύο μικρά στην κάτω επιφάνεια των πίσω φτερών του αρσενικού. Είναι κοινότατη παντού. Πετάει σε μια γενεά από Μάρτιο ως Οκτώβριο. Έχει χαρακτηριστικό πέταγμα, αργό και με ανεβοκατεβάσματα, με αποτέλεσμα να αναγνωρίζεται από μεγάλη απόσταση. Συχνά παρατηρείται να ζευγαρώνει τον Μάιο πάνω σε ανθισμένη ρίγανη.

Meadow Brown

A medium-sized butterfly, with a wingspan of 4-4.5cm, a member of the *Nymphalidae* family. The two sexes

are different: the male is larger and has brighter colors and spots. The overall appearance is brown with some orange on the forewings. There is a large 'eye' on the forewing, and two small ones on the underside of the hindwings in the male. Common across the islands. The species flies in one generation from March to October. It has a characteristically slow flight pattern, dipping up and down, making it easily recognizable from a considerable distance. It can often be observed mating on flowering oregano in May.

Thymelicus acteon

Πεταλούδα μικρού μεγέθους, με άνοιγμα πτερών 2,5-3 εκατοστά. Ανήκει στην οικογένεια *Hesperiidae*. Τα δύο φύλα σχεδόν όμοια. Η πάνω επιφάνεια των πτερών είναι ανοιχτό καφέ με σκούρα σημάδια. Η κάτω είναι ανοιχτό καφέ-πορτοκαλί. Σχετικά ασυνήθιστη, πετάει σε μια γενεά τον Μάιο. Έχει αργό πέταγμα κοντά στο έδαφος σε μικρές αποστάσεις. Συνήθως έχει ανοιχτά τα φτερά της. Κοινότερη στις

παραθαλάσσιες περιοχές. Τα φυτά που προτιμάει είναι η ρίγανη και τα ανθισμένα αγκάθια.

Lulworth Skipper

Small butterfly, wingspan 2-2.5 cm, and a member of the *Hesperiidae* family. The two sexes are almost identical. The upperside of the wings is pale brown with dark markings. The underside is pale brownish orange. Quite rare, it flies in one generation in May. It flies slowly, and for short distances, keeping close to the ground. It usually keeps its wings closed. More often found near the sea, it prefers oregano and thistles in flower.

Ερπετά και Αμφίβια Reptiles and Amphibians

Λίγα είναι τα είδη της ερπετοπανίδας που μπορούν και επιβιώνουν στα μικρά, άνυδρα νησιά του συγκροτήματος. Πρόκειται κυρίως για σαύρες και φίδια ενώ μόλις δύο αμφίβια απαντώνται στις Μικρές Κυκλάδες.

Not many species of reptile do survive on the small, arid islands of the Lesser Cyclades. Those that are found are mainly lizards and snakes, well adapted to the local environments. After each species account, the known distribution on the islands is given in parentheses.

Podarcis erhardii

Αιγαιόσαυρα

Η αιγαιόσαυρα είναι η πιο συχνά απαντώμενη σαύρα στις Κυκλάδες. Απαντάται σε όλους τους βιότοπους καθώς και σε ξερολιθιές και ανθρώπινους οικισμούς. Το μήκος σώματος φτάνει μέχρι τα 7,5 εκατοστά, η πλάτη είναι τυπικά καστανοράσινη με μαύρα στίγματα ενώ διατρέχεται από δύο κιτρινωπές γραμμώσεις. Κατά την αναπαραγωγή (Φεβρουάριος-Ιούνιος) τα αρσενικά εμφανίζουν μλε στίγματα πλευρικά και κιτρινωπίπορτοκαλί κοιλιά. Τα θηλυκά γεννάνε 5 αυγά τα οποία εκκολάπτονται ένα ή να αργότερα. Τρέφεται με χερσαία σπόνδυλα.

Aegean Wall Lizard or Enard's Wall Lizard, (Aegeosavra)

The Aegean Wall Lizard is the reptile species most commonly encountered on the Cyclades. It is present in all the biotopes, on dry-stone walls and around human dwellings. It can reach up to 24 cm in length (true length up to 8 cm, the tail could be twice as long) and its back is brownish-green with dark patterning. Females and young males have two yellowish lines running along their sides while adult males have in spring a greenish anterior back which

fades to brown in summer. During the reproductive season (March to June), blue lateral spots appear on the flanks of dominant males and the underbelly can become yellowish or orange. Females lay 1-5 leathery eggs, which hatch after 6-8 weeks. As the summer season progresses and temperatures rise, activity period shifts progressively from the middle of the day towards the late afternoon and early morning hours. It feeds on ground-dwelling invertebrates.

Ablepharus kitaibelii

Αβλέφαρος Η μικρή σαύρα αυτή απαντάται σε πλήθος Μεσογειακών βιοτόπων όπως τα φρύγανα, περιοχές με πυκνά χόρτα, και η μακκία, κρυμμένη συνήθως στη φυλλοστρωμένη. Έχει ολικό μήκος σώματος 13 εκατοστά και λόγω των ατροφικών της ποδιών η κίνησή της μοιάζει με αυτή του φιδιού. Η ράχη του έχει μεταλλικό καστανολαδί χρώμα η οποία διατρέχεται από 2-4 σκοτεινές γραμμώσεις, ενώ οι πλευρές είναι σκουρόχρωμες. Τα θηλυκά γεννούν 2-4 αυγά τον Ιούνιο, τα οποία εκκολάπτονται τον Αύγουστο. Τρέφεται με μικρά εδαφόβια αρθρόποδα.

European Snake-eyed Skink,

Avlefaros)

This very small shiny lizard is found in numerous Mediterranean biotopes like grain fields or scrubland, usually hiding in dense grass litter. It can be up to 5 cm in body length, and, due to its atrophied legs, it slithers like a tiny snake. Its dorsal surface is a metallic olive-brown, with 2-4 dark lateral stripes, while its sides are darker. Females lay 2-4 eggs in June, which hatch in August. It feeds on small, ground-dwelling invertebrates.

Hemidactylus turcicus

Μολυντήρι

Σαύρα που βρίσκεται σχεδόν σε όλους τους Μεσογειακούς παραθαλάσσιους βιοτόπους. Χαρακτηριστικός κάτοικος πέτρινων τοίχων, όπου σκαρφάζει με τη βοήθεια προσκολλητικών δακτυλικών ελασμάτων και κυνηγά ιπτάμενα έντομα και άλλα αρθρόποδα. Παρατηρείται συχνά την νύχτα κοντά σε λαμπτήρες. Έχει πλατύ σώμα συνολικού μήκους 10 εκατοστών, κάθετη οφθαλμική κόρη, γκρι-ροζ ράχη με φυμάτια και σχεδόν διάφανη κοιλιακή επιφάνεια. Το μολυντήρι είναι μια από

τις ελάχιστες σαύρες που μπορεί και παράγει ήχους. Από την άνοιξη έως το τέλος φθινοπώρου, τα θηλυκά γεννούν δύο φορές από δύο αυγά.

Mediterranean House Gecko, (Molyntiri)

This lizard is found across most Mediterranean low elevation biotopes. Widespread across coastal habitats but particularly common on vertical surfaces such as dry-stone walls, cisterns and human habitations where it climbs with the help of its broad, adhesive toe-pads. Strictly nocturnal, this species hunts flying insects and other arthropods. It has a flat body, which is ca. 10cm in length, a generally pale, pinkish-grey back with raised tubercles, and a light, almost translucent underbelly. Its eye pupils are vertical. This gecko is one of the few lizards that can produce sound. Starting in spring and up to the end of autumn females lay eggs in clutches of two. Almost every lizard seen at night close to house lights is apt to be this species.

Mediodactylus kotschy

Σαμιαμίδι

Κοινή σαύρα σε πετρώδεις περιοχές νησιών, που μπορεί και εξαπλώνεται ακόμα και σε άνυδρες και μικρής έκτασης βραχονησίδες. Απαντάται τόσο σε κτίσματα, πχ. ξερολιθιές και αναβαθμίδες όσο και κάτω από πέτρες σε φρυγανότοπους. Έχει πλατύ σώμα μικρού μήκους (5-6 εκατοστά) και η γκριζα ράχη και ουρά φέρουν σειρές φυμάτων και σκουρόχρωμα σημάδια σχήματος V. Αναπαράγεται από το μέσο της άνοιξης έως το Δεκέμβριο. Κάθε θηλυκό γεννά σε σχισμές 1-2 αυγά με σκληρό περίβλημα. Όπως και το μολυντήρι τρέφεται με ασπόνδυλα και είναι επίσης ικανό να παράγει ήχους.

Kotschy's Gecko, (Samiamidi)

A common lizard in stony areas of the islands, able to survive even on tiny and arid rock islets. It has a small, flat body (eight cm length) and its grey back and tail bear rows of tubercles and indistinct dark V-shaped markings. Can be distinguished from the previous species by the absence of broad toe pads and the overall darker grayish color. Widespread, this species is most often observed basking on dry stone walls. Notably rarer near human habitation probably because it falls prey to cats. Kotschy's geckos are crepuscular, being seen most often in the evening or morning hours or even during overcast weather. It reproduces throughout most of the warm season of the year, the females laying clutches of 1-2 eggs. These eggs, encased in a hard calciferous shell are deposited in cracks or under stones. Like the house gecko, it feeds on invertebrates and is also able to produce sounds. (*All islands of the Lesser Cyclades*).

Eryx jaculus

Ερημόφιδο, Τυφλίτης, Λουρίτης

Το ερημόφιδο είναι είδος εδαφόβιο και κρυπτικό. Απαντάται σε πετρώδεις και αμμώδεις περιοχές χαμηλής βλάστησης, όπως αμμοθίνες, θαμνώνες και καλλιέργειες. Το λείο σώμα (40-60 εκατοστά) είναι κιτρινοκάστανο με ξεθωριασμένα καστανά σημάδια και μικρότερες κηλίδες στο πλάι, ενώ το ρύγχος έχει σχήμα σφηνοειδές. Τα μάτια είναι μικρά και αφανή και δίνουν στο είδος το δημώδες όνομά του. Η ουρά είναι κοντή και καθώς κόβεται απότομα δίνει την εντύπωση ότι είναι «κολοβή». Ζει σε στοές και τρέφεται

με μικρά τρωκτικά, σαύρες και έντομα τα οποία σκοτώνει με περίσφυξη. Σε πολλά κυκλαδονήσια θεωρείται δηλητηριώδες είδος ενώ στην πραγματικότητα είναι όχι μόνο ακίνδυνο αλλά και πράο φίδι. Μάλιστα προκειται για έναν μικρό βόα, τον μοναδικό στην Ευρώπη και πιθανώς το μικρότερο είδος βόα του πλανήτη. Την περίοδο αναπαραγωγής (Μάιος-Ιούνιος) ακολουθεί επώαση των 3-12 αυγών μέσα στο σώμα του θηλυκού τα οποία εκκολάπτονται λίγο μετά τη γέννησή τους.

Sand Boa, (Tyflitis)

A secretive, semi-fossorial snake widely dispersed across the islands. Its smooth body (40-60 cm in length) is yellowish brown, with irregular dark brown markings. The short, stubby tail gives a truncated impression. The head is wedge-shaped and has only small, indistinct eyes that give the species its Greek name ('the blind one'). This snake is most often encountered under rocks or near dry stone walls generally in areas where there is enough substrate for it to burrow. It lives mostly in tunnels and is most likely to be encountered on the surface in spring and early summer. Sand boas feed on, lizards and their eggs, as well as on invertebrates and small rodents which they kill by constriction. Following a spring breeding season, females lay clutches of 3-12 eggs that hatch soon after. Sand boas are often considered poisonous by local islanders although they are completely harmless. As a matter of fact this is the only species of European boa - the Cycladean populations are among the smallest boas on the planet.

Elaphe quatuorlineata

Λαφιιάτης ή Λαφίτης

Ο Λαφιιάτης είναι ημερόβιο φίδι που απαντάται σε όλους τους Μεσογειακούς βιοτόπους καθώς και σε καλλιέργειες, δεντρώνες και σε κτίσματα

όπου αναρριχάται. Έχει αρκετά μακρύ κιτρινοκαστανό ή λαδί σώμα (0,8-1,2 μέτρα) το οποίο διατρέχουν δύο παράλληλες σκουρόχρωμες λωρίδες σε κάθε πλευρά. Ο χρωματισμός των ανηλίκων διαφέρει σημαντικά, μοιάζοντας αρκετά με εκείνον της οχιάς, με συνέπεια πολλά νεαρά άτομα να θανατώνονται λόγω λανθασμένης αναγνώρισης. Αναπαράγεται την άνοιξη και γεννά 3-18 αυγά τους μήνες Ιούνιο και Ιούλιο. Μη δηλητηριώδες φίδι που τρέφεται με μικρά θηλαστικά, πτηνά και σαύρες.

Four-lined Snake (Lafiatitis or Lafitis)

This is the largest snake in the region occurring mostly in relatively productive habitats on the larger islands such as cultivated lands, olive groves as well as dry stone walls and stables. Its body is light tan brown, up to 1.2 metres long, with two dark lateral longitudinal stripes on each side. The coloring of juveniles up to a length of 60cm is however significantly different, with bold irregular dark blotches on the back - these are thought to represent mimicry of the co-occurring venomous local viper. While adults are easily recognized

by their large size, young are best distinguished from vipers because of their relatively long, thin tail (short and stout in vipers) and the absence of a soft horn on the nose. The species mates in the spring, laying 3-18 eggs in June or July. It feeds on rodents, birds and lizards and is appreciated for its rat-consuming habits by local farmers.

Vipera ammodytes

Οχιά, όχεντρα, θεριούλι

Από το πιο κοινά φίδια, η οχιά βρίσκεται σε όλους τους βιοτόπους στις Μικρές Κυκλάδες, ακόμα και κοντά ή και μέσα σε ανθρώπινους οικισμούς. Το γκριζωπό ή κεραμιδί σώμα της, που στους νησιωτικούς πληθυσμούς φτάνει μέχρι τα 60 εκατοστά ενώ στους ηπειρωτικούς μπορεί να είναι μεγαλύτερο, διατρέχει μια πλατιά σκουρόχρωμη ζικ-ζακ ταινία ή ρομβοειδείς ενωμένες κηλίδες. Στο ρύγχος του τριγωνικού της κεφαλιού φέρει χαρακτηριστικό έπαρμα, «κέρατο». Είναι το μοναδικό δηλητηριώδες είδος και τρέφεται με μικρά θηλαστικά, σαύρες, και ασπόνδυλα που συλλαμβάνει στο έδαφος. Λόγω του μικρού μεγέθους τους το δά-

γκωμα των κυκλαδίτικων πληθυσμών είναι επώδυνο αλλά ποτέ θανατηφόρο. Ζευγαρώνει την άνοιξη και τον Αύγουστο γεννά 4-14 μικρά.

Nose-horned viper, (Ohia, ochendra, theriouli)

One of the more common snakes, the nose-horned viper is widespread on Irakleia and Ano Kufonissi, but is absent from the other islands. The Cycladean populations are particularly small (less than ~50cm length) with the Kufonisi vipers being essentially diminutive.. A bold, dark zigzag band, or contiguous rhomboid shapes run along its grey (males) or terracotta-colored (females) body. Characterized by the relatively plump body, short tail, broad triangular head, vertical eye pupils and a unique soft horn located on the tip of the nose. This is the only venomous species on the islands, with a painful bite, that requires medical attention. Nose-horned vipers feed predominantly on lizards and scolopenders and occasionally on newborn rodents. The species mates in the spring and gives birth to 4-14 young in August.

Τα πουλιά των Κυκλάδων Birds of the Cyclades

Οι Κυκλάδες, παρόλο το σχετικά μικρό μέγεθος τους φιλοξενούν έναν σημαντικό αριθμό από ενδιαφέροντα είδη πουλιών. Αρκετά είδη φωλιάζουν, αλλά πολλά περισσότερα είτε ξεχειμωνιάζουν είτε περνάνε από την περιοχή κατά την μεταναστευσή τους. Ειδικά ο αριθμός των μεταναστευτικών ειδών είναι τόσο μεγάλος ώστε να μην μπορούν να συμπεριληφθούν σε αυτόν τον σύντομο οδηγό πεδίου.

Despite their small size, the Cyclades are home to a significant number of interesting bird species. Several species nest on the islands, but many others either winter there or pass through during the migratory period. The migratory species, in particular, are too numerous to include in this short field guide, which focuses on the resident avifauna.

Κεντρικής σημασίας οικοσυστήματα ειδικά για μεταναστευτικά πουλιά αποτελούν οι παραλιακοί υγρότοποι. Αν και πολλές φορές πρόκειται για περιοχές πολύ μικρής έκτασης, παρέχουν γλυκό νερό σε μια κατά τα άλλα ξηρή ζώνη, με αποτέλεσμα να αποτελούν πραγματικές οάσεις ζωής για την τοπική και μεταναστευτική орνιθοπανίδα. Πέρα από τους υγρότοπους, τα περισσότερα ενδιαιτήματα των Κυκλάδων, ειδικά αν έχουν κάποια βλάστηση, παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τον παρατηρητή πουλιών. Π.χ. επισκέψεις με βάρκα κατά μήκος των ακτογραμμών, ειδικά αν γίνονται με προσοχή ώστε να μην προκαλείται όχληση κατά την διάρκεια της αναπαραγωγικής περιόδου, προσφέρουν καλές ευκαιρίες για ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις. Τα περισσότερα θαλασσοπούλια της περιοχής μπορούν να παρατηρηθούν από τα πλοία που εκτελούν ακτοπλοικά δρομολόγια. Επιπλέον οι περιηγήσεις που περιγράφονται σε αυτό τον οδηγό έχουν επιλεχτεί και με βάση το ορνιθολογικό τους ενδιαφέρον. Τέτοιες περιοχές με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον παρατηρητή πουλιών είναι π.χ. ο Μέριας στην Ηρακλεία καθώς και το Κάτω Κουφονήσι.

Τα κύρια είδη που φωλιάζουν στην περιοχή:

The coastal wetlands are of crucial importance for migratory bird species. Even though some of these areas are very small, they provide fresh water in what is otherwise an arid zone, constituting life-giving oases for local and migratory bird life. Apart from the wetlands, most of the Cycladic habitats, especially if they support some vegetation, are of interest to birdwatchers. A boat trip, for example, along the coastline, especially when taking care not to cause any disturbance during the breeding season, provides good opportunities for interesting observations. Most of the local seabirds can also be seen from the ferries which ply the local shipping routes. And the walking tours described in this guide have all been chosen with ornithological interest in mind. Beyond the routes described in this guide, the area of Merichas on Irakleia (raptors), Kato Kufonissi (land birds) the Makares cluster (seabirds) and the small islands south of Keros (seabirds) are of particular ornithological interest.

Below is a list of the main species of birds nesting in the Lesser Cyclades.

Calonectris diomedea

Άρτεμης

Το είδος αυτό μοιάζει εξωτερικά με τον ασημόγλαρο καθώς έχει τεφροκάστανη ράχη και κεφάλι, άσπρο στήθος και κοιλιά ενώ το ράμφος είναι κίτρινο με σκούρα άκρη. Παρόλα αυτά ο άρτεμης, ο οποίος ανήκει σε μια τελείως διαφορετική ομάδα πτηνών (τους θυελλοδύτες), είναι πió μικρός στο μέγεθος από τον ασημόγλαρο και πετάει με διαφορετικό τρόπο. Το πεταγμά του είναι ένα χαρακτηριστικό αερογλύστρημα λίγο πάνω από το κύμα με ελαφρά λυγισμένες, άκαμπτες φτερούγες, το οποίο διακόπτεται σποραδικά από μερικά φτεροκοπήματα όταν δεν φυσάει πολύ. Επειδή το είδος εξαρτάται άμεσα από τον ανέμο για την μετακίνηση του, είναι πουλί της ανοικτής θάλασσας και παρατηρείται συνήθως μόνο όταν ακολουθεί πλοία. Ο άρτεμης φωλιάζει στην περιοχή σε τρεις σημαντικές αποικίες (Μάκαρες, Αντίκερος και Άνυδρο) όπου επισκέπτεται την νύκτα τις υπόγειες φωλιές του.

Cory's Shearwater, (Artemis)

With its ash-brown back and head, white breast and underparts and a black-tipped yellow bill, this species looks superficially like a subadult common Yellow-legged Gull. Despite this

superficial similarity, Cory's shearwater, - which belongs to an entirely different group of birds (the shearwaters) - should not be confused with the yellow-legged Gull, as it is smaller and flies in a different way. Its flight pattern is a characteristic glide, just above the water, with wings slightly bent and stiff, sporadically broken by a few wing beats when there is not sufficient wind. Because the species depends on the presence of sustained winds for flight, it is a bird of the open sea, and is usually only seen following ships. Cory's shearwaters nest in three significant colonies in the area: Makares, Antikeros and Anydro, where they visit their underground nests only at night.

Puffinus yelkouan

Μύχος

Ένα από τα κοινά θαλασσοπούλια της περιοχής, ο μύχος είναι λίγο πιο μικρός από τον άρτεμη και αναγνωρίζεται από την πολύ σκούρα γκριζοκάστανη ράχη του, την λευκή κοιλιά του καθώς και τον σαφή και απότομο διαχωρισμό μεταξύ τους. Ο μύχος είναι πουλί της ανοικτής θάλασσας που παρατηρείται συνήθως από απόσταση όταν πετάει ή κάθεται σε ομάδες πάνω στην επιφάνεια του νερού. Συνήθως το είδος ανε-

μπορεί με άκαμπτες φτερούγες πάνω από τα κύματα, αλλά όταν δεν φυσάει και αναγκάζεται να φτεροκοπήσει, μπορεί να αναγνωριστεί εύκολα από την έντονη εναλλαγή του πάνω μαύρου και του κάτω λευκού μέρους των φτερών του. Ο μύχος φωλιάζει σε σημαντικούς αριθμούς σε μερικές από τις απομονωμένες νησίδες της περιοχής.

Yelkouan Shearwater, (Michos)

One of the more common seabirds of the region, this shearwater is a bit smaller than the previous species, and can be recognized from its very dark grey-brown back, distinctively contrasting with its white underparts. Yelkouan Shearwaters are birds of the open sea, usually seen from a distance as they don't follow boats, either flying above the waves or bobbing in groups on the surface of the water. The species usually glides on stiff wings over the waves, but when there is no wind, it is forced to beat its wings, in which case it can be easily identified by the strong contrast between the black upperside and the white underside of its wings. Yelkouan Shearwaters nest on significant numbers on some of the more remote islets of the region.

Phalacrocorax aristotelis

Θαλασσοκόρακας, καλικάτζου

Ο θαλασσοκόρακας είναι ένα μεγαλοσώμο ολομαύρο θαλασσοπούλι που ζει σε ικανοποιητικούς πληθυσμούς

κατά μήκος των βραχωδών ακτών των Κυκλάδων. Τα ανήλικα άτομα έχουν ομοιόμορφο γκριζοκάστανο χρωματισμό. Παρατηρείται συνήθως όταν κάθεται μόνο ή σε μικρές ομάδες σε βραχώδη ακρωτήρια και νησάκια όπου καταδύεται για να πιάσει ψάρια. Κολυμπάει με το σώμα χαμηλά μέσα στο νερό και συχνά μόνο ο λαιμός και το κεφάλι ξεπροβάλλουν. Αν φοβηθεί, βουτάει, μένοντας χωρίς δυσκολία κάτω από το νερό για 1-2 λεπτά, και μπορεί να απομακρυνθεί σημαντικά από το αρχικό σημείο. Απογειώνεται με δυσκολία και πετάει με δυνατά φτερουγίσματα χαμηλά πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας και σχεδόν ποτέ πάνω από την στεριά. Επειδή το πτερωμά του δεν είναι αδιάβροχο, παρατηρείται συχνά να απλώνει τα φτερά του για στέγνωμα. Κλωσσάει τα αυγά του σε μια φωλιά φτιαγμένη από κλαδιά συνήθως σε μικρές, ακατοίκητες νησίδες.

European Shag, (Thalassokorakas, kalikatzou)

The European Shag is a large-bodied all-black seabird, which breeds in considerable, but low-density populations along the rocky coastal lands of the Cyclades. Juveniles have a uniform grey brown coloring. They are usually seen sitting singly or in small groups

on rocky headlands and islets, from which they dive into the sea to catch fish. Shags swim very low in the water, often with only the head and neck protruding above the surface. If startled, it dives, staying underwater for 1-2 minutes without difficulty, and is able to swim underwater for a considerable distance. It takes off with difficulty, flying with powerful wing beats low over the surface of the water, and almost never over land. Because its plumage is not waterproof, it can often be seen spreading its wings out to dry them. The species breeds early in spring and lays its eggs in a simple nest constructed from branches, usually on small, uninhabited islets.

Larus michahellis

Ασημόγλαρος

Ο ασημόγλαρος είναι δίχως αμφιβολία ο πιο κοινός γλάρος των Κυκλάδων και μπορεί να παρατηρηθεί εύκολα σε πολλές παραλίες, λιμάνια και ακρωτήρια. Πρόκειται για ένα μεγάλο, ανοιχτόχρωμο πουλί με γκριζα ράχη, κίτρινα πόδια καθώς και κίτρινο ράμφος με μια κόκκινη κηλίδα στη μύτη. Τα νεαρά άτομα έχουν περιπού το ίδιο μέγεθος αλλά είναι σκουρόχρωμα, με καφέ-γκριζο κηλιδωτό πτέρωμα και σκούρο ράμφος και πόδια. Ο ασημόγλαρος φωλιάζει σε πολλά από τα μικρά ξερονήσια των Κυκλάδων. Πολλά άτομα σε κατοικημένες περιοχές έχουν πάψει πάψει να τρεφώνται με ψάρια και αντί αυτού επισκέπτονται τακτικά σκουπιδότοπους.

Yellow-legged Gull, *Larus michahellis* (Asimoglaros)

The Yellow-legged gull is by far the commonest gull in the Cyclades, and can easily be seen on many beaches, in harbors and on headlands. It is a large, light-colored bird, with a grey back,

yellow legs, and a yellow bill with a red spot close to the tip of the lower mandible. Juveniles are about the same size, but are darker, with speckled brown-grey plumage, dark bill and legs. The species nests exclusively in colonies on small arid islets of the Cyclades. Many individuals in inhabited areas no longer feed on fish, but instead make regular foraging visits to rubbish dumps. They also consume large quantities of olives in fall.

Ichthyaetus audouinii

Αιγαιόγλαρος

Ο αιγαιόγλαρος, ένας από τα σπανιότερους γλάρους του κόσμου, είναι ένα από τα στολίδια του Αιγαίου, ένα ενδημικό πουλί που φωλιάζει σε μικρούς αριθμούς και στις Μικρές Κυκλάδες. Ενώ μοιάζει με μιαν πρώτη ματιά με το ασημόγλαρο, είναι λίγο πιο μικρόσωμος, με σκούρα λαδί (και όχι κιτρίνα) πόδια, σκούρο κόκκινο ράμφος και με πιο ανάλαφρο πέταγμα. Επειδή δεν είναι κοινός, παρατηρείται συνήθως περιστασιακά και πάντα σε μικρές ομάδες, είτε όταν ακολουθεί ψαροκάικα, είτε όταν πλησιάζει κάποιο λιμάνι ή ακτή. Το είδος γενικά αποφεύγει τους πιο μεγάλους επιθετικούς ασημόγλάρους και φωλιάζει σε μικρές αποικίες σε απομονωμένες βραχονησίδες.

Audouin's Gull, *Larus audouinii* (Aegeoglaros)

Audouin's Gull, is one of the more rare species of gull globally, and one of the most interesting Mediterranean bird endemics. The Lesser Cyclades is one of the few places in the Aegean where at least one small colony of this species still exists. Although it superficially resembles the much more common Yellow-legged Gull, at first sight it resembles the Asimoglaros, it is rather smaller, with dark olive-green (not yellow) legs, a dark red (not yellow) bill, and a characteristic buoyancy in its flight. It also has a higher call than its larger cousin. Because it is rare, it is usually observed passingly, always in small groups, either following fishing boats, or as it approaches some harbor or beach. The species tends to avoid the larger, more aggressive, Yellow-legged Gull, with which it competes for food and nesting sites.

Aquila fasciata

Σπιζαετός, (τοπικά Βιτσίλα)

Ο σπιζαετός είναι το μεγαλύτερο αρπακτικό πουλί της περιοχής. Έχει μακριές φτερούγες και σκούρα καστανή ράχη. Στα ενήλικα το κάτω μέρος του σώματος έχει ανοιχτόχρωμο κρέμ χρώμα που συχνά διακοσμείται από στενές μαύρες ραβδώσεις. Το κάτω μέρος των φτερών ποικίλει από άτομο σε άτομο, αν και γενικά είναι σκούρο με μία χαρακτηριστική μαύρη ζώνη στη μέση. Η ουρά είναι σχετικά μακριά, με μια ακραία μαύρη ραβδωση. Το σώμα των

ανήλικων ατόμων έχει περίπου το ίδιο σχήμα, αν και το φτέρωμα έχει, ανάλογα με την ηλικία, ξανθοκάστανο έως καφέ χρώμα. Το είδος απαντάται σε μικρούς αριθμούς στα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων, αν και συνήθως υπάρχει ένα μόνο ζευγάρι σε κάθε νησί. Φωλιάζει σε γκρεμούς και προτιμάει ερημικές παράκτιες ή ημιορεινές περιοχές όπου τρέφεται κυρίως με πέρδιες, λαγούς και κουνέλια.

Bonelli's Eagle, (*Spizaetos*, local name: Vitsila)

Bonelli's Eagle is the largest predator in the region. It has long wings, and a dark brown back. In adults, the underparts are a light creamy color, often trimmed with narrow black bars. The underside of the wings varies from individual to individual, though it is generally dark with a characteristic black band in the middle. The tail is relatively long, with a black bar at the end. Juveniles, resemble the adults although depending to the age of an individual, the colors tend to be more light brown to brown. The species is found in small numbers on most of the Cycladic islands, though there is usually only one pair on each island. It nests on cliffs, preferring to hunt in deserted coastal or hilly areas, where it preys mainly on partridges, rabbits and hares.

Gyps fulvus

Όρνιο

Το όρνιο είναι το μεγαλύτερο πουλί των Κυκλάδων και ο πληθυσμός της Νάξου και της Ηρακλείας είναι ο τελευταίος του κεντρικού Αιγαίου. Προκειται για ένα τεράστιο, εντυπωσιακό πουλί με μακριά και πλατιά φτερά και καστανόχρωμο σώμα. Ανεμοπορεί χρησιμοποιώντας θερμικά ρεύματα και παρά το μέγεθός του, πολλές φορές περνά απαρατήρητο λόγω του μεγάλου ύψους όπου πετάει. Φωλιάζει σε απότομους γκρεμούς και γενικά συχνάζει σε ορεινές περιοχές όπου ψάχνει την τροφή του. Το είδος φώλιαζε μέχρι πρόσφατα στην Νάξο αλλά τα τελευταία ζευγάρια έχουν τώρα περιοριστεί στη νότιο Ηρακλεία από όπου πετάνε καθημερινά στην Νάξο. Το όρνιο είναι αποκλειστικά πτωματοφάγο πουλί, και ο πληθυσμός της Νάξου εξαρτάται από την έντονη κτηνοτροφική δραστηριότητα του νησιού. Απειλείται άμεσα από την εγκατάσταση ανεμογεννητριών, καθώς και την χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων.

Griffon Vulture, (Ornio)

Griffon Vultures are the largest birds on the Cyclades, and the population of Naxos and Heraklia is the last in the Aegean outside Crete. It is a huge, impressive bird, with long, broad wings,

and a chestnut brown body. It glides, utilizing thermal updrafts, and often passes - in spite of its large size - unnoticed, because of the great height at which it soars. The species nests on sheer precipices, and habitually frequents mountain habitats, where it seeks its food. Until recently the species nested in Naxos, but now the last pairs are restricted to the southern part of Heraklia, from where they fly daily to Naxos. Griffon Vultures, are exclusively scavengers and the Naxos population is dependent on the massive populations of goats and sheep grazing on the island. It is directly threatened by the installation of wind turbines, as well as by the potential use of poison bait.

Falco eleonora

Μαυροπετρίτης, (τοπικά Καντινέλι)

Ο μαυροπετρίτης είναι ένα αγελαίο γεράκι μεσαίου μεγέθους με ευρεία κατανομή στα νησιά των Κυκλάδων. Ξεχωρίζει χάρη στα δρεπανόμορφα φτερά και την μακριά και λεπτή ουρά του. Πρόκειται για πουλί που παρουσιάζει δύο κύριους χρωματικούς τύπους, με έναν ανοιχτόχρωμο και έναν σκούρο φαινότυπο (ενώ υπάρχουν και άτομα με ενδιάμεσους χρωματισμούς). Η σκούρα μορφή είναι ομοιόμορφα καστανόμαυρη και δημιουργεί από μακριά μια ουσιαστικά ολικά μαύρη εντύ-

πωση. Σε αντίθεση, η ανοιχτόχρωμη μορφή έχει καστανή κοιλιά και στήθος που μεταβάλλονται σταδιακά προς το λευκό στον λαιμό και στα μάγουλα. Έχει μαύρο στέμα και «μουστάκι», καθώς και σκοτεινές ραβδώσεις στο στήθος και στο κάτω μέρος του σώματος. Από κοντά φαίνονται τα κίτρινα πόδια (πρασινοκίτρινα στο θηλυκό) και το κιτρινο κήρωμα (γκριζογάλανο στο θηλυκό) στη βάση του ράμφους. Πετάει με δύναμη και ακροβατική δεξιότηχία, ειδικά όταν φυσάει άνεμος. Μεταναστευτικό πουλί που ξεχειμωνιάζει στην Μαδαγασκάρη και επιστρέφει στην Ελλάδα από τα μέσα Απριλίου μέχρι τα μέσα Οκτωβρίου. Το Αιγαίο αποτελεί μια εξαιρετικά σημαντική περιοχή για το είδος, καθώς εκεί φιλοξενείται πάνω από το 85% του παγκόσμιου πληθυσμού. Πρόκειται για ένα εξειδικευμένο αρπακτικό που τρέφεται ως επί το πλείστον με μεταναστευτικά ωδικά πουλιά τα οποία κυνηγάει πάνω από την θάλασσα. Στην αρχή του καλοκαιριού μπορεί ωστόσο να παρατηρηθεί συχνά και πάνω από βουνοκορφές όπου κυνηγάει ιπτάμενα έντομα. Είναι το μόνο πουλί της περιοχής που φωλιάζει αργά το καλοκαίρι, έτσι ώστε η ανατροφή των νεοσσών να συμπίπτει με την φθινοπωρινή μετανάστευση. Φωλιάζει σε αποικίες σε θαλασσογκρεμούς και ακατοίκητες νησίδες, πάντα

κοντά σε περιοχές όπου η μορφολογία της περιοχής εκθέτει μεταναστευτικά μικροπούλια πάνω από εκτενείς θαλάσσιες περιοχές.

Eleonora's Falcon, (Mavropetritis, local name: Kandinelì)

Eleonora's falcon is a gregarious, medium-sized raptor, that is fairly widespread on the Cyclades. It can be distinguished by its sickle-shaped wings and its long, slim tail. The species occurs in two color morphs: one lighter and one darker (while some individuals have intermediate coloring). The dark morph has a uniformly chestnut-black plumage, appearing totally black from afar. In contrast, the light-colored morph has brown underparts and breast, which gradually lighten towards the white of its throat and cheeks. It also has a black crown and 'moustache', and dark streaks on the chest and underparts. Seen close up, both morphs have yellow legs (greenish-yellow in the female) and yellow (grey-blue in the female) skin at the base of the beak. Its flight is strong and skillful, especially when there is wind. Eleonora's Falcon is a migratory species, which winters in Madagascar, and returns to Greece from May to mid-October. The Aegean Sea region constitutes an extremely important area for the species, and harbors approx. 85% of the world population. A specialist predator, Eleonora's Falcons feed mainly on migrating songbirds, which they pursue as they cross the open sea. It can also, however, be observed in early summer hunting flying insects over various mountain tops of the region. It is the only bird in the area to nest late in summer, so that the feeding of its young coincides with the autumn songbird migration. It nests on sea cliffs and uninhabited islets, always near locations where migrating songbirds have to fly over extensive stretches of water.

Falco tinnunculus

Βραχοκίρκινεζο

Το βραχοκίρκινεζο είναι το πιο κοινό αρπακτικό πουλί των Κυκλάδων. Πρόκειται για ένα μικρό γεράκι που δίνει γενικά μια σκούρα καστανή εντύπωση.

Ράχη και στήθος είναι ανοιχτόχρωμα καφέ με μαύρα στίγματα. Τα ενήλικα αρσενικά ξεχωρίζουν λόγω του γκριζου κεφαλιού και της ουράς. Έχει σχετικά μακριές και στενές φτερούγες και λεπτή ουρά. Επίσης μπορεί να αναγνωρισθεί από την χαρακτηριστική φωνή του, ένα διαπεραστικό «κι-κι-κι-κι». Μπορεί να παρατηρηθεί όταν φτεροκοπάει επί τόπου ψάχνωντας για την λεία του ή όταν κάθεται πανώ σε σύρματα ή σε στύλους της ΔΕΗ. Προτιμάει ανοιχτές εκτάσεις, συχνά κοντά σε χωράφια σιτηρών όπου κυνηγάει τρωκτικά, μικρά ερπετά καθώς και έντομα. Φωλιάζει σε απότομα βράχια, πολλές φορές σε μικρές, ακατοίκητες νησίδες.

Common Kestrel, (Vrachokirkinezo)

Common Kestrels are - as their name implies - the most abundant bird of prey on the Cyclades. A small raptor, it creates from afar a generally light brown impression. Its back and chest are light brown with black streaks. Adult males are distinguished by their grey head and tail. It has relatively long, slim wings and a proportional-

ly long tail. It can also be recognized from its characteristic call, a piercing 'ki-ki-ki-ki'. The species can often be observed hovering with rapid wingbeats above a spot on the ground as it searches for prey, or perching on poles and electricity cables. Common Kestrels prefer open spaces, often near grain fields, where they hunt rodents, small reptiles and insects. The species nests on sheer rock faces, often on small, uninhabited isles.

Alectoris chukar

Νησοπέρδικα

Ένα εδαφόβιο πουλί σε μέγεθος μικρής κότας, με τεφροκάστανη ράχη και κρέμλαιμό, ο οποίος διαχωρίζεται από τη ράχη από μία στενή μαύρη λουρίδα. Έχει πολλαπλές μαύρες ραβδώσεις στα πλευρά του σώματος. Φέρει χαρακτηριστικά κόκκινα πόδια, ράμφος και δακτύλιο γύρω από το μάτι. Πρόκειται για πολύ δειλό πουλί που κρύβεται γρήγορα και το οποίο συχνά δηλώνει την παρουσία του μόνο με την φωνή του, ένα χαρακτηριστικό κακάρισμα. Κινείται μοναχικά ή σε μικρές οικογενειακές ομάδες στο έδαφος και προτιμάει να απομακρύνεται περπατώντας παρά πετώντας. Αν ξαφνιαστεί όμως απογειώνεται με χαρακτηριστικό απότομο φτερούγισμα. Προτιμάει ανοικτά ενδιαίτηματα σε ερημικές και πετρώδεις περιοχές. Η νησοπέρδικα ήταν

παλαιότερα πολύ διαδεδομένη σε όλα τα νησιά των Κυκλάδων αλλά σήμερα σπανίζει λόγω της υπερβολικής κυνηγετικής πίεσης. Πολλά από τα ζώα που απαντώνται σήμερα στα νησιά είναι ζώα εκτροφής που ελευθερώνονται για θήρευση.

Chukar Partridge, (Nisoperdika)

A ground-dwelling bird, the size of a small hen, with an ash-brown back separated from the creamy colored throat by a narrow black band, and with numerous black bars on its flanks. The legs and beak are characteristically red, and on close range a bright red eyering can be seen. A very shy bird, not allowing to be easily approached and concealing itself effectively. Its presence is often detected only by its call: a characteristic *chuck-chuck-chuck*. It moves about singly or in small family groups, and prefers to walk rather than fly away from approaching humans. The species prefers open habitats in remote and stony areas. Chukar partridges used to be quite common on the Cyclades, but have become nowadays rare because of over-hunting. Many of the birds found today on the islands are captive bred and have been released for hunting purposes.

Athene noctua

Κουκουβάγια

Αναγνωρίζεται εύκολα από το κοντό-χοντρο σώμα, το σχετικά μεγάλο και στρογγυλό κεφάλι με λευκά φρύδια και τα μεγάλα, κίτρινα μάτια. Το πτέρωμα της κουκουβάγιας είναι φαιοκάστανο στικτό, πιο ανοικτόχρωμο στην κοιλιά από ότι στην ράχη. Παρατηρείται συνήθως το σούρουπο σαν μια στρογγυλή, χαμηλή σιλουέτα καθισμένη σε υπερυψωμένα σημεία και η χαρακτηριστική της φωνή, ένα διαπεραστικό «κβιού», ακούγεται καθ' όλη την περιο-

δο της αναπαραγωγής. Η κουκουβάγια είναι κοινή στις κεντρικές Κυκλάδες και φωλιάζει σε μικρούς αριθμούς σε όλα τα κατοικημένα νησιά. Μάλιστα δεν αποφεύγει τους ανθρώπινους οικισμούς καθώς φαίνεται ότι φωλιάζει τακτικά μέσα σε ξερολιθιές και σε ερειπωμένα κτήρια. Τρέφεται με μεγάλα έντομα, τρωκτικά καθώς και, τουλάχιστον περιστασιακά, με τους καρπούς των κέδρων (φίδες).

Little Owl (Koukouvayia)

Easily recognized from its short, thick body, relatively large round head with white eyebrows and big yellow eyes, the Little Owl has speckled grey-brown plumage, lighter on the underparts than on the back. It is usually seen at dusk, a round, low silhouette perched on some high lookout point, and its characteristic call, a piercing 'kviou', is heard throughout the breeding season. The Little Owl is widespread in the Lesser Cyclades, nesting in small populations throughout the larger inhabited islands. Far from avoiding human settlements, the species seems to nest in dry-stone walls and derelict houses. It feeds on large insects, rodents, and, at least occasionally on the fruit of the local juniper bushes (*Juniperus phoenicea*) (called *fides* on the islands).

Columba livia

Βραχοπερίστερο

Το βραχοπερίστερο μοιάζει πολύ με τον εξημερωμένο απόγονο του, το κατοικίδιο περιστέρι, με τη διαφορά ότι το τελευταίο απαντάται συχνά σε διαφορετικούς ασυνήθιστους χρωματισμούς: λευκό, μαύρο, καστανό καθώς

και σε διάφορους συνδυασμούς αυτών των χρωμάτων. Σε αντίθεση τα άγρια βραχοπερίστερα είναι πάντα γκριζα, με σκούρα πρωτεύοντα φτερά και κεφάλι, ενώ μια μαύρη ζώνη διατρέχει τα φτερά. Το ουροπύγιο είναι λευκό και η γκριζα ουρά καταλήγει σε μια μαύρη ακραία ταινία. Στις Κυκλάδες τα βραχοπερίστερα φωλιάζουν σε μικρούς αριθμούς σε βραχώδεις ακτογραμμές και σπηλιές. Επειδή κυνηγιέται τακτικά, το είδος είναι γενικά δειλό και απαντάται περισσότερο σε περιοχές μακριά από ανθρώπινες κατοικίες.

Rock Dove (Vrachoperistero)

Rock Doves bear a close resemblance to their domesticated descendent, the house pigeon, with the difference that the latter also occurs in variety of unusual morphs: white, black and brown, as well as combinations of these colors. In contrast, wild rock doves are always grey, with dark primary feathers and

head, and with a black band across the wings. The tailbase is white, and the grey tail ends in a black terminal band. In the Cyclades, Rock Doves nest in small numbers on coastal cliffs and in caves. Because the species is frequently hunted, it is generally timid, and found most often in areas away from human habitation.

Streptopelia decaocto

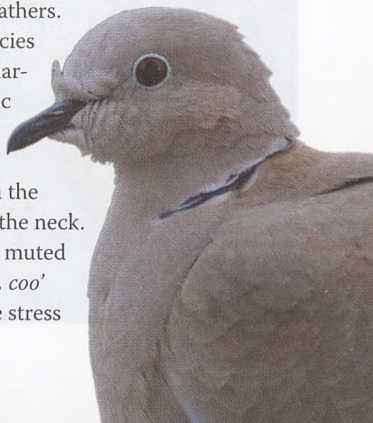
Δεκαοχτούρα

Η δεκαοχτούρα είναι ένα σχετικά μικρόσωμο περιστέρι με μακρυά ουρά, η οποία τερματίζεται σε μια λευκή ζώνη. Το φτέρωμα έχει ομοιόμορφο ανοικτό σταχτοκάστανο χρώμα με μαύρα πρωτεύοντα φτερά. Το είδος έχει στον αυχένα μια χαρακτηριστική στενή μαύρη λουρίδα. Η φωνή είναι ένα υπόκωφο «κου-κού, κου» με την έμφαση στην δεύτερη συλλαβή. Η δεκαοχτούρα είναι ένα από τα πιο κοινά πουλιά των Κυκλάδων, ιδιαίτερα μέσα και κοντά σε κατοικημένες περιοχές. Παρά την σημαντική παρουσία του, το είδος έκανε πολύ πρόσφατα την εμφάνιση του στην περιοχή: τα πρώτα ζευγάρια άρχισαν να φωλιάζουν στην Νάξο μόλις πριν από 15 χρόνια.

Collared Dove, (Dekaoctoura)

The Collared Dove is a comparatively small-bodied dove, with a long tail which ends in a white band. Plumage is a uniform ash-brown, with black primary feathers.

The species has a characteristic thin black band on the back of the neck. Call is a muted 'coo-coo, coo' with the stress

on the second syllable. Collared Doves are particularly common on the Cyclades, especially in and near inhabited areas. In spite of this significant presence, the species is a newcomer to the region: the first pairs started to nest in Naxos only approx. 15 years ago.

Apus pallidus

Ωχροσταχτάρα

Ένα αγελαίο πουλί που πετάει με γρήγορα φτεροκοπήματα και που μπορεί να παρατηρηθεί πάνω από τις περισσότερες περιοχές των Κυκλάδων. Ένας άπειρος παρατηρητής μπορεί να το μπερδέψει με τα χελιδόνια από τα οποία όμως διακρίνεται χάρη στο σκούρο χρώμα (χωρίς την τυπική λευκή κοιλιά των χελιδονιών), τις μακριές φτερούγες και την σχετικά κοντή ουρά. Το φτέρωμα του είδους έχει ένα ομοιόμορφο σκούρο γκριζόμαυρο χρώμα με μόνη εξαίρεση το υπόλευκο πηγούνι. Παρατηρείται συνήθως όταν πετάει σε ομάδες, φωνάζοντας διαπεραστικά πάνω από τις περιοχές που φωλιάζει ή τρέφεται. Φτιάχνει την φωλιά του σε παλιά κτήρια ή σε γκρεμούς. Τρέφεται με έντομα τα οποία συλλαμβάνει στον αέρα. Είδος εξαιρετικά καλά προσαρμοσμένο στην εναέρια ζωή, ζευγαρώνει και κοιμάται στον αέρα, αλλά είναι

μάλλον αδέξιο στο έδαφος, σε σημείο που να μην μπορεί να απογειωθεί χωρίς βοήθεια. Είναι μεταναστευτικό είδος που εμφανίζεται στο Αιγαίο κατά τον Μάρτιο-Απρίλιο και ξαναφεύγει τον Αυγούστο-Σεπτέμβριο.

Pallid Swift, (Ohrostahtara)

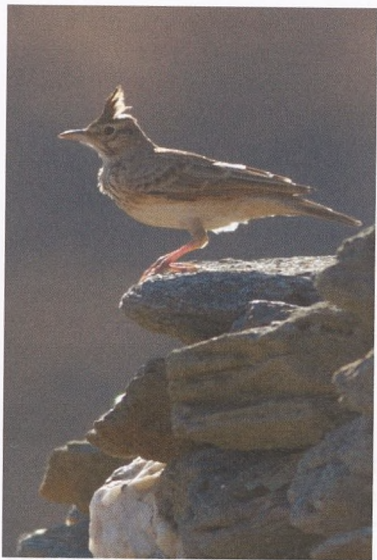
A gregarious bird that flies with rapid wing beats, and which can be observed over most of the Cyclades. An inexperienced watcher might confuse Swifts with Swallows, from whom, however, they are distinguished by their uniformly dark color (without the typical white underparts of the swallow), their long, sickle-shaped wings and relatively short tail. The plumage of this species is a uniformly grey-brown, the only exception being the whitish throat patch. Usually seen flying in flocks over their nesting or feeding grounds, calling shrilly, they build nests in deserted buildings or on cliff faces, and feed on insects, which they capture in the air. Pallid Swifts are wonderfully adapted to aerial life, even mating and sleeping in flight, but rather clumsy on the ground, to the degree of being unable to achieve lift-off without help. This is a migratory species, appearing in the Aegean in March and April, and departing again in August or September.

Galerida cristata

Κατσουλιέρης

Ένα ωδικό πουλί μεσαίου μεγέθους που αναγνωρίζεται εύκολα από το μυτερό, καστανωπό λοφίο του. Το χρώμα του φτερώματος είναι τεφροκάστανο με ραβδώσεις ή στίγματα στην πλάτη και στο στήθος. Το κελάιδισμά του περιλαμβάνει ένα μελωδικό «ντουί» όταν απογειώνεται, και το αρσενικό τραγουδάει είτε στον αέρα είτε από κουρνιασμένο σε ένα υπερυψωμένο παρατηρητήριο. Ο κατσουλιέρης εί-

ναί ένα από τα πιο κοινά πουλιά της περιοχής και παρατηρείται συχνά στο έδαφος όπου περπατάει ψάχνοντας για τροφή. Πρόκειται για είδος ανοιχτών, χωρίς βλάστηση εκτάσεων, που συχνάζει ιδιαίτερα κοντά σε περιοχές με δημητριακά καθώς και στις παρυφές δρόμων. Σε αντίθεση με άλλα ωδικά, ο κατσουλιέρης δεν μεταναστεύει αλλά ξεχειμωνιάζει στο Αιγαίο.

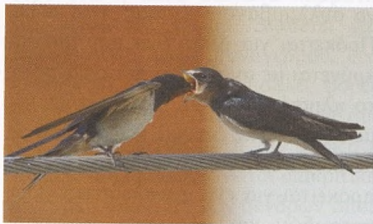
Crested Lark, (Katsoulieiris)

A medium-sized songbird, easily identified from its pointed, brownish crest. The plumage is ash-brown, with bars or speckles on the back and breast. Its song consists of a melodic 'dwee' delivered as the bird takes off, and the male sings in the air or perched on a high lookout point. Crested Larks are particularly common birds in the area, and can be often observed walking on the ground as they search for food. It is a bird of the bare, open countryside, frequenting areas with cereal crops, as well as roadsides. Unlike other Cycladic songbirds, Crested Larks do not migrate, but rather overwinter in the Aegean.

Hirundo rustica

Σταυλοχελίδονο

Ένα πολύ κοινό πουλί στην υπόλοιπη Ελλάδα, το σταυλοχελίδονο είναι, εκτός από την περίοδο της μετανάστευσης, σχετικά σπάνιο στις Κυκλάδες. Το είδος αναγνωρίζεται εύκολα από τα μυτερά φτερά, την έντονα διχαλωτή ουρά, τον κόκκινο λαιμό και το ζωνρό και χαριτωμένο πέταγμά του. Η σκούρα μπλέ-μαύρη ράχη με μεταλλικές αποχρώσεις δημιουργεί έντονη αντίθεση με τη λευκή κοιλιά. Στις Κυκλάδες, το σταυλοχελίδονο φωλιάζει κυρίως στα πίο μεγάλα νησιά ενώ στα μικρότερα περιορίζεται σε περιοχές κοντά σε ανθρώπινους οικισμούς. Αγελαίο πουλί, το είδος μπορεί να παρατηρηθεί σε πολύ μεγάλους αριθμούς κατά την ανοιξιιάτικη και φθινοπωρινή μετανάστευση.

Barn Swallow, (Stavlohelidono)

Though a very common bird in the rest of Greece, the Barn Swallow is, outside the spring and fall migration periods, a relatively rare sight in the Cyclades. The species can be easily recognized from its pointed wings, strikingly divided tail, red throat, as well as its lively flight pattern. Its back, blue-black with metallic hues, contrasts sharply with the white underparts. In the Cyclades, Barn Swallows nest mostly on the larger islands, while on the smaller it is restricted to areas close to human settlements. A gregarious bird, the species can be observed in very large numbers during spring and autumn migrations.

Monticola solitarius

Γαλαζοκότσυφας

Ωδικό πουλί μεσαίου μεγέθους που μοιάζει αρκετά με τον κοινό κότσυφα. Τα αρσενικά άτομα φέρουν ομοιόμορφο σκούρο κυανότερο φτέρωμα, ενώ τα θηλυκά διαθέτουν γκριζοκάστανο χρώμα και αχνές ραβδώσεις στο στήθος και στην κοιλιά. Συνήθως παρατηρούνται μεμονωμένα άτομα, καθισμένα πάνω σε βράχους να τραγουδάνε ή να συλλαμβάνουν έντομα στον αέρα. Πρόκειται για δειλό ζώο που απομακρύνεται με ανάλαφρο πέταγμα μόλις το πλησιάσει κανείς. Τρέφεται κυρίως με ασπόνδυλα, έντομα, και πίο σπάνια με μικρά ερπετά και καρπούς. Αν και πρόκειται για ένα αποκλειστικό είδος πετρωδών και απότομων περιοχών, όπου βρίσκεται σε γκρεμούς και άγριες βραχοακτές, ο γαλαζοκότσυφας είναι διαδεδομένος ακόμα και σε μικρά ερημονήσια των Κυκλάδων. Το είδος ακολουθεί μάλλον μοναχικές συνήθειες. Ένα ζεύγαρι συνήθως ελέγχει μια πολύ μεγάλη επικράτεια που μπορεί να περιλαμβάνει μέχρι και 800 μέτρα ακτογραμμής. Πιο κοινός σε χαμηλά υψόμετρα, ο γαλαζοκότσυφας είναι μη μεταναστευτικό πουλί που απαντάται στις Κυκλάδες όλη την χρονιά.

Blue Rock Thrush, (Galazokotsifas)

A medium-sized songbird, which rather resembles the Common Blackbird. The plumage of the male is ash-blue, whereas the female is greyish brown

in color with faint streaks on the chest and underparts. Single individuals are usually observed sitting singing on rocks, or capturing insects in the air. A timid creature, it flies gently away when approached. It mostly feeds on invertebrates and insects, and more rarely on small reptiles and berries. Though it is exclusively a species of steep and stony regions, where it is found on cliffs and wild and rocky coastal strips, the Blue Rock Thrush is frequently present even on small deserted islets in the Cyclades. The species is rather solitary in its habits. Each pair usually controls a large territory, which can stretch up to 800 metres of coastline. More usually found at low altitudes, the Blue Rock Thrush is a permanent resident, spending the whole year in the Aegean.

Saxicola torquata

Μαυρολαίμης

Ο μαυρολαίμης είναι ένα μικρό ωδικό πουλί που απαντάται στο Αιγαίο καθόλη τη διάρκεια του χρόνου. Το είδος αναγνωρίζεται εύκολα από το σχετικά μικρό και στρογγυλωπό σώμα του, το κοντό και λεπτό ράμφος, και την όρθια στάση του. Έχει την συνήθεια να κουνάει συχνά και “νευρικά” την μαύρη ουρά του. Το αρσενικό έχει μαύρο κεφάλι, λαιμό και ράχη ενώ η κοιλιά είναι πυρρόξανθη. Φέρει μία στενή λευκή λωρίδα σε κάθε φτερό καθώς και δύο λευκές κηλίδες στα πλάγια του λαιμού.

Τα θηλυκά είναι γενικά πιο ανοιχτόχρωμα, με λιγότερο έντονη πυρρόξανθη κοιλιά, και καστανή ράχη και κεφάλι. Ο μαυρολαίμης παρατηρείται συνήθως όταν κάθεται πάνω σε πέτρες ή σε υπερυψωμένους θάμνους, από όπου κάνει επίθεση σε εντόμα και ασπόνδυλα στο έδαφος. Το είδος προτιμάει ανοιχτούς βιοτόπους όπου υπάρχουν διεσπαρμένοι θάμνοι τους οποίους χρησιμοποιεί για παρατηρητήρια. Στις κεντρικές Κυκλάδες περιορίζεται κυρίως στα πιο μεγάλα νησιά.

Common Stonechat, (Mavrolemis)

The stonechat is a small songbird found in the Aegean throughout the whole year. The species is easily recognizable from its relatively small and rounded body, short, slim beak and its erect posture. It has a habit of continually, 'nervously' wagging its black tail. The male has a black head, throat and back, with rusty orange underparts, a narrow white stripe on each wing and two white spots on the sides of the throat. The female is generally lighter in color, her underparts a less vivid orange, with a brown back and head. Stonechats are usually seen sitting atop stones or high bushes, from where they launch attacks on insects or invertebrates on the ground. The species prefers open biotopes with scattered bushes which it uses as lookout points. The species is found mostly on the larger islands of the Central Cyclades.

Hippolais pallida

Ωχροστρισιίδα

Είναι ένα χλωμό, σχεδόν άχρωμο πουλί των δένδρων. Η ωχροστρισιίδα εντυπωσιάζει με την γενική απουσία χρωμάτων και διακριτικών χαρακτηριστικών. Πρόκειται για ένα γκριζο-κρέμωδικό πτηνό με σχετικά μακρύ και μυτερό ράμφος που τρέφεται από μαλακά

ασπόνδυλα του φυλλώματος των δένδρων. Η ράχη και οι φτερούγες έχουν μια πιό σκούρα απόχρωση από την ανοιχτόχρωμη, υπόλευκη κοιλιά και στήθος, τα οποία ωστόσο την άνοιξη μπορεί να παίρνουν μια κιτρινωπή απόχρωση. Την ίδια περίοδο ο χρωματισμός των φρυδιών αλλάζει σε ασπριδερό ενώ η κάτω σιαγόνα λαμβάνει ένα κιτρινωπό χρώμα. Διαθέτει χαρακτηριστική φωνή συναγερμού, ένα «τσέκ-κ-κ» η «τέκ-τέκ» πολλές φορές συνοδευόμενο από κατεύασμα της ουράς. Παρατηρείται αργά την άνοιξη ή το καλοκαίρι καθώς κινείται διακριτικά μέσα στο φύλλωμα των δένδρων όπου ψάχνει τα κλαριά για τροφή. Προτιμάει ενδιαίτηματα με αραιά δένδρα, όπως ελιές και αρμυρίκια, ακόμα και σε μικρά και σχετικά άγονα νησιά. Μεταναστευτικό πουλί που φθάνει στην Ελλάδα στά τέλη Απριλίου και ξαναφεύγει τον Αύγουστο.

Eastern Olivaceous Warbler, (Ochrostritsida)

A pale, almost colorless tree-dweller, the Eastern Olivaceous Warbler impresses by its general lack of distinguishing characteristics. It is a creamy grey songbird with a relatively long, pointed beak which it uses to feed on soft invertebrates that it gleanes among the leaves of trees. Back and wings have a slightly darker hue than the

light, off-white underparts and breast, which can, however, take on a yellowish hue in spring. At this time of year the eyebrow coloring also changes to white, and it has a yellowish 'bib'. The species has a characteristic alarm call, a: 'tsek-k-k' or 'tek-tek', repeated over and over, and accompanied by a lowering of the tail. Olivaceous warblers can be observed in spring or summer as they move inconspicuously among the tree foliage, searching the branches for food. The species prefers habitats with sparse trees, like olives or tamarisks, and can be found even on small and relatively barren islands. A migratory bird, it arrives in Greece at the end of April, and leaves again in August.

Oenanthe hispanica

Ασπροκωλίνα

Μεσαίου μεγέθους εντομοφάγο μεταναστευτικό ωδικό πτηνό των Κυκλάδων. Όπως φανερώνει και το ονομά του, το είδος αναγνωρίζεται εύκολα από την λευκή ουρά που όμως φέρει ένα μαύρο άκρο και έχει μεσαία μαύρα φτερά. Η ράχη, το πάνω μέρος από το κεφάλι, καθώς και η κοιλιά έχουν ανοιχτόχρωμο κρεμ χρώμα, ενώ η «μάσκα» γύρω από τα μάτια και τα αυτιά, καθώς και οι φτερούγες, είναι κατάμαυρες. Η ασπροκωλίνα είναι διμορφικό είδος καθώς σε ορισμένα άτομα ο λαιμός είναι κρεμ, ενώ σε άλλα είναι μαύρος

και ενωμένος με τη μαύρη «μάσκα». Το είδος είναι πολύ κοινό σε ξηρά, ανοιχτά φρυγανικά οικοσυστήματα. Αν και η ασπροκωλίνα μοιάζει αρκετά με τον πιο σπάνιο σταχτοπετροκλή, ξεχωρίζει λόγω της ανοικτόχρωμης κρέμ (αντί της γκριζας του σταχτοπετροκλή) ράχης, της πιο εκτεταμένης λευκής περιοχής στην ουρά, και την προτίμηση του τελευταίου για περισσότερο ακραία ερημικά οικοσυστήματα.

Black-eared Wheatear, (*Asprokolina*)

A medium-sized insectivore migratory songbird of the Cyclades. As its name suggests, the species is easily identified by its white tail with the black terminal edge, and the central black feathers. Its back, the upper part of the head and the underparts are of a light creamy color, while the 'mask' around the eyes and ears, and the wings are deep black. The Black-eared Wheatear is a dimorphic species, as in some individuals the throat is cream-colored, whereas in others it is a black extension of the black 'mask'. The species is very common in arid, open scrubland ecosystems. Though the Black-eared Wheatear rather resembles the more rare Northern Wheatear, it can be distinguished by its light creamy colored back, the more extensive white of the tail, and the preference of the latter for more rocky ecosystems.

Oenanthe oenanthe

Σταχτοπετροκλής

Ο σταχτοπετροκλής είναι ένα ωδικό πουλί μεσαίου μεγέθους με ξιφοειδές ράμφος, γκριζα ράχη και κρεμ κοιλιά. Τόσο οι φτερούγες όσο και μια «μάσκα» γύρω από τα αυτιά και τα μάτια είναι μαύρα. Η βάση της ουράς είναι λευκή και εμφανίζει έντονη αντίθεση με μία μαύρη ζώνη στο άκρο που σχηματίζει ένα ανάποδο T. Ο σταχτοπετροκλής είναι πουλί των πίο άγονων και βραχώδων περιοχών των Κυκλάδων και απαντάται κατά συνέπεια κυρίως στις πιο υψηλές βουνοκορφές (π.χ. στον Ζά της Νάξου) ή και σε πολύ ερημικές βραχονησίδες (π.χ. στις Μάκαρες). Το είδος ξεχειμωνιάζει στην Αφρική και εμφανίζεται στις Κυκλάδες από τα τέλη Μαρτίου μέχρι το Σεπτέμβριο. Συνήθως παρατηρείται να καθέται σε υπερυψωμένα σημεία από όπου βουτάει για να πιάσει την τροφή του η οποία αποτελείται κυρίως από ασπόνδυλα.

Northern Wheatear, (Stachtopetroklis)

The Northern Wheatear is a medium-sized songbird with a sword-like beak, grey back and creamy underparts. Its wings, as well as the 'mask' around its eyes and ears are black. The tail-base is white, and presents a sharp contrast with the black, inverted T-shaped band at the tip. The Northern Wheatear is a bird of the rockiest and most barren

areas of the Cyclades, and is thus found mainly on the highest peaks, for example on Za on Naxos, or on very arid rock islets like the Makares cluster. The species winters in Africa and occurs on the Cyclades from the end of March until September. It is usually observed perched in high places, from where it darts down to capture its food, which consists mainly of invertebrates.

Sylvia melanocephala

Μαυροτσιροβάκος

Ένα από τα πιο κοινά πουλιά των Κυκλάδων, ο μαυροτσιροβάκος απαντάται σε όλα τα ενδιαιτήματα που έχουν τουλάχιστον μερικούς θάμνους. Το αρσενικό αναγνωρίζεται εύκολα από το κατάμαυρο κάλυμμα του κεφαλιού που φτάνει μέχρι τις παρωπίδες και την γκριζα ράχη. Στο θηλυκό το κάλυμμα του κεφαλιού είναι γκριζο και η ράχη τεφροκάστανη. Και τα δυο φύλα έχουν λευκό λαιμό και φέρουν ένα χαρακτηριστικό κόκκινο οφθαλμικό δακτύλιο. Αεικίνητο πουλάκι που πετάει συνήθως μόνο μικρές αποστάσεις και με σχετικά ασταθές πέταγμα. Έχει χαρακτηριστική προτίμηση στην κάλυψη που προσφέρουν οι χαμηλοί πυκνοί θάμνοι και δένδρα. Πολλες φορές, ενώ είναι κρυμμένο σε πυκνή βλάστηση, δηλώνει την παρουσία του με την

φωνή συναγερμό, ένα δυνατό «τσά-τσά-τσά-τσά». Είναι ένα από τα είδη πουλιών που απντώνται στο Αιγαίο όλο τον χρόνο.

Sardinian Warbler, (Mavrotsirovakos)

One of the commonest birds of the Cyclades, the Sardinian Warbler is found in all habitats which provide at least a few bushes. The male can be easily recognized by the deep black cap on its head, which extends as far as the cheeks and the grey back. The female has a grey cap, and her back is ash-brown. Both sexes have a white neck and a characteristic red ring around the eye. A restless little bird, which usually only flies short distances, and even then rather unsteadily. It typically prefers the cover offered by dense, low bushes and trees. Often, when hiding in dense vegetation it betrays its presence with an alarm call: a loud 'tsa-tsa-tsa-tsa'. Sardinian Warblers are year-long residents of the Cyclades.

Motacilla alba

Λευκοσουσουράδα

Ένα ωδικό πουλί μεσαίου μεγέθους που αναγνωρίζεται εύκολα από τον γενικά ασπρόμαυρο χρωματισμό του και την μακριά ουρά του. Τα αρσενικά έχουν μαύρο κάλυμμα κεφαλιού και μαύρο στήθος, ενώ η κοιλιά είναι λευκή και η ράχη γκριζα. Στα θηλυκά και στα

ανήλικα το κάλυμμα του κεφαλιού είναι επίσης γκριζο. Το ράμφος είναι λεπτό και μυτερό και η ουρά μακρυά και μαύρη με άσπρα εξωτερικά πηδαιλούχα φτερά. Η φωνή είναι ένα ζωηρό «τσιλίπ». Η λευκοσουσουράδα είναι ένα χαρακτηριστικό και διαδεδομένο πουλί των Κυκλάδων αλλά γενικά συντηρεί αραιούς πληθυσμούς. Προτιμάει περιοχές με νερό και απαντάται σχεδόν αποκλειστικά είτε κατα μήκος των ακτών, είτε κοντά σε υγρά λειβάδια και υγρότοπους κάθε είδους. Τρεφεται κυρίως με μαλακά ασπόνδυλα. Πρόκειται για είδος που παραμένει στις Μικρές Κυκλάδες όλο το χρόνο.

White Wagtail, (Lefkosousourada)

A medium-sized songbird easily recognizable by its striking black and white color pattern and long tail. The male has a black cap and a black breast, while the underparts are white and the back is grey. In females and juveniles the cap is also grey. The beak is slim and pointed, and the tail long and black with white lateral feathers. Call is a lively 'tsilip'. White Wagtails are typical and widespread birds of the Cyclades, but live usually in sparse populations, preferring areas with water, almost exclusively along the coast, either close to some sort of wet meadow land or wetlands of any kind. The species feeds mainly on soft invertebrates. An all-year resident in the Lesser Cyclades.

Passer domesticus

Σπιτοσπουργίτι

Πρόκειται σαφώς για το πιο εύκολο να παρατηρηθεί πουλί της περιοχής χάρη στη συχνή του παρουσία μέσα σε ανθρώπινους οικισμούς. Το αρσενικό έχει καστανή ράχη με μαύρες ραβδώσεις, καθώς και έντονα καστανό αυχένα και γκρίζο στέμμα. Η κοιλιά και τα πλευρά είναι τεφρόγκριζα. Ο λάρυγγας και το στήθος είναι μαύρα αν και η έκταση του χρωματισμού αυτού εξαρτάται από το άτομο καθώς και την εποχή του χρόνου. Το θηλυκό έχει γενικά ένα μουντό γκριζοκάστανο χρώμα στο κεφάλι και στον αυχένα το οποίο σταδιακά μεταβάλεται προς το γκρίζο στην κοιλιά, το στήθος και τα πλευρά. Η ράχη και οι ώμοι του θηλυκού είναι καστανοί με σκούρες ραβδώσεις. Η φώνη του είδους είναι ένα μη μελωδικό «τσίλπ» ή ένα χαρακτηριστικό «τσέρρρ». Το σπιτοσπουργίτι είναι ένα κατ' εξοχήν σποροφάγο είδος που συμπληρώνει την διατροφή του κατά την περίοδο της αναπαραγωγής με αρθρόποδα. Τρέφεται στο έδαφος, τόσο μέσα σε οικισμούς, όσο και σε κοντινά χω-

ράφια. Επειδή εξαρτάται έντονα από την ανθρώπινη παρουσία, στις Μικρές Κυκλάδες απαντάται μόνο σε κατοικημένα νησιά.

House Sparrow, (Spitopspourgiti)

This is, of course, the easiest bird to observe, due to its frequent presence in human settlements. The male has a chestnut brown back, with black streaks, the neck a vivid chestnut, and the crown grey. The bird's underparts and sides are ash grey. The throat and breast have a black 'bib', though the extent of this coloring depends on the individual and the time of year. The female has generally a muted brownish grey on the head and neck, a color that becomes gradually greyish towards the underparts and the sides. The female's back and shoulders are chestnut brown with dark streaks. The call of this species is a melodic 'tsilp' or a characteristic 'tserrr'. The House Sparrow is a seed-eater par excellence, and complements its diet with invertebrates during the breeding season. It feeds on the ground, both in human settlements and on nearby fields. Because it is very

dependent on the presence of humans, it is only found on the inhabited islands of the Lesser Cyclades.

Emberiza cirlus

Σιρλοτσιχλονο

Το αρσενικό αναγνωρίζεται εύκολα από το σκούρο λαιμό και το ελαιοπράσινο κεφάλι με κίτρινες ραβδώσεις στο φρύδι και κάτω από το μάτι. Η κοιλιά έχει γκριζοκίτρινη απόχρωση ενώ στα πλάγια του στήθους και στην ράχη, το φτέρωμα έχει αποχρώσεις σκουριάς. Το θηλυκό έχει γενικά τα ίδια σχέδια, αν και σε πιο μουντά χρώματα. Τόσο το αρσενικό, αλλά πολύ περισσότερο το θηλυκό και τα ανήλικα, έχουν λεπτές σκούρες ραβδώσεις στα πλευρά και στην ράχη. Έχει ένα σχετικά χοντρό τριγωνικό γκριζομπλέ ράμφος με το οποίο συλλέγει σπόρια και μικρά αρθρώποδα. Το τραγούδι μπορεί να περιγραφεί σαν ένα βιαστικό μονότονο «ζί τετετετετετε». Το είδος προτιμάει χέρσες πλαγιές με θάμνους αλλά και ανοιχτές καλλιεργούμενες εκτάσεις με φράχτες από ψηλούς θάμνους και δένδρα. Έχει οριακή κατανομή στις Μικρές Κυκλάδες αλλά είναι κοινό στα πιο μεγάλα, υγρά νησιά.

Cirl Bunting, (Sirlotsihlono)

The male is easily recognized from his dark throat and olive-green head

streaked with yellow above and below the eye. The male's underparts are a yellowy grey, while the plumage on the sides of the breast and the back are rust-colored. The female has more or less the same pattern, but in more muted colors. Males, but to a greater extent females and juveniles, have fine, dark streaks on the sides and the back. It has a relatively broad, triangular bluish-grey beak, with which it gathers seeds and small invertebrates. Its song can be described as a hurried monotone: 'zi tetetetetet'. The species prefers hillsides with shrubs, but also open cultivated lands with hedges of tall bushes and trees. It only marginally present on the Lesser Cyclades, but common on the larger, more humid, islands.

Carduelis cannabina

Κοκκινόσπιζα

Ενα μικρό συμπαγές ωδικό πουλί με εκτεταμένη κατανομή στις Κυκλάδες. Το αρσενικό την εποχή της αναπαραγωγής έχει έντονα καστανή ράχη καθώς και κοκκινωπό στήθος και μέτωπο. Το θηλυκό είναι περισσότερο φαιοκάστανο με ραβδώσεις στην πλάτη και στο στήθος. Το κεφάλι είναι και στα δύο φύλα γκριζωπό ενώ το κάτω μέρος του σώματος είναι υπόλευκο με αχνές καστανοκίτρινες ραβδώσεις στα πλάγια. Τα ερετικά φτερά με λευκά κράσπεδα καθώς και η ουρά έχουν σκούρο γκριζοκάστανο χρώμα. Το ράμφος είναι μικρό και κοντόχοντρο και έχει τριγωνικό σχήμα. Κατά την πτήση αναγνωρίζεται από το κυματιστό πέταγμα και την διχλωτή ουρά. Η φωνή κατά την πτήση περιγράφεται σαν ένα «τέτ-τέτ-τέρ-ρέτ». Η κοκκινόσπιζα προτιμάει ανοιχτά ενδιαίτηματα με σποραδικούς θάμνους και δένδρα, όπως φρυγανότοπους, αραιή μακκία και ημιεγκαταλελειμμένες αγροτικές

εκτάσεις. Τρέφεται με σπόρια με ιδιαίτερη προτίμηση σε γαϊδουράγκαθα. Μετά την εποχή της αναπαραγωγής παρατηρείται συνήθως σε μικρές οικογενειακές ομάδες το μέγεθος των οποίων μεγαλώνει κατά την διάρκεια του χειμώνα. Επιδημητικό πουλί που δεν μετακινείται πολύ κατά την διάρκεια του χρόνου.

Common Linnet, (Kokkinospiza)

A small, compact songbird, widespread in the Cyclades. During the breeding season, the male has a bright chestnut brown back, and a reddish breast and forehead. The female is more greyish-brown, streaked on the chest and back. Both sexes have grey heads, while the lower part of the body is whitish with faint yellowish brown streaks on the sides. The flight feathers with their white, curved borders and the tail are a dark grey-brown. The small, triangular beak is short and broad. The species can be identified in the air by its dipping flight pattern and its forked tail. As it flies, its call is a 'tet-tet-ter-ret.' The Common Linnet prefers open habitats with scattered

shrubs and trees, like scrubland, sparse maquis-type vegetation, and half-deserted farmlands. It feeds on seeds, its favorite being the thistle. After the end of the breeding season it is usually seen in small family groups, the size of which tends to grow over the course of winter. This is a resident species, which moves around very little over the course of the year.

Corvus corone

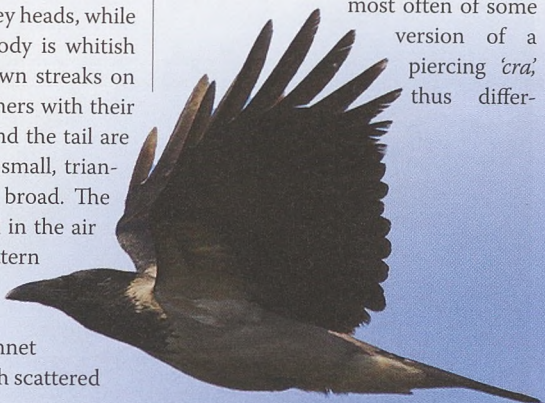
Κουρούνα

Η κουρούνα αναγνωρίζεται εύκολα από το μεγάλο σώμα της. Το φτερωμά της είναι μαύρο ενώ το σώμα είναι γκριζο (σε αντίθεση με τον κατάμαυρο κόρακα). Η φωνή της, διάφορες μορφές ενός διαπεραστικού «κρά», διαφέρει από το βαθύ, σύντομο κρωγμό του κόρακα. Ένα πολύ κοινό πουλί που συχνά εμφανίζεται σε ομάδες και φωλιάζει πάνω σε δένδρα και ψηλούς θάμνους, συχνά σε μικρά ακατοίκητα νησάκια. Πρόκειται για παμφάγο είδος που τρέφεται με σκουπίδια, καρπούς, έντομα και σπόρια και συναντάται σε μεγάλο εύρος ενδιαιτημάτων.

Carrion Crow, (Kourouna)

Carrion crows can be easily identified by the large body size, black wings and the grey body. The species' call consists

most often of some version of a piercing 'cra', thus differ-

entiating it from the deep, sudden call of the Raven. A common and conspicuous bird, it often appears in groups. It nests in trees and tall bushes, often on uninhabited islets. An omnivorous creature, it feeds on rubbish, fruit and berries, insects and seeds, and can be found across a wide range of habitats.

Corvus corax

Κόρακας

Αναγνωρίζεται εύκολα απο το μεγάλο μέγεθος του και το κατάμαυρο χρώμα του (σε αντίθεση με το γκριζο σώμα της συγγενικής κουρούνας). Επίσης διαφέρει από αυτή φέροντας πιο χοντρό ράμφος, σφηνοειδή ούρα και διαθέτοντας πιο βαθιά φωνή (ένα μπάσο «τοκ», καθώς και διάφορους σύντομους κρωγμούς). Ο κόρακας είναι ένα διαδεδομένο αλλά όχι πολύ κοινό πουλί των Κυκλάδων. Πετάει επιδέξια πάνω από βουνοκόρφες και γκρεμούς και παρατηρείται συχνά κοντά σε ακρωτήρια και απότομες βραχοακτές. Προσφέρει σημαντικές υγειονομικές υπηρεσίες καθώς τρεφεται εν μέρει με

σκουπίδια και νεκρά ζώα. Τα περισσότερα μικρά νησιά της περιοχής συντήρουν μόνο ένα ζευγάρι ενώ στα πιο μεγάλα μπορεί κανείς να παρατηρήσει περισσότερα άτομα μαζί (π.χ. κοντά στο Φιλώτι της Νάξου).

Common Raven, (Korakas)

Easily identifiable from its large size and uniform jet-black color, the Common Raven differs from its grey-bodied relative, the Carrion Crow, in having a thicker beak, wedge-shaped tail and deeper calls (a baritone 'tok', as well as a range of short croaks). Ravens can be found throughout the Cyclades, though their populations are sparse. The species flies skillfully over the mountaintops and cliffs, and can often be seen near promontories and sheer rocky coastlands. It fulfills an important role for the hygiene of island ecosystems, as it feeds partially on rubbish and carrion. Most of the small islands are home to a single pair, whereas on larger islands more of these birds can be observed together, for example near Filoti in Naxos. Year-round resident.

Θηλαστικά Mammals

Λίγα μόνο άγρια θηλαστικά ζουν στις Μικρές Κυκλάδες τα οποία μάλιστα φαίνεται ότι έχουν μεταφερθεί εκεί από τον άνθρωπο. Ακόμα και από την ξηρά όμως ο περιπατητής μπορεί να διακρίνει με λίγη τύχη θαλάσσια θηλαστικά, κυρίως δελφίνια, που έρχονται να τραφούν στους πλούσιους ψαρότοπους του συμπλέγματος.

The Lesser Cyclades are home to few mammals, most of which seem to have been brought there by humans. However, even from the land, the walker if lucky can see the marine mammals, especially the dolphins, who come to feed on the rich fishing grounds of the island cluster.

Mus musculus

Σταχτοποντικός

Είναι το πιο κοινό είδος ποντικού το οποίο μάλιστα συνδέεται άμεσα με τον άνθρωπο καθώς ζει σε καλλιεργημένες περιοχές, αποθήκες αλλά ακόμα και μέσα σε σπίτια. Χάρη ακριβώς σε αυτή τη στενή σχέση με τον άνθρωπο έχει αποκτήσει στις μέρες μας κοσμοπολιτική κατανομή. Το σώμα του μπορεί να υπερβaine τα 10 εκατοστά ενώ η ουρά του φτάνει τα εννιά εκατοστά. Το τρίχωμα του είναι πυκνό και ο γενικός χρωματισμός είναι γκριζος ή καστανός ενώ στην κοιλιακή περιοχή επικρατούν σαφώς πιο ανοιχτόχρωμα πρότυπα. Είναι ενεργός κυρίως τη νύχτα, οπότε και αναζητά την τροφή του, μια εύκολη δραστηριότητα καθώς είναι παμφάγο ζώο. Έχει εξαιρετικές επιδόσεις στο τρέξιμο, την αναρρίχηση αλλά και την κολύμβηση. Ζει σε πολυμελείς ομάδες και φωλιάζει σε λαγούμια, σχισμές και τρύπες.

House Mouse (Stachtopontikos)

The commonest, and probably only, species of mouse on the Lesser Cyclades, this rodent is closely linked to humans as it lives in cultivated areas, storerooms, even inside human dwellings. Body length may be exceed 10 cm, while its tail can reach nine cm. It has thick fur, usually grey or brown, while its underbelly is lighter in color. It is active mainly at night, when it seeks for food - not a difficult task, being omnivorous. The species is an excellent runner, climber and even swimmer. It lives in family groups, and nests in burrows, cracks and holes.

Rattus rattus

Μαυροποντικός

Όπως και ο σταχτοποντικός, έχει στενή σχέση με τον άνθρωπο κι έτσι έχει επεκτείνει την κατανομή του σε όλο τον πλανήτη καταλαμβάνοντας τα περισσότερα οικοσυστήματα. Το σώμα του έχει μήκος μέχρι 23 εκατοστά και περίπου

το ίδιο μέγεθος έχει και η ουρά του. Το ρωμαλέο του σώμα (μπορεί να ζυγίζει μέχρι και 300 γραμμάρια) καλύπτεται από σκουρόχρωμες ή μαύρες στιλπνές τρίχες που στην κοιλιά είναι πιο ανοιχτόχρωμες. Δραστηριοποιείται τη νύχτα οπότε συλλέγει την τροφή του που αποτελείται κυρίως από σπόρους, φυτική ύλη και ασπόνδυλα αν και στην πράξη μπορεί να τρώει σχεδόν τα πάντα. Τα θηλυκά πραγματοποιούν 3-5 γέννες το έτος, κάθε μια από τις οποίες μπορεί να αριθμεί μέχρι 8 μικρά. Χάρη σε αυτούς τους ρυθμούς, σύντομα κυριεύουν τα νέα περιβάλλοντα όπου εισβάλουν. Στην περιοχή υπάρχει ατόμα και σε πολλές βραχονησίδες.

Black Rat, (Mavropontikos)

Like the House Mouse, the Black Rat is closely tied to humans, and has thus an extended its distribution throughout much of the planet, occupying most of its ecosystems. Black Rats can reach body lengths up to 23 cm long, with a tail of approximately equal length. Its sturdy body, weighing up to 300 grammes, is covered in dark or brown shiny hairs, which are lighter in color on the belly. It is active at night, when it forages, mainly for seeds, plant material and invertebrates, although in practice it eats almost everything. Females give birth 3-5 times per year, and each litter has up to 8 young. The species was likely introduced by humans to the Lesser Cyclades many centuries ago, and has by now colonized most of the small satellite islands, where it affects resident seabird colonies.

Erinaceus roumanicus

Σκαντζόχοιρος

Ο σκαντζόχοιρος είναι από τα πλέον χαριτωμένα και απαραγνώριστα θηλαστικά των Κυκλάδων. Το σώμα του μπορεί να φτάσει τα 25 εκατοστά ενώ το βάρος του σε κάποιες περιπτώσεις υπερβαίνει το κιλό. Το βασικό του χαρακτηριστικό είναι βεβαίως τα σκληρά, σκούρο καφέ, αγκάθια που υπάρχουν στην ραχιαία πλευρά του σώματος. Η περιοχή της κοιλιάς φέρει ανοιχτόχρωμα πρότυπα ενώ ο λαιμός είναι ασπριδερός. Το κεφάλι καταλήγει σε οξύληκτο ρύγχος και φέρει μικρά και στρογγυλά αυτιά. Όταν νιώσει ότι απειλείται, τα αγκάθια του ορθώνονται και το σώμα μαζεύεται ενώ τα πόδια αποτραβιούνται στην κοιλιά. Έτσι ο σκαντζόχοιρος δίνει την εντύπωση μιας ακανθωτής μπάλας. Δραστηριοποιείται σχεδόν αποκλειστικά τη νύχτα, οπότε και συλλέγει την τροφή του που αποτελείται από διάφορα ασπόνδυλα (έντομα, σαλιγκάρια, σκουλήκια κτλ) αλλά και μικρά σπονδυλωτά. Τον συναντάμε συνήθως σε ανοιχτές περιοχές όπως φρυγανότοπους αλλά ακόμα και μέσα σε περιβόλια και χωράφια.

Northern white-breasted hedgehog (Skadzohiros)

The hedgehog is one of the most charming mammals of the Cyclades, impossible to confuse with any other species. It can reach 25 cm in body length, and in some cases its weight can exceed 1kg. Its most defining characteristic is, of course,

the coat of sharp spines covering its dorsal side. Its belly is of a light cream color and its throat off-white. The head ends in a pointed snout, and it has small, round ears. When they feel threatened, hedgehogs curl up their body, tuck in their legs and erect their spines.. Thus the animal takes on the appearance of an impenetrable spiny ball. The species is almost exclusively active at night, when it noisily searches for food, which consists of various invertebrates (e.g. insects, snails, worms), but also small vertebrates. It is most often observed at night in gardens and fields or when it crosses roads.

Oryctolagus cuniculus

Αγριοκούνελο

Το αγριοκούνελο μοιάζει με το λαγό, αλλά είναι σαφώς μικρότερο. Το σώμα του δεν ξεπερνά τα 40 εκατοστά σε μήκος. Η ουρά είναι κοντή και είναι μαύρη στην επάνω της πλευρά και λευκή στην κάτω. Η γούνα του είναι πυκνή και φέρει γκριζοκάστανο χρώμα στη ράχη το οποίο γίνεται πιο ανοιχτόχρωμο στις πλευρές και στην κοιλιά. Τα αυτιά είναι καλά αναπτυγμένα και χαρακτηρίζονται από στενό μαύρο πλαίσιο. Τα πρόσθια δάχτυλα διαθέτουν δυνατά νύχια με τα οποία σκάβει τα λαγούμια όπου κατοικεί. Τα οπίσθια πόδια είναι πιο μακριά και χάρη σε αυτά μπορεί να μετακινείται με άλματα. Είναι είδος νυκτόβιο και αποκλειστικά φυτοφάγο που αναζητεί την τροφή του ακόμα και κοντά σε ανθρώπινους οικισμούς. Την ημέρα κρύβεται μέσα σε στοές που φέρουν πολλά ανοίγματα. Σε πολλές περιπτώσεις έχει εισαχθεί από τον άνθρωπο σε νησίδες με σκοπό το κυνήγι. Καθώς το είδος πολλαπλασιάζεται ραγδαία (μια θηλυκιά μπορεί να γεννάει 5 φορές το χρόνο μέχρι 10 μικρά), οι νησίδες σύντομα γεμίζουν λαγούμια και απογυμνώνονται από τη βλάστησή τους.

European Rabbit (Agriokounelo)

The common rabbit looks superficially

like the hare, but is considerably smaller with a body length that does not exceed 40cm. Its short tail is black on the upper-side, and white on the underside. It has thick grey-brown fur on its back, which becomes lighter on the sides and belly. The species has well-developed ears, with a characteristic narrow black border. The

toes on its front paws bear strong claws, used for burrowing and for digging out the warrens where this animal shelters. Rabbits are exclusively herbivorous and are mostly active at night. During the daytime they hide in underground tunnels which have numerous entries and exits. Rabbits are not native to the Aegean but have been introduced onto many of the offshore islets on the Cyclades for hunting purposes. Because the species reproduces rapidly (a female can have 5 litters per year, bearing up to 10 offspring each time), islet populations can be dense and have catastrophic impacts on vegetation cover. On many small islands in the Cyclades, rabbit introductions have led to massive soil erosion, driven by the dual forces of vegetation loss and active digging by the animals.

Monachus monachus

Μεσογειακή φώκια

Πρόκειται για το πλέον απειλούμενο είδος θηλαστικού στην Ευρώπη. Το μέγεθος των αρσενικών μπορεί να φτάσει μέχρι και τα τρία μέτρα ενώ τα θηλυκά είναι μικρότερα. Η μεσογειακή φώκια διαθέτει γούνα που αποτελείται από κοντές μαύρες ή σκούρο καφέ τρίχες που στην κοιλιά είναι πιο ανοιχτόχρωμες. Οι τρίχες είναι σαφώς πιο μακριές στα νεαρά άτομα. Τα θηλυκά γεννούν ένα μόνο μικρό κάθε χρόνο. Προτιμά απομονωμένες ακτές και χρησιμοποιεί ως καταφύγιο προφυλαγμένες σπηλιές που συχνά

έχουν υποθαλάσσια είσοδο. Τρέφεται με μεγάλη ποικιλία ψαριών και θαλάσσιων ασπονδύλων. Οι Μικρές Κυκλάδες φιλοξενούν έναν από τους τελευταίους ικανοποιητικούς πληθυσμούς του είδους στη Μεσόγειο.

Mediterranean Monk Seal (Mesogiaki Fokia)

Probably the most endangered mammal species in Europe, it can still be seen in the Cyclades. The males can reach three metres in length, while the females are smaller. The fur of the species consists of

short black or dark brown hair, lighter on the belly. These hairs are much longer in juveniles. Females give birth to a single pup each year. The seals prefer to haul out in well protected caves, often with only underwater access or in remote areas onto quiet beaches. They feed on a great variety of fish and marine invertebrates. The Lesser Cyclades are home to one of the last substantial populations of the species in the Mediterranean.

Tursiops truncatus

Πινodelφίνο

Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτού του τυπικού είδους δελφινιών είναι το κοντό του ρύγχος. Πρόκειται για το πιο οικείο στον άνθρωπο δελφίνι καθώς κολυμπά κοντά στις ακτές και γίνεται εύκολα αντιληπτό. Το χρώμα του είναι γκριζομπλή ή γκριζοκάστανο στη ραχιαία περιοχή ενώ λευκό ή υπόλευκο στην κοιλιακή. Τα ενήλικα άτομα ξεπερνούν σε μήκος τα 3.5 μέτρα. Τα θηλυκά γεννούν ένα μικρό κάθε 2-3 χρόνια που παραμένει με τη μητέρα του για χρονικό διάστημα που μπορεί να φτάνει τον ενάμιση χρόνο. Τρέφεται με διάφορα ψάρια και θαλάσσια ασπόνδυλα. Είναι εξαιρετικός και ταχύτατος κολυμβητής, ικανός δύτης (μπορεί να φτάσει μέχρι τα 600 μέτρα σε βάθος) ενώ πραγματοποιεί μεγάλα άλματα και εκτός νερού. Μετακινείται σε ολιγομελείς ομάδες. Αποτελεί καθημερινή συντροφιά των ψαράδων στις Μικρές Κυκλάδες.

Common Bottlenose Dolphin (Rinodelphino)

The special characteristic of this typical species of dolphin is its short snout. It is probably the most familiar dolphin species often swimming near the coast and easily spotted. It has a grey blue or grey brown back, and a white or off-white belly. Adults can exceed 3.5 m in length. The females calve every 2-3 years, and the offspring stays close to its mother for up

to a year and a half. Bottlenose dolphins feed on various fish and marine invertebrates and the species is an exceptionally fast swimmer, a talented diver (it can dive to a depth of up to 600m), and can leap high out of the water. It travels in small groups (pods), that roam widely across the region.

Stenella coeruleoalba

Ζωνοδέλφιο

Πρόκειται για ένα μετρίου μεγέθους δελφίνι που φτάνει τα 2,2 μέτρα σε μήκος και τα 100 κιλά σε βάρος. Στο μέσο του σώματος φέρει δρεπανοειδές ραχιαίο πτερύγιο. Το ρύγχος είναι μακρύ και λεπτό ενώ φέρει μετωπιαίο εξόγκωμα που διακρίνεται από το ρύγχος με στενό αυλάκι. Τα θωρακικά πτερύγια είναι γκριζομαυρά και εμφανίζονται πιο λεπτά στην άκρη. Η ραχιαία περιοχή είναι γκριζα ενώ η κοιλιακή λευκή. Πλευρικά το σώμα του διατρέχεται από δύο μαύρες λωρίδες που ξεκινούν από τα μάτια και φτάνουν μέχρι την έδρα. Τρέφεται με μεγάλη ποικιλία ψαριών, Κεφαλοπόδων και Καρκινοειδών. Η αναπαραγωγή πραγματοποιείται κατά τους θερινούς μήνες. Η κύηση διαρκεί ένα χρόνο και τα νεαρά άτομα μένουν με τη μητέρα τους για περίπου δύο χρόνια. Κολυμπα σε μικρά κοπάδια που σε κάποιες ακραίες περιπτώσεις μπορούν να φτάσουν τα 500 άτομα.

Striped Dolphin (Zonodelphino)

A medium-sized dolphin, which reaches up to 2.2 m in length and 100 kg in weight. At the mid-point of its body, it has a sickle-shaped dorsal fin. Its beak

is long and slim, and on its forehead it has a bulge separated from the beak by a narrow groove. Pectoral fins are greyish black, the dorsal surface is grey, and the belly white. Two black bands run along the sides of the body, extending from the eyes as far as the anus. The species feeds on a large variety of fish, cephalopods and crustaceans. Breeding takes place in the summer months, gestation period is one year, and calves stay with their mother for about two years. They normally swim in small pods, but in exceptional cases they can number up to 500 individuals.

Delphinus delphis

Κοινό Δελφίνι

Το ρύγχος είναι μακρύ. Το ραχιαίο πτερύγιο είναι ψηλό και η κορυφή του κλίνει προς τα πίσω ενώ τα θωρακικά είναι στενά επιμήκη και αρκετά μεγάλα σε σχέση με το σώμα. Το ουραίο πτερύγιο καταλήγει σε δρεπανοειδείς άκρες. Το ρύγχος φέρει πολύπλοκο σχέδιο, υπάρχει έντονη μαύρη κηλίδα γύρω από το μάτι, στενή ταινία μεταξύ της κάτω σιαγόνας και των πτερυγίων και ένα κίτρινο “μπάλωμα” ξεκινά πίσω από το μάτι και φτάνει ως το

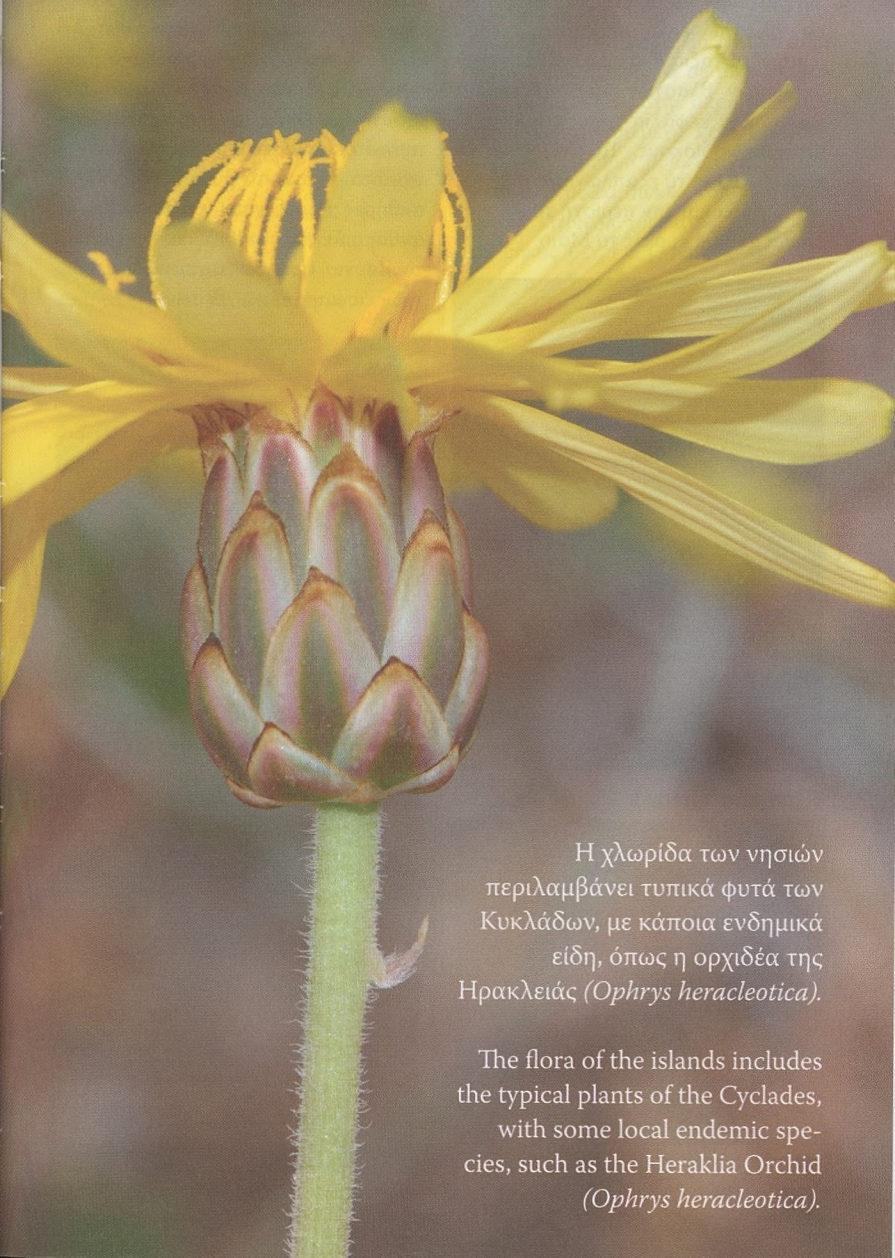
ραχιαίο πτερύγιο. Το χρώμα της κοιλιακής περιοχής είναι λευκό και η ράχη είναι μαύρη έως σκούρα καφέ. Φτάνει τα 2.5 μέτρα σε μήκος και το βάρος του μπορεί να υπερβαίνει τα 100 κιλά. Αναπτύσσει ταχύτητες που φτάνουν μέχρι και τους 24 κόμβους και συχνά κολυμπά κοντά στην ακτή. Σχηματίζει κοπάδια με λίγα μέλη τα οποία όμως σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να φτάνουν τα 70 άτομα. Η αναπαραγωγική του περίοδος εντοπίζεται το καλοκαίρι και τα νεαρά δελφίνια γεννιούνται συνήθως τον Αύγουστο. Τρέφεται με μεγάλη ποικιλία ψαριών και Κεφαλόποδων.

Short-beaked or Common Dolphin (Kino Delphini)

This species has a long beak. The tip of the tall dorsal fin bends backwards and pectoral fins are narrow and pointed, rather large in comparison to the rest of the body. The tail fin ends in sickle-shaped points. There is a prominent black streak across the eye, a narrow band runs from the lower jaw to the flippers, and a yellow ‘patch’ runs from behind the eyes as far back as the dorsal fin. Common Dolphins have a white belly, and a black or dark brown back. They can reach 2.5 metres in length, and weigh over 100 kg. The species can exceed speeds of 24 knots, and can often be seen swimming close to land. It generally forms only small groups, which can, however, sometimes become pods of up to 70 animals. Breeding season is in summer, and the calves are usually born the following August. Common Dolphins feed on a large variety of fish and cephalopods.

Φυτά Plant Life

Η χλωρίδα των νησιών
περιλαμβάνει τυπικά φυτά των
Κυκλάδων, με κάποια ενδημικά
είδη, όπως η ορχιδέα της
Ηρακλείας (*Ophrys heracleotica*).

The flora of the islands includes
the typical plants of the Cyclades,
with some local endemic spe-
cies, such as the Heraklia Orchid
(*Ophrys heracleotica*).

Achillea aegyptiaca (Asteraceae)

Ένας μικρός θάμνος, ύψους μέχρι 50 cm, καλυμμένος με λευκωπό έως γκριζο τρίχωμα. Τα φύλλα της βάσης έχουν μίσχο, είναι επιμήκη και αποτελούνται από μικρότερα φυλλάρια τοποθετημένα σχεδόν πα αράλληλα. Τα φύλλα των βλαστών είναι μικρότερα, σχεδόν άμισχα. Η ταξιανθία εμφανίζεται στην άκρη των βλαστών και αποτελείται από πολλά κεφάλια τοποθετημένα σε μικρούς ποδίσκους. Τα ανθίδια είναι κίτρινα. Το φυτό εξαπλώνεται στη νότια Ελλάδα και την περιοχή του Αιγαίου και ανθίζει κυρίως το Μάιο.

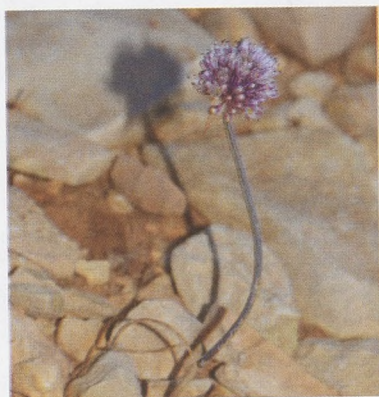

(Egyptian Yarrow). A small shrub, up to 50 cm in height, covered in a whitish or grey down. The basal leaves are elongated, petiolated, and consist of smaller leaflets positioned almost parallel. The leaves of the stems are smaller, with hardly any petiole. The inflorescence appears at the top of the stem, and is composed of many heads on small peduncles. The flowers are yellow. The plant is spread throughout Southern Greece and the Aegean area. Flowers mainly in May.

Allium staticiforme (Alliaceae)

Ένα μικρό αγριοκρέμμυδο που φύεται σε πολλά νησιά των Κυκλάδων, την ανατολική ηπειρωτική Ελλάδα, την Κρήτη και το νότιο ανατολικό Αιγαίο. Το φυτό έχει υπόγειο βολβό με μικρότερα βολβίδια. Οι βλαστοί του έχουν ύψος 10-30 cm και οι βάσεις των 2-4 φύλλων του αγκαλιάζουν τους βλαστούς. Τα λευκά ή ρόδινα άνθη του έχουν μήκος 3-3,5 mm και σχηματίζουν πυκνό σκιάδιο, το οποίο υποβαστώνται από δύο κοντά βράκτια φύλλα. Οι ανθήρες προεξέχουν ελαφρά από το άνθος. Το φυτό ανθίζει τον Μάιο και τον Ιούνιο, συνήθως σε αμμώδεις ή πετρώδεις παραλιακές θέσεις.

A small wild onion growing in many of the Cycladic islands, Eastern continental Greece, Crete and the Southeastern Aegean region. The plant has an underground bulb with smaller bulblets. Stems grow to 10-30 cm, with a cluster of 2-4 leaves surrounding the stem with their basal parts. The white or rosy flowers are about 3-3.5 mm long, forming a dense umbel which is supported by two short bracts. The anthers protrude slightly from the flowers. The plant blooms in May and June, usually in sandy or stony coastal regions.

Anacamptis sancta (Orchidaceae)

Το φυτό διαθέτει έναν ή δύο υπόγειους αποταμιευτικούς κονδύλους. Τα φύλλα της βάσης συχνά είναι ξερά κατά την ανθοφορία, ενώ τα ανώτερα φύλλα είναι μικρότερα και αγκαλιάζουν τον βλαστό. Τα άνθη έχουν διάφορες αποχρώσεις του ρόδινου χωρίς στίξεις και αποτελούνται από ένα κατώτερο χείλος, που χωρίζεται σε τρεις λοβούς και ένα ανώτερο τμήμα που θυμίζει περικεφαλαία. Στο πίσω μέρος του άνθους εμφανίζεται ένα πλήκτρο, που στρέφεται προς τα κάτω. Η 'ιερή orchidea' εξαπλώνεται σε πολλές περιοχές της ανατολικής Μεσογείου, συμπεριλαμβανομένων των νησιών του Αιγαίου. Ανθίζει από τα τέλη Απριλίου μέχρι τον Ιούνιο.

(Orchis sancta). This plant has one or two underground tubers. The leaves of the base are often dry during flowering, and the upper stem leaves are smaller and wrapped around the stem. The flowers are in different shades of pink, without speckling, and with a lower lip divided into three lobes, while the upper part looks like a helmet. At the back

of the flower there is a spur, curving downwards. The 'holy orchid' is found in many locations in the Eastern Mediterranean, including the islands of the Aegean. It flowers from April to June.

Anthemis rigida (Asteraceae)

Ένα χαμηλό, μονοετές, τριχωτό φυτό με βλαστούς μήκους μέχρι 15 cm αλλά συχνά πολύ μικρότερους. Τα φύλλα είναι επιμήκη και χωρισμένα σε μικρούς λοβούς. Η ταξιανθία, στην άκρη των βλαστών, έχει διάμετρο μέχρι 1 cm, περιβάλλεται από πράσινα βράκτια και αποτελείται από μικρά, πυκνά τοποθετημένα ανθίδια κίτρινου χρώματος. Ο καρπός έχει μήκος μέχρι 1,5 mm. Η *Anthemis rigida* είναι διαδεδομένη σε παραθαλάσσιες αμμώδεις ή πετρώδεις θέσεις της ανατολικής Μεσογείου και ανθίζει από τον Απρίλιο μέχρι τον Ιούνιο.

(Coastal Rayless Chamomile). Low, hairy annual, with stems up to 15 cm long, but often much shorter. The leaves are elongated, and divided into small lobes. The inflorescence, at the tip of the shoot, is up to 1 cm in diameter, surrounded by green bracts and composed of small, densely packed, yellow florets. The fruit is up to 1.5 mm long. *Anthemis rigida* is found in coastal sandy or stony locations of the Eastern Mediterranean, and blooms from April until June.

Anthyllis hermamiae

(Fabaceae)

Θαμνώδες, πολυετές φυτό ύψους 10-60 cm με πολλούς δικλαδισμένους, πυκνούς βλαστούς που ξυλοποιούνται και μιμούνται αγκάθια. Τα φύλλα είναι μικρά και αποτελούνται από 1 ή 3 φυλλάρια. Τα άνθη έχουν σωληνοειδή με τριχωτό κάλυκα μήκος 3-5 mm που καταλήγει σε μικρού, τριγωνικούς οδόντες. Τα πέταλα είναι κίτρινα, μερικές φορές με πορτοκαλί αποχρώσεις. Ο καρπός περιέχει ένα σπέρμα. Ένα συνηθισμένο φυτό πολλών περιοχών της ανατολικής Μεσογείου συχνά συνθέτει τη βλάστηση των φυγάνων. Ανθίζει από τον Απρίλιο μέχρι τον Ιούνιο, σπανιότερα αργότερα.

(Yellow Kidney Vetch)

A bushy, perennial plant, 10-60 cm tall, with many branching, dense stems, which turn woody and mimic thorns. Leaves are small, with 1 or 3 leaflets. The flowers have a tubular, hairy calyx 3-5 mm long, which terminates in small, triangular teeth. Petals are yellow, sometimes with orange tones. The fruit contains one seed. A common species in areas of the Eastern Mediterranean, often a member of phrygana vegetation. Flowers April to June, rarely later.

Asphodelus fistulosus

(Asphodelaceae)

Ποώδες, μονοετές φυτό ύψους μέχρι 65 cm. Τα φύλλα είναι κυλινδρικά, μήκους 5-35 cm, τοποθετημένα σε έναν ρόδακα στη βάση του φυτού. Τα λευκά ή ελαφρά ρόδινα άνθη εμφανίζονται σε μία διακλαδισμένη ταξιανθία, έχουν 6 πέταλα μήκους 5-12 mm και το καθένα τους φέρει μία επιμήκη καστανή ταινία στο μέσον του. Ο καρπός είναι μία σχεδόν σφαιρική κάψα στην άκρη ενός μικρού ποδίσκου. Ο *Asphodelus fistulosus* έχει ευρεία εξάπλωση σε πολλές χώρες της Μεσογείου, σε χαμηλό υψόμετρο. Ανθίζει από τον Μάρτιο μέχρι τον Μάιο.

(Onion Weed, Pink Asphodel).

An herbaceous, annual plant reaching a height of up to 65 cm. The cylindrical leaves, 5-35 cm long, form a rosette at the base of the plant. The white or pale pink flowers appear in a branched inflorescence and consist of 6 tepals 5-12 mm long, each of which has an elongated central brown stripe. The fruit is an almost spherical capsule at the end of a small pedicel. *Asphodelus fistulosus* is widespread over many Mediterranean countries, at low altitudes. It flowers from March to May.

Atractylis cancellata (Asteraceae)

Μικρό μονοετές φυτό με όρθιους ή πλάγιους βλαστούς, διακλαδισμένο από τη βάση του. Τα κατώτερα φύλλα είναι επιμήκη-λογχοειδή, τριχωτά, με οδοντωτό έως ακανθωτό περίγραμμα ενώ τα φύλλα του βλαστού είναι παρεμφερή αλλά μικρότερα. Η ταξι-

ανθία είναι ωοειδής έως σφαιρική και αποτελείται από πολλά μικρά, λευκά έως ρόδινα-πορφυρά ανθίδια. Περιβάλλεται εξωτερικά από 8-12 βράκτια με έντονα ακανθωτό περίγραμμα. Ο τριχωτός καρπός διαθέτει μία πτητική συσκευή (πάππο) από λευκές τρίχες. Η *Atractylis cancellata* έχει ευρεία εξάπλωση στη Μεσόγειο και επεκτείνεται ανατολικά μέχρι το Ιράν. Ανθίζει από τον Απρίλιο μέχρι τον Ιούνιο και εμφανίζεται σε πετρώδεις θέσεις, θαμνώνες και αγρούς.

(Cage Thistle)

A small annual with upright or side-growing shoots branching from the base. The lower leaves are oblong-lanceolate, hairy, with serrated to prickly edges, and the leaves of the shoot similar but smaller. The inflorescence is ovate to rounded, and composed of many small white to pinky-purple florets. It is surrounded

by 8-12 bracts with a distinctly thorny appearance. The hairy fruit has a white pappus (parachute-like, hairy apparatus). *Atractylis cancellata* is widespread in the Mediterranean, extending as far as Iran, and grows in stony places, among bushes and in fields. It flowers from April to June.

Ballota acetabulosa (Lamiaceae)

Ένας μικρός θάμνος, ελαφρά ξυλοποιημένος στη βάση του. Βλαστοί ύψους μέχρι 60 cm, χωρίς διακλαδώσεις, τριχωτοί. Φύλλα αντίθετα, καρδιοειδή, οδοντωτά στην περιφέρειά τους, τριχωτά, με μίσχο. Τα άνθη σχηματίζονται σε ομάδες, σε επιμήκεις ταξιανθίες. Ο κάλυκας είναι σωληνοειδής αλλά διπλατώνεται στο ανώτερο τμήμα του σχηματίζοντας έναν δίσκο. Τα πέταλα είναι λευκά έως ρόδινα, συχνά με νευρώσεις ή γραμμώσεις βαθύτερου ή ανοιχτότερου χρώματος, ενωμένα σε σωλήνα στο κατώτερο τμήμα τους αλλά με δύο χείλη στο ανώτερο τμήμα τους. Συχνός θάμνος σε πετρώδεις, ξηρές θέσεις της ανατολικής Μεσογείου, ανθίζει από τον Μάιο μέχρι τον Ιούλιο.

A small shrub, with a rather woody base. The shoots grow up to 60 cm in height, unbranched and hairy. Leaves arranged opposite, heart-shaped with serrated edges, hairy, and with a petiole. The flowers appear in clusters, on elongated inflorescences. The calyx is tubular, broadening towards the top end to form a disc. Petals are white to pinkish, frequently with veins or lines in a darker or lighter colour; their lower parts joined to form a tube at the lower end, but with two lips at the top end. A common shrub in stony, arid locations of the Eastern Mediterranean, flowering from May to July.

***Centaurea raphanina* subsp. *mixta* (Asteraceae)**

Ένα χαμηλό, πολυετές, ποώδες φυτό με διογκωμένη ρίζα. Τα άτριχα φύλλα σχηματίζουν ρόδακα στην επιφάνεια του εδάφους και ποικίλουν από σχεδόν αδιαίρετα (τα παλαιότερα) μέχρι διαιρεμένα-λοβωτά, με τον ακραίο λοβό μεγαλύτερο των υπόλοιπων. Οι 1-6 υποσφαιρικές ταξιανθίες εμφανίζονται στο κέντρο του φυτού χωρίς ποδίσκο ή με μικρό ποδίσκο. Αποτελούνται από πολλά ρόδινα ή ρόδινα-ιώδη ανθίδια που περιβάλλονται από βράκτια με μακριά αχυρόχρωμη άκανθα μήκους μέχρι 2,5 cm. Ο καρπός διαθέτει μία πτηνική συσκευή από τρίχες (πάππος). Διαδεδομένο φυτό σε πολλές περιοχές της νότιας Ελλάδας.

A low, herbaceous perennial with a swollen root. The hairless leaves form rosettes at ground level, and vary from almost indivisible (the older) to divided into lobes, with the terminal lobe larger than the others. The 1-6 almost spherical inflorescences appear at the centre of the plant, either without peduncle or on a small peduncle. They

consist of many pink or pinkish-violet florets, surrounded by bracts with long straw-coloured spines up to 2.5 cm long. The fruit bears a pappus (parachute-like, hairy apparatus). A widespread plant in many places in Southern Greece.

***Cichorium spinosum* (Asteraceae)**

Ένα πολυετές φυτό ύψους έως 20 cm με ισχυρή ρίζα. Τα φύλλα είναι επιμήκη, σχεδόν ακέραια ή οδοντωτά μέχρι λοβωτά. Οι βλαστοί είναι άκαμπτοι, διχοτομικά διακλαδισμένοι και καταλήγουν σε άκανθα. Οι ταξιανθίες εμφανίζονται στις άκρες ή τις διακλαδώσεις των βλαστών και αποτελούνται από λίγα γαλαζία άνθη, τα οποία περιβάλλονται από πράσινα βράκτια. Οι καρποί φέρουν μικρά λέπια στην κορυφή τους. Ένα μεσογειακό είδος που φύεται κυρίως σε παραθαλάσσια αμμώδη ή πετρώδη εδάφη αλλά και σε ορεινές περιοχές. Ανθίζει από τον Μάιο μέχρι τον Ιούλιο.

(**Spiny Chicory**). A perennial plant, up to 20 cm in height, with a strong root. The leaves are elongated, almost intact or serrated to lobed. The stalks are rigid, dichotomic, branching, and end in a thorny point. The inflorescences appear at the tips or on the branches of the shoots, and are composed of a

few blue flowers surrounded by green bracts. The fruits have small scales on their tips. A Mediterranean species, which grows mainly in coastal, sandy or stony ground, but also in mountainous areas. Flowers from May to July.

Delphinium peregrinum (Ranunculaceae)

Λεπτό μονοετές φυτό μέχρι 70 cm, συνήθως με ένα βλαστό που διακλαδίζεται στο ανώτερο τμήμα του. Φύλλα βάσης σε μορφή βεντάλιας, διαιρεμένα σε λοβούς, φύλλα βλαστού με λιγότερους

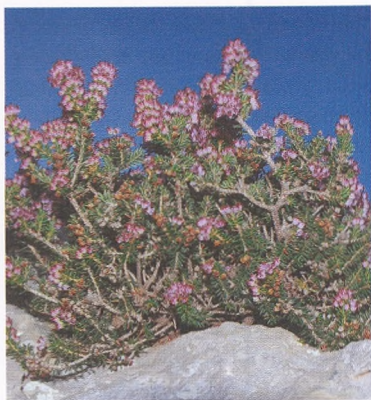

λοβούς και ανώτερα φύλλα ακέραια, λογχοειδή. Άνθη μήκους 2-2,5 cm, γαλάζια, γαλάζια-ιώδη ή καστανωπά, με μακρύ πλῆκτρο που είναι οριζόντιο ή στρέφεται προς τα πάνω. Ο καρπός αποτελείται από τρία τμήματα. Είδος της ανατολικής Μεσογείου που επεκτείνεται ανατολικά μέχρι το Ιράν. Συναντάται σε θαμνώνες, πετρώδεις πλαγιές, ακαλλιέργητους αγρούς και παραθαλάσσιες θέσεις και ανθίζει από τον Μάιο μέχρι τον Ιούλιο.

A slim annual, up to 70 cm in height, usually with one stem dividing in its upper part. The base leaves are fan-shaped, divided into lobes, the stem leaves have fewer lobes, and the upper leaves are intact and lanceolate (spear-shaped). The flowers are 2-2.5 cm long, blue, blue-violet or brownish, with a long spur, either horizontal or curving upwards. The fruit consists of three almost independent parts. This species is found in the Eastern Mediterranean, extending as far east as Iran. It occurs in shrub land, stony hillsides, uncultivated fields and coastal areas and it flowers from May to July.

Erica manipuliiflora (Ericaceae)

Ξυλώδης θάμνος με διακλαδισμένους βλαστούς ύψους έως 80 cm. Φύλλα συχνά σε ομάδες των τεσσάρων, γραμμοειδή έως λογχοειδή, με αναδιπλωμένα περιθώρια, μήκους 4-8 mm. Άνθη σε ομάδες στο ανώτερο τμήμα των βλαστών, μικρά, κωδωνοειδή, ρόδινα. Οι πορφυροί ανθήρες είναι λίγο μακρύτεροι των ανθέων. Φυτό της κεντρικής και ανατολικής Μεσογείου, με φθινοπωρινή ανθοφορία (Σεπτέμβριος έως Νοέμβριος). Εμφανίζεται σε πλαγιές και πετρώδεις θέσεις δημιουργώντας συχνά εκτεταμένους θαμνώνες σε χαμηλό και μεσαίο υψόμετρο.

(Erica). A woody shrub with branching stems up to 80 cm in height. The leaves are often in groups of four, needlelike to spear-shaped, with curled edges, 4-8 mm in length. Small, bell-shaped, pink flowers grow in groups on the terminal parts of the plant, and the long, purple anthers slightly protrude from the flowers. A plant of the Central and Eastern Mediterranean, flowering in autumn (September to November). It is present on hillsides and in stony places, often creating extensive bushy cover at low to medium altitude.

Eryngium maritimum (Apiaceae)

Φυτό ποώδες πολυετές ύψους 20-35 cm. Τα φύλλα της βάσης είναι έμμοιχα, δερματώδη, γαλαζοπράσινα, με ακανθώδεις απολήξεις, συχνά χωρισμένα σε

λοβούς. Τα φύλλα του βλαστού αν και παρεμφερή είναι μικρότερα και άμισχα. Ο βλαστός διακλαδίζεται στο ανώτερο τμήμα του και οι ταξιανθίες, στις απολήξεις του βλαστού, αποτελούνται από γαλάζια άνθη σε σφαιρικές ομάδες που υποβαστώνται από ακανθωτά βράκτια. Πρόκειται για παραθαλάσσιο φυτό, που εμφανίζεται συνήθως σε αμμόδεις παραλίες. Έχει ευρεία εξάπλωση στην Ευρώπη και τη Μεσόγειο.

(Sea Holly, Apiaceae). An herbaceous perennial, 20-35 cm high. The basal leaves are petiolated, leathery, bluish-green, with thorny margins, often separated into lobes. The upper leaves are similar, but smaller and sessile. The stem branches at its upper part and the inflorescences at the tips are composed of blue flowers in spherical clusters, supported by thorny bracts. *Eryngium maritimum* is a seaside plant, usually appearing on sandy beaches, widely distributed in Europe and the Mediterranean.

Frankenia pulverulenta (Frankeniaceae)

Μονοετές φυτό με απλωτούς, οριζόντιους, τριχωτούς βλαστούς. Φύλλα μικρότερα του 1 cm, συχνά τοποθετημένα σε ομάδες, επίπεδα, τριχωτά τουλάχιστον στην κάτω επιφάνειά τους. Άνθη μονήρη ή σε ομάδες, με πέντε σέπαλα και πέντε ρόδινα έως ιώδη πέταλα. Ένα φυτό που εμφανίζεται σε αμμόδεις και χαλικώδεις παραθαλάσσιες θέσεις, σε πλαγιές κοντά στη θάλασσα και σε αλμυρούς βάλτους. Ανθίζει από τον Μάιο μέχρι τον Ιούλιο. Έχει ευρεία εξάπλωση από τη νότια Ευρώπη και τη βόρεια Αφρική μέχρι το Ιράν στα ανατολικά.

(European Sea-Heath). Annual plant with spreading, horizontal, hairy stems. The leaves are less than 1 cm in length, often arranged in groups, flat and hairy at least on the underside. Flowers single or in clusters, with 5 sepals and 5 pink to purple petals. A plant which is seen in sandy or pebbly seaside spots, on slopes near the sea, and on saltmarsh, it flowers from May to July. Widely distributed from southern Europe and North Africa eastwards as far as Iran.

Genista acanthoclada

(Fabaceae)

Πυκνός, ακανθωτός θάμνος ύψους μέχρι 150 cm αλλά συνήθως χαμηλότερος. Φύλλα με τρία φυλλάρια. Άνθη με 5 πέταλα, κίτρινα, επιμήκη, τριχωτά στη ράχη τους, μήκους έως 1,5 cm, συγκεντρωμένα σε ταξιανθίες. Καρπός τριχωτός, μήκους περίπου 1 cm, με ένα σπέρμα. Συνηθισμένο είδος των φρυγάνων και των θαμνώνων, εξαπλωμένο σε πολλές περιοχές της Ελλάδας και

την ανατολικής Μεσογείου. Ανθίζει από τα τέλη Μαρτίου έως τον Ιούνιο, αναλόγως του υψομέτρου και της έκθεσης.

A dense, spiny shrub, height up to 150 cm, but usually less than this. The leaf is composed of three leaflets. The yellow flowers are elongated, hairy on the back, up to 1.5 cm long, each with 5 petals. They form clustered inflorescences. The fruit is hairy, about 1 cm long and contains a single seed. A common species in phrygana and scrubland, widespread in many areas of Greece and the Eastern Mediterranean. It flowers from late March until June, depending on altitude and exposure.

Hymenonema graecum

(Asteraceae)

Πολυετές, ποώδες είδος με λίγους όρθιους τριχωτούς βλαστούς. Φύλλα βάσης τριχωτά, λοβωτά, με οδοντώσεις στην περιφέρεια και ακραίο λοβό μεγαλύτερο των άλλων. Φύλλα βλαστών παρεμφερή με αυτά της βάσης αλλά μικρότερα σε μέγεθος, με λιγότερους λοβούς. Ταξιανθίες στις άκρες των βλαστών, περιβαλλόμενες από ωοειδή βράκτια με πράσινο κεντρικό τμήμα και ανοιχτόχρωμο περιθώριο. Ανθίδια κίτρινα, σε ακτινωτή διάταξη. Καρπός με καστανά λέπια στην κορυφή του. Ενδημικό είδος της περιοχής του Αιγαίου, φύεται σε θαμνώνες, σε πετρώδεις τόπους και σε άκρες δρόμων ή αγρών. Ανθίζει από τον Απρίλιο μέχρι τον Ιούνιο.

Herbaceous perennial, with a few upright, hairy shoots. The basal leaves are hairy, lobed, with serrated edges and a larger final lobe. The leaves on the stem are similar to those on the base, but smaller and with fewer lobes. The inflorescence at the stem tip is subtended by ovate bracts

with a green central part and a pale outer part. The flowers are yellow, and in ray formation. There are brown scales at the tip of the fruit. A species endemic to the Aegean region, it grows in shrub lands, in stony locations, at roadsides and in fields. Flowers from April to June.

Juniperus phoenicea (Cupressaceae)

Ξυλώδης θάμνος ή μικρό δέντρο ύψους μέχρι 6 m. Φύλλα μικρά, λεπι-οειδή, ρομβικά-ωοειδή με μεμβρανώ-δες περιθώριο, πιεσμένα πάνω στους κλάδους, σε ομάδες των 2 ή 3. Άρρε-να και θήλεα άνθη (κώνοι) σε διαφο-ρετικά άτομα. Ψευδοκαρποί (θηλυκοί κώνοι) σφαιρικοί, πράσινοι αρχικά και καστανοί-κόκκινοι όταν ωριμάζουν, διαμέτρου 8-15 mm, που περιέχουν 3-9 σπέρματα. Συνηθισμένο είδος σε παραθαλάσσιες πλαγιές και πετρώδεις ή αμμώδεις θέσεις συνήθως χαμηλού υψομέτρου. Εξαπλώνεται σχεδόν σε όλη τη Μεσόγειο.

(**Phoenicean Juniper**). A woody shrub or small tree up to 6 m tall, with small, scale-like rhombic/ovate leaves in groups of two or three, pressed close to the branches. There are male and female flower (cones) on sepa- rate individuals. Pseudocarps (female cones), spherical, initially green and ripening to reddish brown, 8-15 mm in diameter, each with 3-9 seeds. This is a common species on coastal slopes and stony or sandy locations, usually at low altitudes. It is distributed almost all over the Mediterranean.

Lagoecia cuminoides (Apiaceae)

Μικρό, μονοετές φυτό, συνήθως με διακλαδώσεις στο ανώτερο τμήμα του, ύψους έως 40 cm. Χαμηλότερα φύλλα επιμήκη, με πολλά ζεύγη φυλλαρίων σε παράλληλη διάταξη που φέρουν σχίσεις ή οδοντώσεις. Τα μικρά, αφανή άνθη στις άκρες των βλαστών με τη μορφή σφαιρικών σχηματισμών διαμέτρου 1-2 cm ιδιαίτερα εμφανών κατά την καρποφορία. Το είδος έχει ευρεία εξάπλωση σε πολλά τμήματα της Μεσογείου και εκτείνεται ανατολικά μέχρι το Ιράν. Εμφανίζεται σε ξηρές πετρώδεις πλαγιές, σε χέρσους αγρούς, σε λόφους και σε περιθώρια δρόμων. Ανθίζει κυρίως τον Απρίλιο και τον Μάιο.

(**Common Wild Cumin**). A small annual plant usually branching in the upper part, up to 40 cm high. The lower leaves are elongated, and consist of numerous alternate pairs of divided or serrated leaflets. The small, inconspicuous flowers at the tip of the stems form spherical umbels 1-2 cm in diameter, especially obvious during fruiting. The species is widely distributed in many parts of the Mediterranean, and as far

eastward as Iran, appearing on dry, stony slopes, in fallow fields, hillsides and roadsides. It flowers mainly in April and May.

Lagurus ovatus (Poaceae)

Μικρό μονοετές φυτό που φέρει συνήθως μόνο έναν βλαστό ύψους μέχρι 70 cm. Φύλλα στενά ταινιοειδή, ακέραια, τριχωτά, με κατώτερο τμήμα που διευρύνεται και περιβάλλει τον βλαστό. Η πυκνή ωοειδής ταξιανθία στην απόληξη του βλαστού αποτελείται από αφανή άνθη, που περιβάλλονται από τριχωτά βράκτια που φέρουν μακριές, λευκές ή κίτρινες σκληρές τρίχες. Κοινό είδος σε πολλές περιοχές χαμηλού υψομέτρου της Μεσογείου, εκτεινόμενο μέχρι την ΒΔ Ευρώπη και την Κασπία. Συχνό σε λιβάδια, περιθώρια δρόμων και άκρες αγρών. Ανθίζει από τον Μάρτιο μέχρι τον Ιούνιο.

(Hare's Tail Grass). A small annual, usually with a single stem up to 70 cm high. The narrow, hairy, tape-like, undivided leaves widen and encircle the base of the stem. The dense, ovate inflorescence in the top of the stem is composed of inconspicuous florets surrounded by hairy bracts, with long white or yellow bristles. A common species in many low altitude areas of the Mediterranean, extending to NW Europe and the Caspian region. Common in meadowland, on roadsides and the edges of fields. Flowers in May and June.

Medicago marina (Fabaceae)

Πολυετές, ποώδες φυτό με λευκωπούς βλαστούς εξαιτίας πυκνής τρίχωσης, οι οποίοι συνήθως εφάπτονται στο έδαφος. Τα φύλλα αποτελούνται από

3 αναδιπλωμένα φυλλάρια με αντεστραμμένο ωοειδές σχήμα. Τα κίτρινα άνθη εμφανίζονται σε ομάδες των 5-12 και έχουν μήκος 7-10 mm. Ο τριχωτός καρπός αποτελείται από 2-4 ομόκεντρες σπείρες που φέρουν λευκά τριχίδια και μικρές άκανθες. Φυτό των αμμωδών (σπανιότερα πετρωδών) παραλιών της Μεσογείου, με επέκταση στη Δ Ευρώπη και τη Μαύρη Θάλασσα. Ανθίζει από τον Φεβρουάριο μέχρι τον Ιούνιο.

(Coastal Medick). An herbaceous perennial whose stems are whitish due to the thick down which covers them, and prostrate. The leaves are composed of 3 curled, obovate leaflets. The yellow flowers grow in groups of 5-12, and are 7-10 mm long. The hairy fruit consists of 2-4 concentric spirals, covered in white hairs and small spines. A plant of the sandy (more rarely stony) beaches of the Mediterranean, extending as far as Western Europe and the Black Sea. Flowers February to June.

Onobrychis aequidentata (Fabaceae)

Φυτό ποώδες, ετήσιο, με βλαστούς ανερχόμενους ή όρθιους, που μπορεί να φτάσουν τα 45 cm. Έχει φύλλα σύνθετα με 5-8 ζεύγη φυλλαρίων. Τα άνθη του έχουν ανοικτό ή έντονα ρόδινο χρώμα και εμφανίζονται στις άκρες επιμήκων βλαστών. Οι καρποί του έχουν 4-7 πλατείς οδόντες στη ράχη τους. Φύεται σε ανοικτές θαμνώδεις θέσεις, σε πετρώδεις ασβεστολιθικές θέσεις, καλλιεργημένους και ακαλλιέργητους αγρούς, άκρες μονοπατιών και περιστασιακά σε ξέφωτα πευκοδασών και θίνες. Η περίοδος ανθοφορίας, ανάλογα με το υψόμετρο και την περιοχή, διαρκεί από τον Φεβρουάριο έως τον Ιούλιο. Η κύρια περιοχή εξαπλώσής της περιλαμβάνει τις χώρες

της Β. Μεσογείου από τη Γαλλία έως την Τουρκία και την Κύπρο.

An herbaceous annual, with ascending or erect stems, which can reach 45 cm. It has compound leaves with 5-8 pairs of leaflets. Flowers are light or more intense pink, and appear at the end of long peduncles. The fruit margin has 4-7 broadly triangular teeth. It grows in open shrub land, and in rocky limestone locations, on cultivated and uncultivated land, the edges of paths, and occasionally in the clearings of pine forest and on sand dunes. Flowering, depending on altitude and region, lasts from February until July. The main area where this plant is found is in the countries of the Northern Mediterranean, from France eastwards to Turkey and Cyprus.

Origanum onites (Lamiaceae)

Πρόκειται για είδος ρίγανης. Είναι ένας πολύκλαδος χαμηλός θάμνος με ύψος που φθάνει τα 65 cm. Τα φύλλα του είναι μικρά, χνουδωτά, καρδιοειδή έως ωοειδή. Έχει άνθη λευκά, εύοσμα, που σχηματίζουν συμπαγείς, σχεδόν σφαιρικές ταξιανθίες στις άκρες των βλαστών. Όλα τα μέρη του φυτού έχουν αδένες, που παράγουν αιθέριο έλαιο. Φύεται κυρίως σε πετρώδεις και βραχώδεις, συνήθως ασβεστολιθικές, περιοχές και μερικές φορές σε ημισκιερές θέσεις. Ανθοφορεί από τον Απρίλιο έως τον Αύγουστο. Εξαπλώνεται κυρίως στην περιοχή της Α. Μεσογείου (από τη Σικελία έως την Τουρκία).

(Oregano, Rigani). A species of oregano, this is a low, branching shrub, up to 65 cm in height. Leaves are small, hairy and heart-shaped or ovate. The flowers are white and fragrant, and form compact, almost spherical inflorescences at

the tips of the stems. All parts of the plant have glands which produce essential oil. It grows mainly in stony and rocky places, usually on limestone, and sometimes in semi-shaded positions. It flowers from April to August. Distributed mainly in the Eastern Mediterranean (from Sicily to Turkey).

Pistacia lentiscus (Anacardiaceae)

Είδος αειθαλούς θάμνου ή μικρού δέντρου που μπορεί να φθάσει σε ύψος τα 4 m. Έχει φύλλα σύνθετα που αποτελούνται από 2-7 ζεύγη φυλλαρίων. Τα άνθη είναι μονογενή (αρσενικά ή

θηλυκά) και σχηματίζουν μικρές ταξιανθίες. Ο καρπός είναι σφαιρικός και έχει ερυθρό χρώμα αρχικά και έντονα μελανό, γυαλιστερό κατά την ωρίμασή του. Φύεται σε ξηρές, πετρώδεις θέσεις, κοντά στην ακτή, σε αμμοθίνες, θαμνώνες, ανοίγματα αλλά και στον υπώροφο δασών. Πρόκειται για τον κοινώς λεγόμενο σχίνο. Η εξάπλωσή του περιλαμβάνει όλη την περιοχή της Μεσογείου. Από μία ποικιλία του φυτού αυτού (cv. *chia*) παράγεται η γνωστή μας χιώτικη μαστίχα.

An evergreen shrub or small tree, which can grow up to 4 m in height. It has compound leaves consisting of 2-7 pairs of leaflets. The flowers are either male or female, and form small inflorescences. The fruit is spherical, red in colour early on, ripening to a deep, shiny black. It grows in dry, stony places, near to the coast, in sand dunes, in shrub land, glades, and also in forest clearings. Usually known as schinos or skinos in Greece, it is distributed throughout the Mediterranean. One variety of the plant (cv. *chia*) produces the famous Chios mastic.

Plantago cretica (Plantaginaceae)

Φυτό ποώδες, ετήσιο με ύψος που συνήθως δεν υπερβαίνει τα 10 cm. Φύλλα γραμμοειδή-λογχοειδή με μακριές τρίχες. Ανθοφόροι βλαστοί κατά πολύ μικρότεροι από τα φύλλα με μήκος μόλις 1 cm. Άνθη μικρά, μεμβρανώδη, σε σφαιρικές ταξιανθίες που θυμίζουν στάχυ. Φύεται σε ξηρές πετρώδεις θέσεις, σε βοσκοτόπους αλλά και σε διαταραγμένες από τον άνθρωπο περιοχές. Ανθίζει κατά τους μήνες Απρίλιο και Μάιο. Πρόκειται για φυτό που εξαπλώνεται στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

A herbaceous annual, not usually exceeding a height of 10 cm. The leaves are linear-lanceolate, with long hairs. The flower-bearing stems are much shorter than the leaves, usually just 1 cm in length or shorter. The inflorescences are spherical, shaped like dense spikes. It bears small, membranous flowers and grows in arid, stony locations, pastureland and other areas disturbed by human activity. It flowers in April and in May. Widespread throughout the Eastern Mediterranean.

Prasium majus (Lamiaceae)

Διακλαδιζόμενος θάμνος με ύψος που σπανίως φτάνει το 1 m. Έχει φύλλα ωοειδή, με οδοντωτά άκρα, λεία και μερικές φορές στιλπνά. Τα άνθη του είναι συνήθως λευκά και λεία. Ο καρπός όταν ωριμάσει έχει χρώμα μελανό. Φύεται σε δάση, θαμνώνες αείφυλλων σκληρόφυλλων, άκρες δρόμων, βραχώδεις θέσεις σε ηφαιστειακά και ασβεστολιθικά πετρώματα. Ανθίζει από το Μάρτιο έως το Μάιο. Η εξάπλωσή του περιλαμβάνει το σύνολο της περιοχής της Μεσογείου.

(White Hedge Nettle). A branching shrub, which rarely reaches a height of 1 m. It has ovate leaves with serrated edges, smooth and sometimes glossy. The flowers are usually smooth and

white. The ripe fruit is black. It grows in woods, maquis, roadsides, rocky places, on volcanic and limestone rock. It flowers from March to May. Distributed over the whole of the Mediterranean region.

Pseudorlaya pumila (Apiaceae)

Φυτό ποώδες, ετήσιο, με ύψος συνήθως έως 15 cm (σπανίως μπορεί να φτάσει έως 30 cm) και βλαστό που διακλαδίζεται από τη βάση. Φύλλα σύνθετα, πολυσχιδή με επιμήκη λογχοειδή τμήματα. Σκιαδία με πολυάριθμα μικρά άνθη ρόδινου και σπανιότερα πορφυρού χρώματος. Καρπός αγκαθωτός, συχνά με ερυθρή απόχρωση στη βάση. Φύεται σε αμμώδεις ακτές και ανθίζει από τον Φεβρουάριο έως τον Απρίλιο. Είδος με ευρεία εξάπλωση στην περιοχή της Μεσογείου.

(Dune Carrot). A herbaceous annual, up to 15 cm high (rarely up to 30 cm), with a stem that branches from the base. The leaves are compound and much divided into lanceolate segments. The umbel has numerous tiny pink flowers, more rarely purple. The fruit is spiny, often reddish at the base. It grows on sandy coastlands, and flowers between February and April. A widespread species in the Mediterranean region.

***Rhamnus lycioides* subsp.
oleoides (Rhamnaceae)**

Αειθαλής ή φυλλοβόλος, πολύκλαδος θάμνος με ύψος που μπορεί να φτάσει τα 2,5 m. Κλάδοι που καταλήγουν σε οξύ και μακρύ αγκάθι. Έχει φύλλα πολύμορφα, γυμνά ή χνουδωτά, με λεία κράσπεδα. Τα άνθη του είναι πολύ μικρά, μονογενή, πρασινωπά, τοποθετημένα κατά δέσμες στις μασχάλες των φύλλων. Ο καρπός είναι σχεδόν σφαιρική δρύπη με ερυθρό χρώμα. Φύεται σε πετρώδεις και βραχώδεις ασβεστολιθικές θέσεις. Ανθίζει από τον Μάρτιο έως τον Μάιο. Εξαπλώνεται στη Ν. Ευρώπη, τη ΒΔ Αφρική και την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

An evergreen or deciduous shrub, up to 2.5 m in height. The branches end in a long, sharp spike. The leaves are of various shapes, sometimes bare, sometimes downy, and with a smooth edge. Flowers are usually unisexual and tiny, greenish, and arranged in bunches in the leaf axils. The fruit is a drupe, almost spherical and red. It grows in stony and rocky limestone areas. It flowers from March to May, and is distributed in Southern Europe, North West Africa and the Eastern Mediterranean.

***Satureja thymbra*
(Lamiaceae)**

Αρωματικός θάμνος, πολύκλαδος με ύψος που σπανίως υπερβαίνει τα 40 cm. Φύλλα συνήθως γραμμοειδή-λογχοειδή. Άνθη ιώδη έως πορφυρά που σχηματίζουν επάκριες, χαλαρές ταξιανθίες. Φύεται σε ξηρές πετρώδεις θέσεις με φρύγανα, συνήθως σε ασβεστολιθικά πετρώματα. Ανθίζει από τον Απρίλιο έως τον Ιούνιο. Εξαπλώνεται στην περιοχή της Α. Μεσογείου. Χρησιμοποιείται στη μαγειρική αλλά και στην αρωματοποιία και είναι γνωστό σε αρκετές περιοχές της χώρας με την ονομασία θρούμπι.

(Savory). An aromatic, branching shrub, rarely exceeding 40 cm in height. Leaves are usually linear-lanceolate, and the flowers are violet to purple, grouped into loose, apical inflorescences. It grows in dry, stony places with phrygana vegetation, usually on limestone. It flowers from April to June. Found throughout the Eastern Mediterranean. Used as a cooking herb, and also in perfumery. Known in several areas of Greece as Throumbi.

Scolymus hispanicus

(Asteraceae)

Φυτό ποώδες έτεές ή πολυετές, αγκαθωτό. Βλαστώμε ύψος έως 70 cm, με διακεκομμένα, αγκαθωτά πτερύγια. Φύλλα επίσης χκαθωτά, ωοειδή έως επιμήκη. Άνθη ίτρινα σε κεφάλια. Φύεται σε άκρες δόμων, ακαλλιέργητους αγρούς και ενικώς διαταραγμένες από τον άνθρωπο θέσεις. Ανθοφορεί συνήθως από τον Ιούνιο έως τον Αύγουστο. Η κυία περιοχή εξάπλωσής του είναι η Μεσόγειος αλλά φθάνει μέχρι την Κριμαία.

(Common Gden Thistle)

A biennial or perennial thorny plant. The stem can reach 70 cm in height and has discontinuous, spiny wings. The leaves are also spiny and ovate or oblong. The yellow flowers form heads. It grows on roadsides, in uncultivated fields and in places which have been disturbed by human activity. It usually flowers from June to August. It grows mainly in the Mediterranean area, but can be found as far away as the Crimean Peninsula.

Silene sedoides

(Caryophyllaceae)

Φυτό μικροσκοπικό, ετήσιο, ποώδες, με βλαστό που συνήθως διακλαδίζεται από τη βάση και φτάνει σε ύψος έως τα 15 cm. Τα φύλλα στη βάση του βλαστού είναι επιμήκη, συνήθως

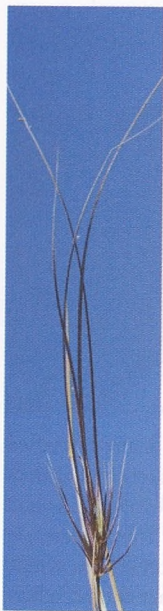
άμισχα, μερικές φορές σαρκώδη. Έχει άνθη ρόδινα έως ερυθρά σε αραιές ταξιανθίες. Ο καρπός είναι μία επιμήκης, πολύσπερμη κάψα. Φύεται συνήθως σε βραχώδεις παράκτιες θέσεις. Ανθίζει τους μήνες Απρίλιο έως Ιούνιο. Φυτό με ευρεία εξάπλωση στη Ν. Ευρώπη, τη Β. Αφρική και την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

A tiny herbaceous annual, with a stem usually branching from the base, and reaching a height of up to 15 cm. The leaves at the base are oblong, usually sessile, and sometimes fleshy. Flowers are pink to red in sparse inflorescences. The fruit is an elongated capsule, containing many seeds. It usually grows in rocky coastal locations, and flowers from April to June. *Silene sedoides* is widespread in Southern Europe, North Africa and the Eastern Mediterranean.

Taeniatherum caput-medusae subsp. *crinitum*

(Poaceae)

Φυτό ποώδες, ετήσιο. Οι βλαστοί του φτάνουν σε ύψος έως τα 50 cm. Τα άνθη του σχηματίζουν συμπαγείς στάχεις στις άκρες των βλαστών και περιβάλλονται από βράκτια με μακρύ άγανο. Τα φύλλα του στρέφονται προς τα μέσα όταν ξηραίνονται. Φύεται σε

πετρώδεις θέσεις, σε ξηρά λιβάδια και αραιούς θαμνώνες. Ανθοφορεί από τον Απρίλιο έως τον Αύγουστο. Πρόκειται για φυτό με ευρεία εξάπλωση που περιλαμβάνει την περιοχή της Μεσογείου και φτάνει ανατολικά μέχρι το Δ. Πακιστάν.

(Medusahead)

A herbaceous annual, with stems up to 50 cm in height. Flowers form compact spikes at the tips of the stems,

subtended by bracts with long awns. Leaves turn inwards when dry. The plant grows in stony locations, dry meadowland and sparse shrub land. It flowers April to August. This plant is widespread from the Mediterranean region as far as Western Pakistan.

Teucrium capitatum

(Lamiaceae)

Φυτό θαμνώδες με βλαστούς κατακείμενους ή όρθιους που φτάνουν σε ύψος τα 40 cm. Καλύπτεται από πυκνές λευκές ή γκρι τρίχες. Τα φύλλα του είναι επιμήκη έως λογχοειδή με οδοντωτά κράσπεδα. Τα άνθη του έχουν λευκό ή ανοικτό ρόδινο χρώμα και σχηματίζουν πυκνές κεφαλιόμορφες ταξιανθίες στις άκρες των βλαστών. Φύεται συνήθως σε ξηρές πετρώδεις θέσεις με φρύγανα, σε ανοίγματα θαμνώνων και δασών, αλλά και σε άκρες αγρών. Ανθίζει τους μήνες Απρίλιο έως Σεπτέμβριο, ανάλογα με το υψόμετρο και την περιοχή. Εξαπλώνεται στις χώρες της Ν. Ευρώπης, της Μεσογείου και

της Μαύρης Θάλασσας. Έρευνες έχουν αποδείξει ότι η μακροχρόνια λήψη αφεψημάτων του φυτού αυτού μπορεί να έχει ηπατοτοξική δράση.

A bushy plant with stems erect or prostrate and reaching a height of up to 40 cm. It is covered in thick white or grey hairs and has lanceolate to oblong, straight leaves with serrated edges. The flowers are white or light pink, and form head-shaped inflorescences at the stem tips. It usually grows in dry, stony places with phrygana vegetation, in clearings of shrub land and woods, but also at the edges of fields. It flowers from April to September, depending on the altitude and region. Widespread in the countries of Southern Europe, the Mediterranean and the Black Sea. Research has shown that long-term consumption of tisanes brewed from this plant can have a toxic effect on the liver.

Thapsia garganica

(Apiaceae)

Φυτό ποώδες, πολυετές, με παχιά κονδυλώδη ρίζα και βλαστό λείο, γλαυκό, ο οποίος μπορεί να φτάσει σε ύψος τα 2 m. Φύλλα βάσης σύνθετα δις ή τρις πτεροειδή. Φύλλα βλαστού που σταδιακά μετατρέπονται σε ευρύ κολεό. Σκιαδία με πολυάριθμα κίτρινα άνθη. Καρποί πεπιεσμένοι, λείοι με πτερύγιο περιμετρικά. Φύεται σε ξηρές πετρώδεις θέσεις, σε φρύγανα αλλά και κράσπεδα δρόμων. Ανθοφορεί τους μήνες

Απρίλιο και Μάιο. Η εξάπλωση του είδους περιλαμβάνει τη ΝΔ Ευρώπη και την περιοχή της Μεσογείου.

A herbaceous perennial of up to 2 m in height, with a thick, tuberous root and a smooth, glaucous-green stem. The base leaves are compound, divided two or three times; the stem leaves gradually transformed into broad sheaths. The many yellow flowers form umbels. The fruits are compressed, glabrous, with lateral wings. It grows in stony places, phrygana and roadsides, and flowers in April and May. Widely distributed in SE Europe and the Mediterranean region.

Thymbra capitata

(*Coridothymus capitatus*,

Thymus capitatus, Lamiaceae)

Πολύκλαδος, αρωματικός, προσκεφαλίομορφος θάμνος, με ύψος που συνήθως δεν υπερβαίνει τα 50 cm. Τα φύλλα του είναι άμισχα, γραμμοειδή με γκριζωπό χνούδι. Έχει άνθη με ανοικτό ή έντονο ρόδινο χρώμα (μερικές φορές λευκά) που σχηματίζουν μικρές, συμπαγείς, σχεδόν σφαιρικές ταξιανθίες στις άκρες των κλάδων. Φέρει αδένες που παράγουν αιθέριο έλαιο. Φύεται σε ξηρές πετρώδεις περιοχές, μερικές φορές σε θίνες ή σε παράκτιες θέσεις. Ανθίζει από το Μάιο έως τον Οκτώβριο. Πρόκειται για κοινό είδος της

Μεσογείου γνωστό σε αρκετές περιοχές της νότιας κυρίως Ελλάδας με το όνομα θυμάρι.

An aromatic shrub, many-branched and cushion-shaped, rarely higher than 50 cm. The leaves are sessile, linear, and with a greyish down. The flowers are light or vivid pink, sometimes white, and form small, compact almost spherical inflorescences at the head of the branches. The glands of the plant secrete essential oil. It grows in dry, stony places, sometimes on sand-dunes or along the coast. It flowers May to October. A common species in the Mediterranean, known as Thymari in several Greek areas, particularly in the south.

Thymelaea tartonraira

(Thymelaeaceae)

Φυτό θαμνώδες με ύψος που φτάνει μέχρι τα 60 cm. Τα φύλλα του είναι άμισχα και καλύπτονται από πυκνές υποκίτρινες, ασημόχρωμες ή γκρι μεταξώδεις τρίχες. Τα άνθη έχουν ανοικτό κίτρινο χρώμα και σχηματίζουν δέσμες ανά 2-5 στις μασχάλες των φύλλων. Φύεται συνήθως σε ξηρές πετρώδεις περιοχές με φρύγανα, ακαλλιέργητους αγρούς αλλά και ξέφωτα πευκοδασών. Ανθίζει από τον Μάρτιο έως τον Μάιο. Πρόκειται για είδος πολύμορφο με εξάπλωση σε όλη την περιοχή της Μεσογείου.

A bushy plant, up to 60 cm high. The leaves are sessile and covered in thick yellowish or grey silky hairs. Flowers are a light yellow colour and form bunches of 2-5 in the axils of the leaves. It usually grows in dry, stony places with phrygana, uncultivated farmland, and clearings in pine-forests. Flowers from March to May. A polymorphic species which occurs throughout the whole Mediterranean region.

Trifolium campestre

(Fabaceae)

Φυτό ποώδες, ετήσιο, με ανερχόμενους ή κατακείμενους βλαστούς, που μπορεί να φτάσουν σε ύψος τα 30 cm. Τα φύλλα του είναι σύνθετα και αποτελούνται από τρία φυλλάρια. Έχει άνθη με ανοικτό ή έντονο κίτρινο χρώμα, που σχηματίζουν σφαιρικές, πολυανθείς ταξιανθίες. Φύεται σε θαμνώνες με φρύγανα, αγρούς και έντονα επη-

ρεαζόμενες από τον άνθρωπο θέσεις. Ανθίζει κυρίως από τον Φεβρουάριο έως τον Απρίλιο. Έχει ευρεία εξάπλωση σχεδόν σε όλη την Ευρώπη και την περιοχή της Μεσογείου έως το Ιράν.

(Hop Trefoil). An herbaceous annual, with stems ascending or lying along the ground up to 30 cm long. Its compound leaves have 3 leaflets. Flowers are light or brighter yellow, and several of them form spherical flowerheads. It grows among bushes and phrygana, in fields, and places affected by human activity. It flowers from February to April. Widely distributed throughout most of Europe and the Mediterranean region as far as Iran.

Trifolium stellatum

(Fabaceae)

Φυτό ποώδες, ετήσιο, με ανερχόμενους ή κατακείμενους, διακλαδιζόμενους από τη βάση, βλαστούς με ύψος που μπορεί να φτάσει τα 30 cm. Έχει φύλλα σύνθετα αποτελούμενα από τρία φυλλάρια. Τα άνθη του έχουν λευκό ή ρόδινο χρώμα και σχηματίζουν σφαιρικές ταξιανθίες. Τα σέπαλα ανοίγουν προς τα έξω κατά την καρποφορία. Φύεται σε καλλιεργημένους και ακαλλιεργητους αγρούς, διαταραγμένες από τον άνθρωπο θέσεις, βοσκότοπους, θαμνώνες και σε πετρώδεις περιοχές. Ανθοφορεί συνήθως από τον Φεβρουάριο έως τον Απρίλιο. Η εξάπλωσή του περιλαμβάνει τη Δ. Ευρώπη και την περιοχή της Μεσογείου έως το Ιράν.

(Starry Clover). An herbaceous annual branching from the base, stems ascending or lying along the ground, up to 30 cm long. Its compound leaves have 3 leaflets. Flowers are white or pink and form spherical flowerheads. The sepals spread outwards during

fruiting. It grows in cultivated and uncultivated fields, land disturbed by human activity, grazing land, scrublands and stony areas. It usually flowers from February to April. Areas of distribution include Western Europe and the Mediterranean region eastwards to Iran.

Trifolium tomentosum (Fabaceae)

Φυτό ποώδες, ετήσιο, πολύκλαδο με έρποντες, λείους ή σχεδόν λείους βλαστούς, με μήκος έως 25 cm. Έχει φύλλα σύνθετα αποτελούμενα από τρία φυλλάρια. Τα άνθη έχουν ανοικτό ή φωτεινό ρόδινο χρώμα και σχηματίζουν συμπαγείς, σφαιρικές ταξιανθίες. Ο κάλυκας (σέπαλα) διογκώνεται κατά τη διάρκεια της καρποφορίας. Φύεται σε καλλιεργημένους και ακαλλιέργητους αγρούς, διαταραγμένες από τον άνθρωπο θέσεις, άκρες δρό-

μων και περιστασιακά σε λιβάδια και ξέφωτα δασών. Ανθοφορεί συνήθως από τον Μάρτιο έως τον Μάιο. Η εξάπλωσή του περιλαμβάνει τις Παραμεσόγειες χώρες και ανατολικά φθάνει έως το Ιράν.

(Woolly Clover)

An herbaceous annual, many-branching, with creeping smooth, or almost smooth stems, reaching a height of up to 25 cm. Its compound leaves have three leaflets, and its bright pink flowers form densely packed spherical flowerheads. The calyx swells during fruiting. It grows in cultivated and uncultivated farmland, areas disturbed by human activity, roadsides, and occasionally in meadowland and forest clearings. It usually blooms from March to May. The species is distributed among the countries around the Mediterranean and eastward as far as Iran.

Tuberaria guttata (Cistaceae)

Φυτό λεπτοφυές, ποώδες, ετήσιο, συνήθως με διακλαδιζόμενο βλαστό που φτάνει σε ύψος τα 30 cm. Τα φύλλα του είναι επιμήκη, ελλειπτικά και μερικές φορές λογχοειδή και έχουν τρία εμφανή νεύρα τουλάχιστον στη βάση τους. Τα άνθη είναι κίτρινα και συνήθως υπάρχει μία καστανή κηλίδα στη βάση των πετάλων. Φύεται σε ξηρές θέσεις, σε ξέφωτα θαμνώνων και δασών αλλά και άκρες αγρών. Ανθίζει από τον Φεβρουάριο έχω τον Μάιο. Εξαπλώνεται σε όλη την Μεσόγειο και βόρεια φτάνει έως τη Βρετανία και την Ιρλανδία.

(Spotted Rockrose)

A delicate herbaceous annual, usually with a branching stem reaching a height of up to 30 cm. Leaves are oblong, elliptical and sometimes lanceolate, and

with three clearly marked veins at least near the base. Flowers are yellow and usually have a brown spot at the base of each petal. It grows in dry areas, clearings in shrubland and forest, and at the edges of fields. Flowers from February to May. Occurs over all the Mediterranean region and northwards as far as Great Britain and Ireland.

Urtica pilulifera (Urticaceae)

Φυτό ποώδες, ετήσιο, με βλαστούς συνήθως απλούς που φτάνουν σε ύψος το 1 m. Έχει φύλλα ωοειδή, καρδιοειδή στη βάση τους, οξύληκτα. Τα άνθη του είναι μονογενή. Τα αρσενικά άνθη σχηματίζουν συμπαγείς δέσμες ή διακλαδισμένους στάχεις και τα θηλυκά χαρακτηριστικές κρεμάμενες, σφαιρικές, κεφαλιόμορφες ταξιανθίες. Φύεται σε θέσεις που επηρεάζονται έντονα από τον άνθρωπο, καλλιέργειες αλλά και θέσεις με εκτρεφόμενα ζώα. Ανθίζει από τον Μάρτιο έως τον Μάιο. Εξαπλώνεται στις Παραμεσόγειες χώρες έως την κεντρική Ασία. Πρόκειται για ένα από τα είδη φυτών που είναι γνωστά με το κοινό όνομα τσουκνίδα.

(Roman Nettle)

Annual herbaceous, with simple stems reaching a height of up to 1 m. The ovate leaves are heart-shaped at the base and end in a sharp point. The flowers are monoecious. Male flowers form compact bunches or branching spikes, while the females are borne on characteristically hanging, spherical, head-shaped inflorescences. It grows in locations affected by human settlement: croplands and places where animals are farmed. It blooms from March to May. It is distributed around the areas adjacent to the Mediterranean, as far as Central Asia. Known as one of the plant species with the common name of Tsouknida (Nettle).

Γαβαλάς, Ι. (2013) Οι πεταλούδες της Ηρακλείας. WildGreece Editions.

Dimopoulos, P., Raus, Th., Bergmeier, E., Constantinidis, Th., Iatrou, G., Kokkini, S., Strid, A. & Tzanoudakis, D. (2013) Vascular plants of Greece: an annotated checklist. – Berlin: Botanischer Garten und Botanisches Museum Berlin-Dahlem, Freie Universität Berlin; Athens: Hellenic Botanical Society. Englera 31: 1-370.

Handrinos G. and T. Akriotis. 1997. Birds of Greece. Helm & Black, London.

Hofer, R. and Hofer, E. (2011) Aegean, Nature and Hiking for Island Hoppers. Mediterraneo Editions.

Παφίλης, Π. και Ε.Δ. Βαλάκος (2012) Αμφίβια και τα Ερπετά της Ελλάδας, Οδηγός Αναγνώρισης, Εκδόσεις Πατάκη, 198 σελ.

http://www.exploing-greece.gr/el/show/40874/:ttd/TA-MONOPATIA-TIS-IRAKLIAS#.Vf_hf85kdI1

http://www.exploing-greece.gr/el/show/41396/:ttd/TA-MONOPATIA-TIS-DONUSSAS#.Vf_1TM5kdI0

http://www.koufonisia.gr/?page_id=2894

Οι ΜΙΚΡΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ συμπυκνώνουν με ένα μαγικό τρόπο όλες της ιδιαιτερότητες του Αιγαίου. Ελάχιστες σχεδίες ξηράς, περιτριγυρισμένες από θάλασσα και νησιά, φιλοξενούν τη μοναδική βιοποικιλότητα του Αρχιπελάγους πάνω σε ένα τοπίο διάσπαρτο με σημάδια της συνεχούς παρουσίας του ανθρώπου. Σκοπός του συγκεκριμένου οδηγού είναι να παρουσιαστεί η ξεχωριστή πανίδα και χλωρίδα του μικρού αυτού συγκροτήματος σε συνδυασμό με τα μονοπάτια που εδώ και αιώνες διασχίζουν την νησιωτική γη, προστατευμένα από ξερολιθιές κι αναβαθμίδες. Επιλέχθηκαν οι πλέον αντιπροσωπευτικές διαδρομές σε Ηρακλεία, Δονούσα, Σχινούσα και Κουφονήσια και παρουσιάζονται μαζί με τα είδη που ο πεζοπόρος θα συναντήσει στο διάβα του, πάντα δίπλα στο φωτεινό Αιγαίο.

In the LESSER CYCLADES all the particular features of the Aegean region seem to be drawn together as if by magic. A few patches of arid land bordered by the sea and the larger islands are home to the unique biodiversity of the Archipelagos, within a landscape scattered throughout with the traces of continuous human presence. The aim of this book is to introduce visitors to the special flora and fauna of this small island cluster, as they follow the footpaths which, preserved by dry-stone walling and terracing, have crossed the island terrain for thousands of years. Some of the most characteristic walks on Heraklia, Donousa, Schinousa and the Koufonisia are included, together with the natural species which walkers come across as they follow the paths, the luminescent waters of the Aegean always close beside them.

ISBN: 978-9925-588-07-7

